ORTODOKSİA

AHLÂKİ VE DİNİ RESALE

Müdürü mes'ul
MELETİOS LUKAKİS

Mahal idare
Tahta Minare, Vodina Sokağ 42
İstanbul — Fener

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
† Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΗ΄ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1943 - ΤΕΥΧΟΣ 11-12

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

† ΒΕΝΙΑΜΙΝ

ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

ΠΑΝΤΙ ΤΩι ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΧΑΡΙΝ, ΕΛΕΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΕΝ ΒΗΘΛΕΕΜ ΓΕΝΝΗΘΕΝΤΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥ

Μετὰ κατανύξεως ἱερᾶς σύμπασα ἡ πιστεύουσα ἀνθρωπότης, τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, ἐν ὕμνοις εὐχαριστίας καὶ δοξολογίας ἑορτάζει κατὰ τὴν νύκτα ταύτην τὴν μεγάλην ἐπέτειον τῆς κατὰ σάρκα Γεννήσεως τοῦ Κυρίου.

Λαμπρὰ καὶ φωτοβόλος ἐστὶν ἡ νὺξ αὕτη, παρὰ τὸ κα-

λύπτον αὐτὴν φυσικὸν σκότος. Ἀπὸ εἴκοσι σχεδὸν αἰώνων ἐκχέει τὴν λάμψιν αὐτῆς, ἀπαντῶσα εἰς τὰς ἐκκλήσεις τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, κατευνάζουσα πάσας τὰς ἀνησυχίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Πᾶν ὅ,τι καλόν, ὅτι ὡραῖον, ὅ,τι ὑψηλὸν συναντᾶται ἀπὸ εἴκοσιν αἰώνων ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἀνάγει εἰς τὴν νύκτα ταύτην. Ἡ ἐξάγνισις τῆς ζωῆς, ἡ ἀξία καὶ ὁ σκοπὸς τῆς θλίψεως, ἡ ἐκτίμησις τῆς ἐργασίας, ὁ πρὸς τὴν γυναῖκα σεβασμός, ἡ οἰκογενειακὴ ἑστία, πάντα ταῦτα εἰσὶ καρπὸς τῆς νυκτὸς ταύτης. Τὸ αἴσθημα τῆς ἀδόλου καὶ ἀκραιφνοῦς πρὸς πάντας ἀνθρώπους ἀγάπης, τὸ πνεῦμα τῆς ἑνώσεως καὶ τῆς συναδελφώσεως πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν λαῶν, κατ' αὐτὴν τὸ πρῶτον ἠκούσθη, ᾀδόμενον ὑπὸ τῆς οὐρανίου στρατιᾶς τῶν ἀγγέλων ὑπεράνω τοῦ Σπηλαίου τῆς Βηθλεέμ: **«*Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία*»**. Κατὰ τὴν νύκτα ταύτην ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Θεὸς ὁμοούσιος καὶ ὁμότιμος τῷ Πατρὶ ὑπάρχων, περιεβλήθη τὴν ἡμετέραν φύσιν καὶ ἐγένετο ὅμοιος ἡμῖν κατὰ πάντα, ἐκτὸς ἁμαρτίας, ἵνα τὸν πεσόντα ἄνθρωπον προσαγάγῃ τῷ Πατρί, ἵνα οἱ ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ τὰς συνεπείας τῆς ἐκείνου ἁμαρτίας ἐν ἡμῖν φέροντες ἀπολάβωμεν τὴν υἱοθεσίαν καὶ γενώμεθα υἱοὶ καὶ κληρονόμοι Θεοῦ.

Νὺξ ἀσέληνος καὶ σκοτεινὴ ἤθελεν εἶσθαι ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ἄνευ Χριστοῦ. Ἀπόστολοι, ἁλιεῖς ὑπάρχοντες πρὶν ἢ κληθῶσιν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸ ὑψηλὸν τοῦ Ἀποστόλου ὑπούργημα, δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἐκοπίασαν ἐν τῇ λίμνῃ τῆς Γεννησαρέτ, ἀλλ' οὐδέν, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν διήγησιν, συνέλαβον. Μάταιοι ἀπέβησαν οἱ κόποι αὐτῶν, διότι ὁ Χριστὸς οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν. Ἡ σκηνὴ αὕτη θαυμασίως ἀπεικονίζει τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, εὑρισκομένου μακρὰν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ὑπ' Αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ἱδρυθείσης ἁγίας Ἐκκλησίας. Ἐργασία ἐντατική, ἀγὼν συνεχής, καταλήγων εἰς βεβαίαν ἀποτυχίαν. Ἂν δὲ καὶ σήμερον ἡ ἀνθρωπότης σύμπασα βιοῖ χαλεπὰς ἡμέρας, τοῦτο ὀφείλεται, ἀναμφιβόλως, εἰς τὴν ἀπο-

μάκρυνσιν ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν αἰωνίων ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου Αὐτοῦ.

Μετ' ὀλίγον, τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, μέλλετε ἵνα ἑορτάσητε ἐν χαρᾷ ἐν ταῖς οἰκογενειακαῖς ἑστίαις ὑμῶν τὴν μεγάλην ταύτην τῆς εὐσεβείας ἡμῶν ἑορτήν. Μὴ λησμονεῖτε ὅτι ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ᾖ πεπληρωμένη, ὀφείλετε ἵνα καταστήσητε μέτοχον αὐτῆς καὶ τὸν ἐν τῇ πενιχρᾷ φάτνῃ τοῦ Σπηλαίου τῆς Βηθλεὲμ τεχθέντα Σωτῆρα Χριστόν. Θέλετε δὲ καταστήσῃ Αὐτὸν μέτοχον τῆς χαρᾶς ὑμῶν, φροντίζοντες ἵνα γένησθε πρόξενοι καὶ ὀλίγης ἔστω εὐτυχίας παρ' ἑνὶ τῶν ἀδελφῶν Αὐτοῦ τῶν ἐλαχίστων, τῶν ἐν πτωχείᾳ καὶ ἀνάγκῃ καὶ στερήσει εὑρισκομένων, ἐν πάσῃ φιλανθρωπίᾳ κινούμενοι καὶ δρῶντες διά τε τὸ καλὸν καὶ τὸ ὠφέλιμον.

Ἀπονέμομεν ὑμῖν καὶ τοῖς οἴκοις ὑμῶν τὴν πατρικὴν ἡμῶν εὐλογίαν καὶ εὐχόμεθα πλήρη τὴν χάριν καὶ πλουσίας τὰς δωρεὰς τοῦ ἐν Βηθλεὲμ τεχθέντος Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ὑμῶν.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΤΟΥ 1943

† ***Ὁ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ* διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης πάντων ὑμῶν.**

Η ΕΝΣΑΡΚΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Α΄.

ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Ἡ μοναδικὴ καὶ ἀπαράβλητος ἐν «τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων» προσωπικότης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπῆρξεν ἔκπαλαι «λίθος προσκόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου» διὰ τοὺς ἐπιχειροῦντας νὰ προσδιορίσωσιν αὐτὴν ἄνευ τοῦ ἀλαθήτου γνώμονος τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως. Αἱ δὲ σχετικαὶ ἀπόπειραι, διήκουσαι διὰ πάσης τῆς δισχιλιετοῦς ἱστορίας τοῦ Χριστιανισμοῦ, τεκμηριοῦσι τὸ μάταιον τῆς αὐτονόμου προσπαθείας, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀγωνιῶδες καὶ ἀδιάπτωτον ἐνδιαφέρον περὶ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ λεγομένου χριστολογικοῦ προβλήματος. Διότι, ἐάν, ὡς παρατηρεῖ ὁ Γκαῖτε, τὸ μέγιστον θέμα, τὸ σπουδαιότερον θέμα τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἦν, ἔστι καὶ ἔσται ἐσαεὶ ἡ μεγάλη μονομαχία μεταξὺ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀπιστίας, ἀναμφιβόλως, τὸ χριστολογικὸν πρόβλημα εἶναι τὸ κεντρικὸν σημεῖον τῆς ἀτελευτήτου ταύτης μονομαχίας [1]).

Καὶ πρώτη μὲν προσέκρουσεν εἰς τὰς δυσχερείας τοῦ προβλήματος αὐτὴ ἡ σύγχρονος ἰουδαϊκὴ κοινωνία. Εἶναι γνωσταὶ ἐκ τῆς Εὐαγγελικῆς ἱστορίας ἡ βλάσφημος περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Κυρίου γνώμη τῶν φαρισαίων καὶ τῶν γραμματέων [2]), αἱ ἀμφιγνωμίαι τῶν Γαλιλαίων καὶ τοῦ Ἡρώδου [3]), αἱ κυμαινόμεναι διαθέσεις τοῦ ὄχλου [4]) καὶ αὐτῶν δὴ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν μαθητῶν αἱ πρῶται ἀπορίαι καὶ οἱ δισταγμοί [5]). Ἀλλ' ἡ χαρακτηριστικὴ ἐκείνη πρόρρησις τοῦ πρεσβύτου Συμεών, ὅτι «Οὗτος ἔσται εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον» [6]) ἔμελλε νὰ πληρωθῇ ἐν τῇ ὀξυτάτῃ ἀντιθέσει τῶν χριστολογικῶν ἐρίδων καὶ τῶν ἀντιμαχομένων θεωριῶν, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους.

Ἡ μὲν ἀπὸ τῆς παραδεδομένης πίστεως ἀνεπίγνωστος ἢ καὶ ἐν ἐπιγνώσει ἀπόκλισις ἐγέννησε τὴν ὀρθολογιστικὴν θεολογίαν τῆς αἱρέσεως,

---

1) Chaff: Τὸ θεανδρ. πρόσωπον τοῦ Κυρίου σελ. 1.

2) Οἱ μὲν φαρισαῖοι ἐξελάμβανον αὐτὸν ὡς δαιμονόπληκτον, οἱ δὲ γραμματεῖς ὡς «βεελζεβοὺλ ἔχοντα» Μρκ. 3, 22 Μτθ. 11, 19 Ἰω. 7, 20 Ἰω. 10, 20.

3) Ἄλλοι ἐνόμιζον αὐτὸν Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν· καὶ ἄλλοι Ἠλίαν ἢ Ἱερεμίαν (Μρκ. 6, 15—16. 8, 28 Μτθ. 16, 14).

4) «Οἱ μὲν ἔλεγον ὅτι ἀγαθός ἐστιν, ἄλλοι ἔλεγον οὔ, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον» (Ἰω. 7, 12—13).

5) Συγγενεῖς τινες ὑπώπτευον αὐτόν ὡς «ἐξεστηκότα» (Μρκ. 3, 21), οἱ δὲ μαθηταὶ προσεδόκων αὐτὸν ὡς ἐπίγειον βασιλέα. Λκ. 24, 21 Πρξ. 1, 6.

6) Λκ. 2, 24.

ἥτις ἐν τῇ θεωρητικῇ κατασκευῇ τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποφύγῃ τὰς ἀντιφάσεις καὶ τὰς ἀνακολουθίας. Διότι ἢ ἠρνήθη τὴν ἑτέραν τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων [7]), διὰ νὰ καταστήσῃ νοητὴν τὴν ἑνότητα τοῦ προσώπου, ἤ, ἐκδεχομένη ἡμαρτημένως τὴν ἕνωσιν αὐτῶν [8]), ἐξῆρε καὶ διέκρινεν αὐτὰς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ διασπᾶται ἡ ἑνότης τοῦ προσώπου. Κατ' ἀμφοτέρας δὲ τὰς περιπτώσεις ἔφθειρε τὸν θεανδρικὸν χαρακτῆρα τοῦ Κυρίου, ὅστις καὶ μόνος δίδει τὸ ἀληθὲς νόημα καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ κοσμοσωτηρίου αὐτοῦ ἔργου.

Ἡ δὲ ἄρνησις τοῦ κύρους τῆς Εὐαγγελικῆς Ἱστορίας παρήγαγε τὴν θύραθεν χριστολογίαν. Αὐτή, παρὰ τὴν ἐπίμονον καὶ πολύτροπον ἔρευναν τοῦ ζητήματος, ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν Λουκιανοῦ, Κέλσου καὶ Πορφυρίου μέχρι τῶν μεσοχρονίων ἀλλοθρήσκων Μαϊμονίδου καὶ Ἀβερρόη, καὶ ἀπὸ τῶν ὀρθολογιστῶν τῆς Ἀναγεννήσεως μέχρι τοῦ Strauss, τοῦ Renan καὶ τῶν λοιπῶν ὁμοφρόνων, ἢ περιωρίσθη εἰς ἐκφράσεις εἰρωνικὰς καὶ ἀνευλαβεῖς, ἢ παρεισήγαγε καὶ συνανέμιξε τοιαῦτα στοιχεῖα εἰς τὴν διαζωγράφησιν προσώπων καὶ πραγμάτων, ὥστε νὰ ἀποβαίνῃ ἀγνώριστος ὁ Ἰησοῦς τῶν Εὐαγγελίων. Προσφυῶς δὲ ἐξωμοιώθησαν αἱ χριστολογικαὶ ἀπόψεις τῶν δύο τελευταίων πρὸς «κοῖλα κάτοπτρα, παραμορφοῦντα τὸν αὐτὸν Χριστόν, τὸ μὲν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ μήκους, τὸ δ' ἕτερον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ πλάτους» [9]).

Καθόλου δέ, ἡ θύραθεν χριστολογία, καὶ ὅτε περιεβλήθη τὴν τήβεννον

---

[7]) Ὁ ***Ἐβιωνιτισμὸς*** ἐκδεχόμενος τὸν Ι. Χ. ὡς ἁπλοῦν ἄνθρωπον ἀπέρριπτε τὴν θείαν ἐν αὐτῷ φύσιν. Εἰς τὸν Ἐβιωνιτισμὸν ἀνάγονται ὁ ***Σαβελλιανισμὸς*** διδάσκων μίαν μὲν ὑπόστασιν ἐν τῷ Θεῷ, τὰ δὲ τρία πρόσωπα ἐκλαμβάνων ὡς προσωπεῖα, ὑφ' ἃ ἐμφανίζεται ἑκάστοτε ἡ θεότης ἐν τῇ πρὸς τὸν κόσμον σχέσει· ὁ ***Ἀρειανισμὸς*** ἐκδεχόμενος τὸν Χριστὸν ὡς πρῶτον κτίσμα ἢ ἄνθρωπον θεωθέντα· ἡ ἀντιτριαδικὴ αἵρεσις ***τοῦ Σωκίνου,*** ἀνανεώσαντος κατὰ τὸν ΙΣΤ.' αἰῶνα τὰ ἀρχαῖα περὶ ὑποτάξεως γνωματεύματα.

Ὁ δὲ ***Δοκητισμός,*** ἀρνούμενος τὴν ἐν Χριστῷ ἀνθρωπότητα, ἐξελάμβανε τὴν ἐνανθρώπησιν γενομένην «κατὰ δόκησιν». Εἰς τοῦτον περιλαμβάνονται ὁ ***Μονοφυσιτισμός,*** μίαν μόνον δεχόμενος φύσιν ἐν τῷ Χριστῷ, τὴν θείαν, ὁ ***Γνωστικισμός,*** ἐκλαμβάνων τὴν σάρκα ὡς ἁπλοῦν ἐπικάλυμμα τῆς ἀληθοῦς, διαφανοῦς καὶ πνευματικῆς τοῦ Χριστοῦ οὐσίας καὶ ὁ ***Ἀπολλιναρισμός,*** διδάσκων κατὰ τὴν τριχοτομιστικὴν περὶ ἀνθρώπου θεωρίαν (σῶμα, ψυχή, πνεῦμα), ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν προσέλαβε σύντρια τὰ στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀλλὰ μόνον τὸ σῶμα καὶ τὴν (ἄλογον) ψυχήν.

[8]) Οὕτως ἡ μὲν αἵρεσις τοῦ ***Νεστορίου*** ἠρνεῖτο τὴν ὑποστατικὴν ἕνωσιν, ἐκδεχομένη αὐτὴν ὡς ἠθικὴν σχέσιν τῶν δύο φύσεων, ἡ δὲ αἵρεσις τοῦ ***Εὐτυχοῦς*** ἐδίδασκεν ὅτι ἡ θεία φύσις ἐπὶ τοσοῦτον συνέθλιψε τὴν ἀνθρωπίνην, ὥστε ἡ δευτέρα ἀνελύθη ἐν τῇ πρώτῃ.

[9]) Γρ. Παπαμιχαήλ: Ὁ Ἰ. Χ. ὡς ἱστορικὸν πρόσωπον σελ. 40.

τῆς «φιλοσοφικῆς διανοήσεως» καὶ ἀνέλαβε νὰ ἑρμηνεύσῃ τὸν χριστιανισμὸν κατὰ τὰς προϋποθέσεις ἢ προκαταλήψεις τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας, ἐπολλαπλασίασε μᾶλλον ἢ ἦρε τὰς δυσχερείας τοῦ προβλήματος. Διότι, ἢ ὑπεβίβασε τὸν Χριστὸν εἰς κοινὸν ἄνθρωπον καὶ ἀφῆκεν οὕτω τὴν μεγαλειώδη πραγματικότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου ἀντιστοίχου καὶ ἰσοδυνάμου, ἢ ἀδυνατοῦσα νὰ προσδιορίσῃ ἐμπειρικῶς τὸ μυστηριῶδες τοῦ Ἰησοῦ πρόσωπον, ἠρνήθη, ἐν καταφώρῳ ἀθετήσει στοιχειωδῶν νόμων τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ὕπαρξιν.

* * *

«Ὁ Λόγος σάρξ ἐγένετο... καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος». Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν πρόβλημα χριστολογικὸν δὲν ὑφίσταται. Ὑπάρχει ***Γεγονὸς*** μέγα καὶ μοναδικόν, παγκοσμίου σημασίας καὶ σπουδαιότητος, ὅπερ κατέκτησε τὴν Ἱστορίαν ὅλην καὶ ἐπλήρωσε πάντα τὰ στάδια τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς διὰ τῶν προϋποθέσεων αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπακολούθων. Περὶ δὲ τοῦ γεγονότος τούτου μαρτυρεῖ ἡ πεῖρα «τῶν ἀπ' ἀρχῆς αὐτοπτῶν καὶ ὑπηρετῶν γενομένων τοῦ λόγου», πεῖρα ψηλαφητή, συνειδητή, προσωπική, μετουσιωθεῖσα εἰς ἐσωτερικὴν βεβαιότητα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐν τῇ βεβαιότητι ταύτῃ «μαρτυρεῖ» ἡ Ἐκκλησία «καὶ ἀπαγγέλλει ἡμῖν ὅ ἀκήκοεν, ὃ ἑώρακε τοῖς ὀφθαλμοῖς» ἐκ παραδόσεως συνεχοῦς καὶ ἀδιαφθόρου, «ὅ ἐθεάσατο καὶ ἐψηλάφησε» κατὰ τὴν δισχιλιετῆ ζωὴν τῶν πνευματικῶν αὐτῆς θριάμβων. Ἐν αὐτῇ δὲ εὑρίσκει λίθον θεμελιώσεως καὶ στηριγμοῦ καὶ οἰκοδομῆς, τὴν ἀεννάως βρύουσαν πηγὴν τῆς ἁγιότητος, αὐτὴν τὴν ζωογόνον ἀρχὴν τῆς ἀείποτε νεαζούσης ἀναμορφωτικῆς αὐτῆς δυνάμεως.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν εἶνε «ὁ κατὰ δόκησιν» ἐνανθρωπήσας Θεὸς τῶν Μονοφυσιτῶν, ἢ ὁ «θεωθεὶς ἄνθρωπος» τοῦ Ἀρείου καὶ τοῦ Νεστορίου, οὔτε δὲ καὶ ὁ «θεωρητικὸς ἢ ἐμπειρικὸς ἢ ἱστορικὸς» ἢ ὁ ὅστις δήποτε ἄλλος Χριστὸς τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν. Εἶναι ὁ Χριστὸς τῆς ἀρχαιοπαραδότου πίστεως τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι δὲ θεμελιῶδες σφάλμα τῆς θύραθεν χριστολογίας ἡ παραγνώρισις τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως ὡς χειραγωγοῦ ἐν τῇ σπουδῇ καὶ κατανοήσει τῆς Εὐαγγελικῆς Ἱστορίας. Διότι τὰ Εὐαγγέλια δὲν εἶναι ἀρχαία περγαμηνή, ἐκ τῶν ἐρειπίων ἀφανισθείσης πόλεως ἀνασυρθεῖσα, δὲν εἶναι κείμενον ἱερογλυφικὸν ἢ λείψανον δυσεξιχνίαστον ἐκλιπόντος πολιτισμοῦ, ὥστε νὰ ἐρευνᾶται κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ ἐκεῖνα τρόπον. Τοὐναντίον, εἶναι μνημεῖον μιᾶς ζώσης θρησκείας. Συνεγράφησαν εἰς γλῶσσαν λαλουμένην μέχρι σήμερον καὶ καλῶς ἐννοουμένην καὶ διεφυλάχθησαν ἀνέπαφα παρ' ἐκείνων οἵτινες καὶ ἐθεώρησαν αὐτὰ ὡς καρπὸν καὶ ἔκφρασιν τῆς πίστεως αὐτῶν. Οὐδὲν δὲ ἱστορικὸν κείμενον εἶναι τοσοῦτον ἄξιον τοῦ ὀνόματος τῆς

ζώσης Βίβλου, ὅσον τὰ Εὐαγγέλια. Διότι τὸ ἐν αὐτοῖς ἱστορούμενον κεντρικὸν γεγονὸς εἶναι ἡ ζωὴ ἑκατομμυρίων συνειδήσεων, ἐκλάμπον εἰς τὴν διανόησιν, εἰς τὴν τέχνην, εἰς τὴν κατεύθυνσιν, εἰς τὴν ἐλπίδα, εἰς τὸν πολιτισμόν. Ἐγεννήθησαν ἐν τοῖς κόλποις μιᾶς θρησκευτικῆς κοινωνίας, ἥτις καὶ δικαίως θεωρεῖ αὐτὰ ὡς ἴδιον αὐτῆς ἀγαθόν, ὡς τίτλον καταγωγῆς, ὡς τιμαλφῆ θησαυρόν. Ἡ δὲ κοινωνία αὕτη, εἶναι ἡ πανταχοῦ γῆς ἐγκατεσπαρμένη Ἐκκλησία. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν λοιπὸν καὶ μόνην ἀνήκει τὸ δικαίωμα τῆς ἑρμηνείας. Διότι αὕτη εἶναι ὁ συγγραφεύς, ἀφοῦ τὸ Εὐαγγέλιον ἐξ αὐτῆς προῆλθε. Ποῖος θὰ ἠξίου σοβαρῶς, ὅτι γνωρίζει κάλλιον τοῦ συγγραφέως τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ νόημα οἵου δή τινος βιβλίου; [10])

Κατὰ δὲ τὴν αὐθεντικὴν ἑρμηνείαν τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι «ὁ πρὸ τῶν αἰώνων γεννηθεὶς ἐκ Πατρὸς ἀρρεύστως Υἱός», τῆς Τριάδος ὁ εἷς, ὁ ὑπὸ τῶν Προφητῶν προκαταγγελθεὶς καὶ ἐν τῷ πληρώματι τοῦ χρόνου «ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου σαρκωθεὶς» καὶ πρὸς ἀπολύτρωσιν τῶν ἀνθρώπων ἐπιφανεὶς Θεάνθρωπος Σωτήρ, «τέλειος ὁ αὐτὸς ἐν θεότητι καὶ τέλειος ὁ αὐτὸς ἐν ἀνθρωπότητι. . . . . κατὰ πάντα ὅμοιος ἡμῖν, χωρὶς ἁμαρτίας, ἐν δυσὶ φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενος. . . . . οὐδαμῶς τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνῃρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν, σῳζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως καὶ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης» [11]). Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἡ ὑπερφυὴς ἕνωσις τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐν τῇ ὑποστάσει, ἤτοι ἐν τῷ προσώπῳ, τοῦ Θεοῦ Λόγου.

Οὕτω δὲ νοουμένη ἡ Ἐνσάρκωσις εἶναι ἡ ὁριστικὴ καὶ τελειωτικὴ συνάντησις τοῦ αἰωνίου καὶ τοῦ ἐγχρόνου, τοῦ μεταφυσικοῦ καὶ τοῦ ἱστορικοῦ, τοῦ ἀπολύτου καὶ τοῦ πεπερασμένου, ἡ ὁριστικὴ καὶ τελειωτικὴ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀποκαλυπτικὴ σημασία τῆς Ἐνσαρκώσεως ἐν τῷ χριστιανικῷ συστήματι κατανοεῖται, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν αὐτῇ διδάσκεται τὸ δόγμα τῆς τρισυποστάτου Θεότητος, τὸ ἀποκαλύπτον, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὸν ἄνθρωπον σχέσιν αὐτοῦ, ὅτι ἐν αὐτῇ ἐπεξηγοῦνται καὶ αἱ τοσοῦτον πρὸς τὴν πεπτωκυῖαν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀνταποκρινόμεναι ἀλήθειαι τῆς ἀπολυτρώσεως, τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ. Δικαίως λοιπὸν ἡ πιστεύσασα καὶ σωθεῖσα ἀνθρωπότης ἐνεῖδεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ τὴν ἔκπαλαι ἐναγωνίως ζητουμένην ἐνυπόστατον Ἀλήθειαν, τὸν «πατέρα τοῦ μέλλοντος Αἰῶνος» τῶν προφητικῶν ὁράσεων, τὸν θεόπεμπτον Λυτρωτὴν «τῆς προσδοκίας τῶν Ἐθνῶν», τὸν φορέα τῆς ἀποκεκαλυμμένης Ἀληθείας,

---

[10]) Le père Didon Jésus Christ, ἐν σελ. 35 τῆς Εἰσαγωγῆς.

[11]) Ὅρος τῆς Δ.' Οἰκουμ. Συνόδου.

ἥτις προώριστο νὰ πληρώσῃ τὰ κενὰ τῶν φιλοσοφικῶν ἐκζητήσεων καὶ τῶν θρησκευτικῶν διδαγμάτων. Διότι, ἐὰν καὶ παρ' ἐκείνοις ὑπάρχουσι μερικαί τινες μεταφυσικαὶ ἀξίαι, ψήγματά τινα ἀληθείας, ἀλλ' ἡ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ δωροφορηθεῖσα εἰς τὸν κόσμον θρησκεία, ὁ Χριστιανισμός, εἶναι ἡ ἀπόλυτος Ἀλήθεια, ἡ πλήρης καὶ τελεία τῆς θρησκείας ἔννοια, ἡ μόνη θρησκεία ἡ ἱκανοποιοῦσα τὰς ψυχικὰς ἀνάγκας τοῦ ὅλου ἀρτίου ἀνθρώπου. Τοῦτο δὲ εἶναι τὸ ἀποφαῖνον τὸν Χριστιανισμὸν παγκόσμιον, ὥς τε δόγμα καὶ ἠθικὴν καὶ λατρείαν.

* * *

«Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο...... καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος». Αὕτη εἶναι ἡ οὐσία τῆς ἀληθοῦς χριστολογίας, ὡς παρεδόθη ὑπὸ «τῶν ἀπ' ἀρχῆς αὐτοπτῶν» καὶ διεπτύχθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Παραγνωρίζουσι δὲ τὸν ἰδιάζοντα παρὰ τὰ λοιπὰ θρησκεύματα χαρακτῆρα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅσοι ἐθεώρησαν σχολαίαν καὶ ἄσκοπον πολυπραγμοσύνην τὴν πολυκάματον τῆς Ἐκκλησίας προσπάθειαν πρὸς κατασφάλισιν τοῦ δόγματος τούτου. Ἡ Ἐκκλησία «οἶδεν ᾧ πεπίστευκεν». Ἐὰν δὲ δὲν ὑφίσταται δι' αὐτὴν πρόβλημα χριστολογικόν, ὑπάρχει ὅμως ἡ ἀνάγκη τῆς προφυλάξεως τῆς πίστεως, ὁσάκις ταύτην λυμαίνεται ἡ αἵρεσις καὶ ἡ ἀπιστία. Καθίσταται δὲ αὕτη ἐπιτακτικωτέρα, ὡς ἐκ τῆς οὐσιώδους σχέσεως Χριστοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ.

Ἐὰν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦτο ἄνθρωπος ἁπλοῦς, ὡς οἱ ἱδρυταὶ τῶν λοιπῶν θρησκευμάτων, ὁ μὲν περὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ λόγος θὰ ἀνήγετο εἰς τὸν κύκλον τῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης, μόνη δὲ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ θὰ εἶχε σημασίαν θρησκευτικὴν διὰ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ καὶ μόνη αὕτη θὰ ἐγίνετο ὑποκείμενον δογματικῆς διαπραγματεύσεως. Ἐφ' ὅσον ὅμως εἶνε ὁ Ἄνθρωπος «ἐν ᾧ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς», ἤτοι ἀληθὴς Θεάνθρωπος, ἡ δὲ συνδέουσα τοὺς πιστοὺς πρὸς Αὐτὸν σχέσις εἶνε συνάφεια ἐσωτερική, κοινωνία, αὐτὸ τοῦτο συμφυΐα, μυστική, κατὰ τὴν περὶ ἀμπέλου καὶ κλήματος εἰκονικὴν διδασκαλίαν, ἕπεται φυσικῶς, ὅτι πᾶσα περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ ἀπόφανσις ἔχει σημασίαν δογματικὴν καὶ θρησκευτικήν, καὶ ὡς τοιαύτη κατ' ἀνάγκην ἀποτελεῖ μέλημα τῆς Ἐκκλησίας περισπούδαστον.

Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶνε σύστημα θρησκευτικόν, ἐξωτερικῶς μόνον ἢ ἱστορικῶς συνδεόμενον πρὸς τὸν Ἱδρυτὴν αὐτοῦ. Εἶνε εἰκὼν τῆς προσωπικότητος καὶ ἀπαύγασμα τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ. Ὡς δὲ παρὰ τῷ Χριστῷ, ἡ διδασκαλία, τὰ ἔργα καὶ καθόλου ἡ ἀποστολὴ αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον ἐκ τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ ἐκπορεύονται, οὕτω καὶ ἐν τῷ Χριστιανισμῷ διδασκαλία, λατρεία, ἠθικὴ ζωή, τὰ πάντα βασίζονται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀρύονται τὴν ἁγιαστικὴν αὐτῶν δύναμιν. Τοῦτο

εἶνε τόσον ἀληθές, ὥστε ἡ ζῶσα καὶ ἐνεργὸς προσωπικὴ σχέσις πρὸς τον Ἀρχηγὸν καὶ Τελειωτὴν τῆς πίστεως, ἡ ἐκφαινομένη ὡς μόρφωσις καὶ οἱονεὶ ὡς ἀναπαράστασις τοῦ Χριστοῦ ἐν ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν πιστῶν, νὰ λογίζηται ὡς ἡ λυδία λίθος τῆς θρησκευτικότητος τῶν Χριστιανῶν.

Ὅ,τι ἀποφαίνει τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν «Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν», «καινὴν διδαχήν», παράγοντα καινοποιόν, αὐτὸ τοῦτο πλήρη καὶ ὁριστικὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ, εἶνε τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ. Διότι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶνε ἁπλῶς σύστημα γνώσεως θρησκευτικῆς, σύνολον μεταφυσικῶν καὶ ἀφῃρημένων ἰδεῶν, ἀλλὰ γεγονότων ἄθροισμα ἐμπειρικῶν, μὲ κεντρικὴν ἀρχὴν τὸ μέγα δρᾶμα τῆς Ἱστορίας, ἤτοι τὴν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ ἔνσαρκον ἐμφάνειαν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Εἶνε δὲ τόσον μεγάλη, τόσον ἀπόλυτος διὰ τὸν Χριστιανισμὸν ἡ σημασία τῆς Ἐνσάρκου Οἰκονομίας, δηλαδή, εἶναι τόσον ἀπόλυτον καὶ ὁριστικὸν ὅ,τι ἀπεκάλυψεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς περὶ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ὥστε προσφυῶς ἐλέχθη, ὅτι «ἢ ὁλόκληρος ὁ Χριστιανισμὸς εἶνε μία φενάκη, ἢ εἶνε ἀληθὲς ὅτι ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο.»[11]

Τὸ πρόσωπον ἄρα τοῦ Χριστοῦ, ὥς τε διδασκαλία καὶ ὡς βίωσις, εἶναι ἡ ἀδαμαντίνη κρηπίς, ἐφ᾽ ἧς στηρίζεται ὁλόκληρον τὸ χριστιανικὸν οἰκοδόμημα. Ἐντεῦθεν καὶ πᾶσαι αἱ ἐπὶ μέρους ἀλήθειαι τῆς χριστιανικῆς πίστεως περὶ τὸ Θεανδρικὸν τοῦ Κυρίου πρόσωπον περιστρέφονται, ὡς προϋποθέσεις καὶ ἀκολουθίαι τῆς ἐν Χριστῷ Θεοφανείας καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀξιοποιοῦσι τὸ κῦρος αὐτῶν καὶ τὴν δύναμιν εἰς τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν τῶν πιστῶν.

† Ο ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ

---

11) Γρηγ. Παπαμιχαήλ. Ἡ οὐσία καὶ τὸ βάθος τοῦ Χριστιανισμοῦ, σελ. 10.

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΤΑΡΑΞΙΑ

Μία μεγάλη ἀρετὴ ἀπαραίτητος ὄχι μόνον διὰ τὴν ἠθικὴν ζωὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς κατευθύνσεις τοῦ καθ' ἡμέραν πρακτικοῦ βίου εἶναι ἡ ἀταραξία τῆς ψυχῆς. Εἰς τὰ βάθη τῆς ἐσωτερικῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου προκαλοῦνται τρικυμίαι ποὺ εἶναι πολλὲς φορὲς τρομερώτεραι καὶ ἀπὸ τὰς τρικυμίας τῶν τεταραγμένων ὠκεανῶν. Τὴν τρικυμίαν αὐτὴν τοῦ ἔσω ἀνθρώπου οἱ Ἐπικούρειοι ὠνόμαζον «χειμῶνα τῆς ψυχῆς».[1] Πρόκειται περὶ χειμῶνος μὲ ὅλα τὰ παρεπόμενά του. Ἡ ἐσωτερικὴ ταραχὴ δημιουργεῖ κλονισμὸν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου ὁ ταραγμένος ἀπὸ μίαν προσβολήν, ἀπὸ ἕνα λυπηρὸν συμβάν, ἀπὸ μίαν συμφορὰν οἱας δήποτε φύσεως, συμφορὰν ποὺ τὸν θίγει ἀμέσως, χάνει τὴν ψυχραιμίαν του. Ἡ ἔλλειψις ψυχραιμίας δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ διακοπὴ τῆς λειτουργίας τῆς σκέψεως ἢ τοὐλάχιστον ἐξασθένησις καὶ ἑπομένως ἐλαττωματικὴ λειτουργία τῆς μεγάλης καὶ ἀπαραιτήτου διὰ τὸν ὁμαλὸν προσανατολισμὸν εἰς τὴν ζωὴν δυνάμεως ταύτης τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ χάνει τὴν ψυχικήν του ἠρεμίαν ἔχει σκοτισμένα ἢ καὶ τυφλὰ τὰ μάτια τοῦ νοῦ· οὔτε τὰ δυστυχήματά του ἠμπορεῖ νὰ ἴδῃ μὲ τὸν φανὸν τῆς πραγματικότητος, οὔτε νὰ ἐξεύρῃ τὰ κατάλληλα μέσα πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ κινδύνου ἢ πρὸς ἀντιμετώπισιν δυσχερειῶν τῆς ζωῆς ἢ πρὸς χρησιμοποίησιν μέσων καὶ μεθόδων ποὺ ἠμποροῦν νὰ ἐξαγάγουν τὸν ἀμηχανοῦντα ἄνθρωπον ἀπὸ μίαν ἀδιέξοδον.

Δημιουργοὶ τῆς ἐσωτερικῆς ταραχῆς δὲν εἶναι μόνον τὰ ὑπὸ διαφόρων περιστάσεων προκαλούμενα δυστυχήματα καὶ γενικὰ μὲν ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἀτομικὰ—ποὺ μᾶς ἐγγίζουν κατ' εὐθεῖαν καὶ βαθειὰ—ἀλλὰ καὶ αἴτια ἐσωτερικά. Ὁ φθόνος, ὁ ὁποῖος «τῶν οἰκείων κακῶν ἀμελῶν, τοῖς ἀλλοτρίοις τήκεται καλοῖς», ἡ ὀργή, ἡ πλεονεξία, καὶ πολλὰ ἄλλα πάθη τῆς ψυχῆς ἀφαιροῦν τὴν ψυχικὴν γαλήνην.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Στωϊκοὶ μεταξὺ τῶν παθῶν συγκατέλεγον καὶ τὴν λύπην καὶ τὸν φόβον καὶ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ αὐτὴν τὴν ἡδονὴν καὶ ἄλλα. Ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς, ἡ στωϊκὴ εὐδαιμονία, συνίστατο εἰς τὴν καταπολέμησιν καὶ ἐκρίζωσιν οἱασδήποτε ὁρμῆς τῶν ὡς ἄνω παθῶν. Οἱ Ἐπικούρειοι, οἱ περισσότερον τῶν ἄλλων παρεξηγηθέντες φιλόσοφοι, συνίστων τὴν ἀταραξίαν ὡς τὸ μέσον τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος, τὸν ὁποῖον ἤδη ἀνέφερα (σημ. 1) ἐπεξηγεῖ τὴν ἐπικούρειον ἀταραξίαν ὅταν λέγῃ ὅτι πᾶσα πρᾶξις τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ ἔχῃ ἕνα ὡρισμένον στόχον, καὶ ὁ στόχος αὐτὸς νὰ εἶναι ὁ ἑξῆς· «μήτε πόνον νὰ

---

[1]) Διογένης ὁ Λαέρτιος Ι, 128.

αἰσθάνεται (ὅπως μήτε ἀλγῶμεν) μήτε τρόμον καὶ φόβον (μήτε ταρβῶμεν)» Ἡ ἀπονία καὶ ἀταραξία τῶν Ἐπικουρείων εἶναι συνώνυμα. Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς εἰς τοὺς Στρωματεῖς του ἀναπτύσσει ὡς ἑξῆς τὴν ἡδονὴν τῆς ἐπικουρείου φιλοσοφίας. «Οἱ Κυρηναϊκοὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἐπικούρου περὶ ἡδονῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἡδονὴ συνίσταται εἰς τὴν κατάστασιν ἐκείνην ἐν ᾗ εὑρισκόμενος ὁ ἄνθρωπος ἀποσκορακίζει καὶ ἀπομακρύνει καὶ καθιστᾷ τρόπον τινα ἀνενέργητον καὶ ἀτελέσφορον πᾶν τὸ ὁποῖον οὕτως ἢ ἄλλως ἠμπορεῖ νὰ προκαλέσῃ θλῖψιν καὶ ἀλγηδόνα, οἱ Κυρηναϊκοὶ λέγω, τὴν διδασκαλίαν ταύτην τοῦ Ἐπικούρου ὠνόμασαν «νεκροῦ κατάστασιν». Αὐτὸ οἱ Ἐπικούρειοι ἐπεκάλουν «τὴν τοῦ ἀλγοῦντος» ἢ «τὴν τῆς ἀλγηδόνος ὑπεξαίρεσιν» [2]). Οἱ Στωϊκοὶ ἐφρόνουν ὅτι ὁ ἄξιος τοῦ ὀνόματος τῆς στοᾶς ὀπαδός, «ὁ σπουδαῖος», ὁ ὑπεράνθρωπός των, πρέπει νὰ ζῇ τὸν βίον τὸν σύμφωνον πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον, νὰ προτιμᾷ, ὅπως ἔλεγον «τὸ κατὰ λόγον ζῆν» καὶ οὐχὶ τὴν κατὰ πάθος ἐνέργειαν. Ἐντεῦθεν ἡ στωϊκὴ ἀπάθεια. Οἱ Κυρηναϊκοὶ καὶ κυρίως οἱ περὶ τὸν Ἀρίστιππον παρεδέχοντο μίαν **θετικὴν** ἡδονήν, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἡ ἀπόλαυσις ἑνὸς εὐχαρίστου πράγματος. Αὐτὴ εἶναι ἡ «ἐν κινήσει ἡδονὴ» ἐν ἀντιθέσει πρὸς «τὴν καταστηματικὴν ἡδονὴν» τῶν Ἐπικουρείων, τὴν ἀρνητικὴν εὐχαρίστησιν, τὴν ἀπονίαν δ. λ. δ. καὶ ἀταραξίαν. Ἂν δύναμαι νὰ μεταχειρισθῶ mutatis mutandis μίαν ἔκφρασιν τῆς θετικῆς φιλοσοφίας τοῦ Αὐγούστου Κόντ, ἡ μὲν ἡδονὴ τῶν Κυρηναϊκῶν εἶναι «δυναμικὴ», ἡ δὲ τῶν Ἐπικουρείων «στατική».

Ἡ χριστιανικὴ ὅμως ἀταραξία ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ἀταραξίαν τῶν Ἐπικουρείων ἢ μὲ τὴν ἀπάθειαν τῶν Στωϊκῶν ἢ μὲ ἐκεῖνο ποῦ ὁρίζει ὁ Γάλλος φιλόσοφος Rousseau ὡς εἰρήνην «ἡ εἰρήνη τῆς ψυχῆς ὑπάρχει ἐν τῇ περιφρονήσει παντὸς ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ τὴν ταράξῃ;» [3]).

Πρὶν νὰ ἀπαντήσω εἰς τὴν τρομερὰν ὡς ἄνω ἐρώτησιν θὰ καθορίσω περὶ τίνων λυπηρῶν πρόκειται ὡς δυναμένων νὰ ταράξουν τὴν γαλήνην τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, τὴν ψυχικὴν ἠρεμίαν. Ὁ ἴδιος Γάλλος φιλόσοφος λέγει εἰς τὸ ἴδιον ἔργον του ὅτι «οἱ ἄνθρωποι δὲν αὐτοκτονοῦν διότι ὑποφέρουν ἀπὸ πόνους ποδάγρας· μόνον οἱ ***πόνοι τῆς ψυχῆς*** προκαλοῦν, λέγει, ἀπελπισίαν» [4]).

---

[2]) Migne τόμ. 8 στ. 1072, 1077. «Οὗτοι οἱ Κυρηναϊκοὶ τὸν ὅρον τῆς ἡδονῆς Ἐπικούρου, τουτέστι τὴν τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσιν, ἀθετοῦσιν νεκροῦ κατάστασιν ἀποκαλοῦντες, χαίρειν γὰρ ἡμᾶς μὴ μόνον ἐπὶ ἡδοναῖς ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ὁμιλίαις καὶ ἐπὶ φιλοτιμίαις. Ὁ δὲ Ἐπίκουρος πᾶσαν χαρὰν τῆς ψυχῆς οἴεται ἐπὶ πρωτοπαθούσῃ τῇ ψυχῇ γενέσθαι».

[3]) «La paix de l'âme consiste dans le mépris de tout ce qui peut la troubler». (De l'éducation ou Émile).

[4]) «On ne se tue point pour les douleurs de la goutte; il n'y a guère que *celles de l'âme* qui produisent le désespoir».

Εἰς τὴν ἀπάντησιν πρωτίστως ἠμπορῶ νὰ λάβω βοηθὸν αὐτὸν τὸν Χριστόν, τὸν οὐράνιον ἀρχηγὸν τῆς θείας θρησκείας μας. Ἐκεῖνος εἶπε· «μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία μηδὲ δειλιάτω». [5]) Τὴν ἐξήγησιν τῆς ἀταραξίας τὴν ὁποίαν συνίστα εἰς τοὺς μαθητάς του τὴν ἔδωκεν μὲ ὅλα τὰ ἔργα τῆς ἐπὶ γῆς ζωῆς του καὶ τὴν ἐσφράγισε μὲ τὸ εἶδος τοῦ θανάτου του. «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν». Ἡ ἐσωτερικὴ εἰρήνη, συνέπεια τῆς χριστιανικῆς ἀταραξίας καὶ τῶν **θετικῶν** χριστιανικῶν ἔργων, τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, εἶναι διάφορος ἀπὸ ἐκείνην, ὡς νὰ ἔλεγε, τὴν ὁποίαν ὑπόσχεται ὁ Ἐπίκουρος ἢ ὁ Ἀρίστιππος ἢ οἱοσδήποτε ἄλλος· «οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν».

Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος εἰς τὸν 26ον λόγον του (γ) ἀναλύει τὸν φιλόσοφον χριστιανὸν ὁ ὁποῖος εἰς τὰς θλίψεις οὔτε δειλιᾷ οὔτε κλονίζεται οὔτε χάνει τὸ θάρρος του, ἀλλὰ τοὐναντίον ἀναλαμβάνει περισσότερον θάρρος, ἀποκτᾷ μεγαλυτέραν δύναμιν καὶ καθίσταται ἰσάγγελος. Παραβάλλει τὸν τοιοῦτον γενναῖον καὶ ἀδάμαστον στρατιώτην, τὸν τοιοῦτον ὑπεράνθρωπον χριστιανόν, πρὸς τὸν ἄγγελον καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Θεόν. «Ὁ τοιοῦτος Χριστιανὸς καίτοι φέρει σῶμα, ὕλην, εἶναι ἄϋλος, ἔχει σῶμα ἀλλὰ δὲν περιγράφεται διότι εἶναι ἀσώματος. Εὑρίσκεται εἰς τὴν γῆν ἀλλ' ἀπὸ ἀπόψεως φρονημάτων, διαθέσεων καὶ ἠθικῆς ζωῆς εἶναι οὐράνιος· ζῇ μέσα στὸν κόσμον ποὺ ἔχει πάθη ἀλλὰ ἀπὸ τὰ πάθη ἐκείνων δὲν ἐπηρεάζεται, τὰ δὲ ἰδικά του τὰ ἐξερρίζωσε, μένει σταθερός, ἀκλόνητος, ἀτάραχος, ἀδάμαστος ὡς πρὸς τὸ φρόνημα. Νικᾷ διότι νικῶνται ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι νομίζουν ὅτι τὸν κατέβαλον καὶ ὑπερίσχυσαν αὐτοῦ» [6]).

Ἡ Χριστιανικὴ ἀταραξία εἶναι μία ψυχικὴ ἐνέργεια, ὄχι κατάστασις παθητική, ἐνέργεια ἡ ὁποία ἐπὶ τοσοῦτον αὐξάνει εἰς ἔντασιν καὶ εἰς ἐκπληκτικὰ ἀποτελέσματα ἐφ' ὅσον περισσότερον ἐνισχύεται ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Ἐὰν ἀρχίζῃ ὁ χριστιανὸς τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν μὲ μίαν ἰδικήν του πρωτοβουλίαν καὶ μὲ μίαν ὑποκειμενικὴν ἔντονον προσπάθειαν ἡ πρωτοβουλία καὶ ἡ προσπάθεια αὐτὴ αὐξάνουν εἰς τὸν κύβον διὰ τῆς θείας ἐπικουρίας καὶ χάριτος. Ἡ ψυχικὴ ἀταραξία τοῦ χριστιανοῦ ὄχι μόνον συντελεῖ εἰς τὸ νὰ δέχεται μὲ ψυχραιμίαν καὶ χωρὶς γογγυσμούς, μὲ ὑπομονὴν καὶ καρτερίαν τὰ δεινὰ καὶ τὰ δυσάρεστα τῆς ζωῆς, ἀλλὰ

---

5) Ἰωάννου ιδ'. 27.

6) «Δύο ταῦτα δυσκράτηια, θεὸς καὶ ἄγγελος· καὶ τὸ τρίτον φιλόσοφος, ἄϋλος ἐν ὕλῃ, ἐν σώματι ἀπερίγραπτος, ἐπὶ γῆς οὐράνιος, ἐν πάθεσιν ἀπαθής, πάντα ἡττώμενος πλὴν φρονήματος, νικῶν τῷ νικᾶσθαι τοὺς κρατεῖν νομίζοντας» (Migne τόμ. 35 στ. 1245).

προχωρεῖ καὶ περαιτέρω· δημιουργεῖ καὶ θετικὴν χαρὰν ἄγνωστον εἰς τοὺς φιλοσοφοῦντας, ἠθικολογοῦντας καὶ προσπαθοῦντας νὰ ζοῦν ἠθικὸν βίον μακρὰν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἔξω τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ ἀπώλεια τῆς ψυχραιμίας, ἡ φυγάδευσις τῆς ψυχικῆς ἠρεμίας, ἡ παραφορά, ἡ παρασάλευσις τῆς διανοίας, ὅλα αὐτὰ δὲν ἠμποροῦν νὰ εὕρουν χῶρον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀρτίου, «τοῦ κατὰ θεὸν κτισθέντος» Χριστιανοῦ. Ὅταν δὲ λέγει ὁ θεῖος Χρυσόστομος, δὲν παραφέρεται ὁ ἄνθρωπος ὁσαδήποτε καὶ ἂν πάθῃ, τὰ ὑποφέρει μὲ πολλὴν μακροθυμίαν· ἐὰν ὅμως παρασαλευθῇ ἡ διανοητική του δύναμις, τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς του, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ νὰ πράξῃ καμμίαν ἀγαθὴν καὶ γενναίαν πρᾶξιν, ἡ ψυχὴ παραλύεται ὅπως καὶ αἱ σωματικαὶ χεῖρες (εἰς ἄλλας περιπτώσεις) καὶ παρασαλεύεται ὅταν δὲν πιστεύῃ ὅτι θὰ καταλήξῃ εἰς ἕνα καλὸν τέλος. 7)

Ἀρκετοὶ ἄνθρωποι, ἢ μᾶλλον ὀλίγοι κυρίως εἰπεῖν, ἐκτὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ εὑρεθέντες, ὡς ἕνας Σωκράτης, ἕνας Ἐπίκτητος, ἕνας Μάρκος Αὐρήλιος, ὁ φιλόσοφος Αὐτοκράτωρ, ὀπαδὸς τῆς Στοᾶς, καθὼς καὶ ὁ προηγούμενος, κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν ὁπωσδήποτε τὴν ψυχικὴν ἀταραξίαν, ἀλλὰ ἑκατομμύρια χριστιανῶν ἠκολούθησαν καὶ ἀκολουθοῦν τὸ τοῦ Χριστοῦ «μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία, μηδὲ δειλιάτω». Ἔφθασαν εἰς τὸ θετικὸν καὶ πλῆρες καρπῶν ἄκρον ἄωτον τῆς ἀταραξίας. Ἔδειξαν ἀταραξίαν καὶ χαρὰν ὅταν ἔχαναν τὴν περιουσίαν των, ὅταν ἐρραπίζοντο, ἐμαστιγώνοντο, ὅταν ἐστρεβλώνοντο, καὶ ὅταν ἔχαναν καὶ αὐτὴν τὴν πρόσκαιρον ζωήν των.

Ὁ Χριστιανός, ὁ ἀληθινὸς τοῦ Χριστοῦ μαθητής, εἶναι καὶ ὁ ἀληθὴς κριτὴς τῶν πραγμάτων «καὶ οὐκ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς χαίρει καὶ ἀλγεῖ τοῖς ἄλλοις». Αὐτὸς εἶναι ἡ μεγάλη καὶ φιλόσοφος ψυχὴ ἡ ὁποία ἀναβαίνει εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἀκρώρειαν, ὅπου δὲν ἠμποροῦν νὰ τὸν φθάσουν καὶ νὰ τὸν θίξουν τὰ ἐπίγεια κακά, ἡ σκόνις τῆς κακίας καὶ τοῦ φθόνου ποὺ ἀναβαίνει ἀπὸ τὴν γῆν. 8)

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

---

7) «Τοῦτο γάρ ἐστι παράκλησις τὸ **ἐστηρίχθαι**. Ὅταν γάρ τις μὴ παραφέρηται, ὅσα περ ἂν πάθῃ, μετὰ πολλῆς φέρει τῆς μακροθυμίας· ὡς ἐὰν παρασαλευθῇ ἡ διάνοια, οὐδὲν λοιπὸν ἐργάσεται τῶν ἀγαθῶν καὶ γενναίων πράξεων, ἀλλ᾿ ὡς ἂν τις τὰς χεῖρας ἐκλυθῇ οὕτω καὶ ψυχὴ παρασαλεύεται, ὅταν μὴ πεπιστευκυῖα ᾖ ὅτι ἐπί τι χρηστὸν ἀπαντᾷ τέλος.» Δ'. ὁμιλία Β'. Θεσσαλονικεῖς.

8) «Τὴν μεγάλην καὶ φιλόσοφον ψυχὴν οὐδὲν τῶν ἐν τῷ βίῳ λυπηρῶν δύναται δακεῖν, οὐκ ἔχθραι, οὐ κατηγορίαι, οὐ διαβολαί, οὐ κίνδυνοι, οὐκ ἐπιβουλαί. Ὥσπερ γὰρ εἰς μεγάλην τινὰ ἀκρώρειαν καταφυγοῦσα ἄληπτός ἐστι πᾶσιν τοῖς κάτωθεν ἀνιοῦσιν ἀπὸ τῆς γῆς». Χρυσοστόμου Δ' λόγος εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολήν.

Ὁ Γάλλος Ἠθικολόγος Λαμπρουγὲρ εἰς τοὺς χαρακτῆράς του γράφει τὰ ἑξῆς σχετικὰ πρὸς τὸ ἴδιον θέμα· «οἱ ἄνθρωποι εἰς μίαν καὶ τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἀνοίγουν τὴν ψυχήν των εἰς μικρὲς χαρὲς (μικρὰ πράγματα, συμβάντα ποὺ χαροποιοῦν), καὶ ἀφίνουν τοὺς ἑαυτούς των νὰ κατακυριευθοῦν ἀπὸ μικρὲς λύπες· τίποτε ἄλλο δὲν ὑπάρχει πειὸ ἄνισον καὶ ὀλιγώτερον ἀκόλουθον ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ συμβαίνει ἐντὸς τόσον ὀλίγου καιροῦ στὴν καρδίαν καὶ στὸ πνεῦμά των· τὸ φάρμακον εἰς αὐτὴν τὴν ἀρρώστειαν εἶναι νὰ ἐκτιμοῦν τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ μὲ τὴν ἀξίαν τὴν ὁποίαν ἀκριβῶς ἔχουν».

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο Γ'.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΠΡΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ

Κρὴς τὴν πατρίδα ἐπωνυμεῖτο ***Μάμμας***, κυρίως δὲ ***Μελισσηνὸς*** καὶ ***Στρατηγόπουλος***. Ἐνωρὶς λίαν ἀσπασθεὶς τὸν μοναχικὸν βίον ὠνομάσθη ἀργότερον πνευματικὸς Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, εἶτα δὲ καὶ μέγας πρωτοσύγκελλος τοῦ πατριάρχου Ἰωσὴφ Β'. Μετέσχε τῶν ἐν Φερράρᾳ καὶ Φλωρεντίᾳ δογματικῶν συζητήσεων περὶ ἑνώσεως τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ἀντιπροσωπεύσας, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἡρακλείας Ἀντωνίου, τὸν πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Φιλόθεον. Ἐνῷ δὲ ἀρχικῶς ἐνεφανίζετο ὑποστηρικτὴς τῆς ὀρθοδόξου ἀντιλήψεως ἐπὶ τῶν συζητουμένων, ὕστερον ἀπεκαλύφθη τὰ ἐναντία φρονῶν, καὶ προσκολληθεὶς ἀναφανδὸν τῇ λατινικῇ μερίδι ὑπέγραψε μετ' ἄλλων τὸν ἑνωτικὸν ὅρον τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου (6 Ἰουλίου 1439), ἰδιαιτέρως ὅλως παρακολουθήσας καὶ καταπολεμήσας τὸν ὑπέρμαχον τῆς ὀρθοδοξίας Μάρκον τὸν Εὐγενικόν. [1])

Μετὰ τὴν τελευτὴν († 1 Αὐγ. 1443) τοῦ λατινόφρονος ὡσαύτως πατριάρχου Μητροφάνους Β'. [2]) ἐπηκολούθησαν πολλαὶ καὶ σοβαραὶ διαμάχαι καὶ ἀντεγκλήσεις μεταξὺ ἑνωτικῶν καὶ ἀνθενωτικῶν, διεκδικούντων ὑπὲρ τοῦ ὑποψηφίου αὐτῶν τὴν πλήρωσιν τοῦ χηρεύοντος πατριαρχικοῦ θρόνου. Κατόπιν παρελεύσεως ἱκανοῦ χρόνου ἐπεκράτησεν ἡ ὑποψηφιότης τοῦ πνευματικοῦ καὶ μεγάλου πρωτοσυγκέλλου Γρηγορίου, ἀνελθόντος τὸν θρόνον κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1445, ὡς πληροφορεῖ ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Γεώργιος Φραντζῆς: «τῇ οὖν ιζ' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τοῦ ***αὐτοῦ ἔτους*** γέγονε παγκόσμιος καύσων καὶ ἄξιος μνήμης· ***ἐν ᾧ δὴ θέρει*** καὶ ὁ πνευματικὸς

---

[1]) Πιστὴν εἰκόνα τῆς ἀπέναντι τοῦ Εὐγενικοῦ στάσεως καὶ τῆς ἐν γένει ἐπαμφοτεριζούσης πολιτείας τοῦ Γρηγορίου πρὸ τῆς μεταβάσεως αὐτοῦ εἰς Φερράραν καὶ Φλωρεντίαν καὶ κατὰ τὴν ἐκεῖ σύνοδον παρέχει ὁ συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου ***Σίλβεστρος Συρόπουλος*** (ἔκδ. Creygthon, Hagae Comitis 1660 IV 31, 109, 110 — V 6. 120, 121 — 14. 133 — 15. 134, 135 — VI 23. 178, 179 — X 5, 286·.— ***Ἠλ. Ταντααλίδου*** Παπιστικοὶ ἔλεγχοι τόμ. Α'. Κ/πολις. 1850 σ. 300 ἑξ.—***Ἀδαμ. Διαμαντοπούλου*** Μάρκος ὁ Εὐγενικὸς καὶ ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδος. Ἀθῆναι. 1899. σ. 16. 17. 59. 75. 76. 78. 98. 102. 144. 151. 214. 233.— ***Ἀρχιμ. Φιλ. Βαφείδου*** ἐκκλ. ἱστορία Κ/πολις 1886. τόμ. Β'. σ. 227.

[2]) Τὸν καλλίτερον χαρακτηρισμὸν τοῦ Μητροφάνους δίδει ὁ ἐκ τοῦ σύνεγγυς παρακολουθήσας καὶ γνωρίσας αὐτὸν Γεννάδιος ὁ Σχολάριος, σημειώσας: «οὗτος ἐπατριάρχευσε δι' ἁπλότητα· καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου διορθωθῆναι βουλόμενος οὐκ εἰάθη φανερῶς ἔργῳ τὴν μετάνοιαν ἐπιδείξασθαι, παρὰ τῶν συνόντων αὐτῷ λατινοφρόνων» (***Γενν. Σχολαρίου*** ἅπαντα τὰ εὑρισκόμενα t. III. Paris. 1930. σ. 194).

κὺρ Γρηγόριος ὁ Μελισσηνὸς πατριάρχης ἐγένετο». Ὡς *ἔτος* ἀναφέρει ὀλίγον ἀνωτέρω τὸ 6953, ἑπομένως — 5508 = 1445.[3]) Λέγεται ὅτι ὁ Γρηγόριος ἐδέχθη τὴν πατριαρχείαν ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος. Ὁ συγγραφεὺς τῆς πολιτικῆς ἱστορίας Κ/πόλεως σημειοῖ: «ἦν ἐν Κ/πόλει τις ἁγιώτατος πνευματικός, λεγόμενος Γρηγόριος ἡ Μάμμη, σύντεκτος τοῦ μεγάλου δουκός· ***ἄραντες οὖν αὐτὸν καὶ μὴ θέλοντα εἰπεῖν***, ἐποιήσαντο καὶ ἀνηγόρευσαν πατριάρχην». [4]) Καὶ αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ Γρηγόριος γράφων ἀργότερον, πιθανῶς μετὰ τὸ 1448, πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Τραπεζοῦντος ἐδήλου: «οὐδέποτε ἀνέβη τὸ τοιοῦτον, ἐπὶ μάρτυρι τῷ Κυρίῳ, εἰς τὸν ἐμὸν λογισμόν, ***τὸ γενέσθαι με ἐπίσκοπον Κ/πόλεως***, ἀλλ' οὐδὲ πρὸ τριάκοντα χρόνων ἵνα γένωμαι ἀρχιερεύς, ἀλλ' ἐν μόνῳ ἐμμένειν τῷ τῶν μονοτρόπων σχήματι».[5])

Πατριάρχης γενόμενος ἔστρεψεν ὅλην αὐτοῦ τὴν προσοχὴν περὶ τὴν ἕνωσιν, περὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἑνωτικοῦ ὅρου, θέλων καὶ ἐπιχειρῶν νὰ καταπείσῃ καὶ κατευθύνῃ τοὺς πάντας πρὸς αὐτήν, καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον τοιοῦτον ὥστε ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ αὕτη νὰ ταυτίζηται πρὸς διωγμὸν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐχαρακτήρισεν αὐτὴν Γεννάδιος ὁ Σχολάριος, σημειώσας ἐπιγραμματικῶς: «οὗτος ὁ μέγας πρωτοσύγκελλος γέγονε καὶ πατριάρχης μετὰ τὸν Μητροφάνην καὶ ***ἐδίωξε τὴν ἐκκλησίαν***». [6]) Προσέκρουσεν ὅμως εὐθὺς ἀμέσως εἰς σθεναρὰν καὶ συνεχῆ ἀντίδρασιν τῶν ἀνθενωτικῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Σχολαρίου, ἀναδειχθέντος ἤδη ἀρχηγοῦ αὐτῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἑτοιμοθανάτου Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ († 23 Ἰουνίου 1443) [7]), ἡ δὲ ἀντίδρασις αὕτη, ὁσημέραι αὐξανομένη, προσέλαβε καὶ γενικώτερον χαρακτῆρα, ἐκδηλωθεῖσα διά τινος ἡμιεπισήμου ἐκκλησιαστικῆς ἐνεργείας. Πρό-

---

[3]) ***Migne*** Ἑλλ. Πατρολογία τόμ. 156 σ. 803. 1050. Τὸ ἔτος 1445 εἶνε ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῆς ἀνόδου τοῦ Γρηγορίου εἰς τὸν θρόνον (***Migne*** 160 σ. 10 — ***Μελετίου Ἀθηνῶν*** ἐκκλ. ἱστορία τόμ. Γ'. 1784. σ. 297—***Ζαχ. Μαθᾶ***,. κατάλογος πατριαρχῶν Κ/πόλεως, 1837, σ. 151 — ***Κ. Σάθα*** νεοελλην. φιλολογία. Ἀθῆναι. 1868. σ. 58 ἑξ. — ***Ἠλ. Ταντελίδου*** ὡς ἀνωτέρω τόμ. Β'. σ. 168 — ***Σκαρλ. Βυζαντίου*** ἡ Κ/πολις τόμ. Β'. Ἀθῆναι. 1862 σ. 527 — ***Κ. Krumbacher*** ἱστ. τῆς βυζ. λογοτεχνίας, μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου, τόμ. Α'. Ἀθῆναι. 1897. σ. 234). Ὑπάρχουσιν οἱ παραδεχόμενοι ὡς ***ἔτος ἀνόδου τὸ 1443 (Κρουμβάχερ*** ὡς ἀνωτ. τόμ. Γ'. σ. 746. — ***Μαν. Γεδεὼν*** πατρ. πίνακες. ΚΠ. 1890. σ. 466 — ***Βαφείδου*** ἐκκλ. ἱστ. ὡς ἀνωτ. σ. 231—***Μ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ.*** τόμ. Η'. 722), ἢ τὸ ***1444*** (Patrologia orientalis t. XVII σ. 322 ἑξ.—***Γενν. Σχολ.*** ἅπαντα κλπ. ὡς ἀνωτ. III. σ. XLVIII. καὶ ***Μ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ.*** ΚΔ'. σ. 81), ἢ τὸ ***1446 (M. Le Quien*** Oriens Christianus Ι'. σ. 309).

[4]) ***Turcograecia*** ἐκδ. Βασιλείας 1584. σ. 5.

[5]) ***Migne*** t. 160 σ. 216.

[6]) Τὰ ἅπαντα ὡς ἀνωτέρω III. σ. 194.

[7]) ***αὐτόθι*** t. VIII. παράρτημα 8ον σ. 28.

κειται περὶ ἐπανειλημμένων συζητήσεων μεταξὺ τῶν διισταμένων μερίδων, γενομένων ἀδείᾳ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου καὶ παρουσίᾳ τοῦ παπικοῦ λεγάτου, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ ἀπὸ μέρους πολλῶν **ἐκκλησιαστικῶν** (ἀρχιερέων τ. ἔ. καὶ ἄλλων ἱερωμένων καὶ κληρικῶν) ὑπογραφὴ **τόμου** ἢ **λιβέλλου πίστεως**, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Σχολαρίου. Τὸν **τόμον** τοῦτον παρέλαβεν ὁ βασιλεὺς εἰπὼν τὰ ἑξῆς λίαν σημαντικά: «ᾐσθόμην ἐμαυτοῦ μέγα τι τῆς συνειδήσεως ἀπορρίψαντος ἄχθος· ἀντὶ γὰρ τῶν κακῶν ἐκείνων ὑπογραφῶν (τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου) **ἀνθυπογράψαι τῷ τῆς ἀληθείας ἐποίησα δόγματι τοὺς ἱεροὺς τούτους ἄνδρας**, καὶ εἰ μηδενὶ βελτίονι καὶ ἰσχυροτέρῳ τρόπῳ δυνηθείην τὴν πληγὴν ἐκείνην ἀκέσασθαι τῆς ψυχῆς, οὗτος γοῦν ὁ τρόπος τῷ καιρῷ πρόσφορος ὤν, ἱκανός, οἶμαι, δόξει τῇ θείᾳ φιλανθρωπίᾳ».

Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ **τόμος** οὗτος ἀπετέλει μίαν ἡμιεπίσημον τῆς ἐκκλησίας ἀποδοκιμασίαν τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου, ἐξακολουθῶν νὰ ἰσχύῃ καὶ ἐφεξῆς, καὶ ζῶντος καὶ ἐκλιπόντος τοῦ βασιλέως. «Οὕτως οὖν καὶ ἡμῖν **ἔκτοτε καὶ μέχρι καὶ νῦν ὁ τόμος ἐκεῖνος** εἰς ἀνατροπὴν τῶν οὐ καλῶς ὑπεσχημένων ἀρκεῖ, σύμφωνος ὢν τῇ ψήφῳ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης καὶ καθολικῆς συνόδου τῆς κατὰ τοῦ Βέκκου συνηθροισμένης καὶ καθελούσης αὐτὸν κανονικῶς, ἕως ἂν καὶ ἄλλο τι δοίη Θεὸς εἰς πάνδημόν τινα τῆς ἀληθείας φανέρωσιν», ἔγραφεν ὁ Σχολάριος μετὰ τὴν τελευτὴν Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου († 3 Ὀ/βρ. 1448), τὸν **τόμον** δὲ τοῦτον ὑπηνίσσετο ο ἴδιος ἐν τῷ πρὸς τὸν λαὸν τῆς Πόλεως διαγγέλματι αὐτοῦ, ἀπὸ 27 Ν/βρ. 1452, σημειῶν ὅτι ἐμμένει «τῇ ὑποσχέσει . . . . , ταῖς διαλέξεσιν . . . . , τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεώς μου . . . . **καὶ ταῖς ὑπογραφαῖς, ἃς μετὰ τῶν τότε συμφωνούντων ἐκκλησιαστικῶν ὑπεγράψαμεν ἐν τῷ τοῦ λεγάτου καιρῷ**».[8])

Κλονισθεὶς οὕτω σοβαρῶς ὁ Γρηγόριος, ζῶντος ἤδη τοῦ ὑποστηρίζοντος αὐτὸν βασιλέως, δὲν ἠδύνατο νὰ κρατηθῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Κωνσταντῖνος

---

[8]) ***αὐτόθι*** t. III΄. σ. 77. 99 ἑξ. — Ἕτερον ὁ ***τόμος*** οὗτος ἢ ὁ ***λίβελλος τῆς πίστεως***, ὁ ὑπογραφεὶς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, σὺν ἄλλοις καὶ ὑπὸ τοῦ Γενναδίου (***ὑπεγράψαμεν)***, καὶ ἕτερον ἡ ***ὁμολογία τῆς πίστεως***, τὴν ὁποίαν πρὸ ***τριῶν*** ἐτῶν ἐξέδωκε ***μόνος*** ὁ Γεννάδιος. Ὁ ***τόμος*** ὑπεγράφη ***ζῶντος*** ἔτι τοῦ Ἰ. Παλαιολόγου, ἡ ***ὁμολογία*** ἐξεδόθη κατὰ Ν/βριον 1449, ἐφ' ὅσον τὴν φράσιν ***πρὸ τριῶν ἐτῶν*** ἐσημείου εἰς τὸ ἀπὸ 27 Ν/βρίου 1452 πρὸς τὸν λαὸν τῆς Κ/πόλεως ἀπευθυνόμενον διάγγελμα τοῦ Σχολαρίου. Ἡ ***ὁμολογία τῆς πίστεως*** εἶνε ἡ ἀλλαχοῦ (*ἅπαντα* κλπ. t. II΄. σ. 458) καταχωριζομένη «***ἔκθεσις τῆς ὑγιοῦς καὶ ὀρθοδόξου πίστεως*** κυροῦ Γεωργίου τοῦ Σχολαρίου τοῦ καὶ ὕστερον γεγονότος πατριάρχου Κ/πόλεως ***ὡς ἐν τύπῳ ὁμολογίας***».

Παλαιολόγος (12 Μαρτ. 1449) «ἥκιστα συνᾴδων τῇ ἑνώσει ἐφαίνετο». 9) Τοῦτο ἐγνώριζε κάλλιστα ὁ πατριάρχης, διὰ τοῦτο ἐν τῇ ὡς ἄνω μνημονευθείσῃ ἐπιστολῇ αὐτοῦ, κατηγορῶν τοὺς ἀνθενωτικοὺς ὡς «διακυκῶντας καὶ ἐκταράττοντας καὶ τοὺς ἐνταῦθα καὶ τοὺς ἁπανταχοῦ» προσετίθει: «ἐγὼ πληροφορῶ τῇ σῇ ὑψηλοτάτῃ βασιλείᾳ, ἐπὶ μάρτυρι τῇ ἀληθείᾳ, **ἐξ ὅλης ψυχῆς ἀποδέχομαι ἐξελθεῖν τοῦ πατριαρχείου.**» 10) Καὶ πράγματι ἐξῆλθε τοῦ πατριαρχείου παραιτηθεὶς οἰκειοθελῶς ἢ κατ' ἐπιβολὴν ἀνωτέραν καὶ ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Πόλεως κατ' Αὔγουστον 1451, μεταβὰς εἰς Ρώμην. «Τῷ τοῦ αὐτοῦ ἔτους (6959) Αὐγούστῳ μηνὶ διέβη ἀπὸ τῆς πόλεως ὡς φυγὰς ὁ πατριάρχης κὺρ Γρηγόριος», κατὰ τὸν Φραντζῆν. 11)

* * *

Ὁ πάπας Νικόλαος Ε'. ἐδέχθη μετὰ πολλῆς εὐμενείας τὸν φυγάδα πατριάρχην, προέβη ὅμως εὐθὺς καὶ εἰς ἐντόνους παραστάσεις παρὰ τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ, ζητῶν τὴν ἄμεσον ἐπαναφορὰν ἐκείνου, διὰ τῶν ἑξῆς: 12)

«Πράττε ὅπως ὁ Κ/πόλεως πατριάρχης εἰς τὸν ἑαυτοῦ ἐπανήξῃ θρόνον καὶ ἐπανήκοντι αἰδῶ καὶ τιμὴν καὶ ὑπακοὴν πάντας ἀπονέμειν διάταξον, ὅσην δεῖ κατὰ λόγον ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος, ὥστε μηκέτι τὸν ἐν ἀξίᾳ ὄντα τοιαύτῃ, καθάπερ τινὰ τῶν εὐτελῶν ἱερέων διάγειν τὸν βίον, ἀλλ' ὡς δεῖ τὸν ἀληθῆ Κ/πόλεως πατριάρχην. Μηδενί οὖν τῶν ὁσίων πραγμάτων ἄνευ τῆς αὐτοῦ πατριάρχου γνώμης καὶ αὐθεντίας μηδείς, κἂν εἰ ὅπως δὴ καὶ ἔχοι ἀξίας, τολμάτω ἐπιχειρεῖν· ἀλλ' αὐτὸς τοὺς ἐκ τοῦ ἱεροῦ κλήρου πάντας διατατέσθω, αὐτὸς πάσας τοὺς τῇ ἱεραρχικῇ ἀξίᾳ ὑποκειμένας ἀρχάς, εἴτ' ἐν Κ/πόλει εἴτε ὁποιασοῦν τῆς οἰκείας λήξεως, κατὰ τὸ δοκεῖν διοικείτω, μηδέ τις ταῖς αὐτοῦ διατάξεσιν, ἃς αἰεὶ γίγνεσθαι κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας πυθόμεθα, τολμάτω ἐναντιοῦσθαι».

Ὁ βασιλεὺς φέρεται συμμορφωθεὶς πρὸς τὴν παπικὴν ἀξίωσιν καὶ «ἣν στείλας ἐν Ρώμῃ προλαβὼν...... καὶ ὅπως συντεθῶσι τῇ ὁμονοίᾳ καὶ τῇ ἑνώσει τῇ γεγονυΐᾳ ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ λάβῃ τὸ μνημόσυνον ὁ πάπας

---

9) ***Ἀδὰμ Ζοιρνικαβίου*** περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος κλπ. τόμ. Β'. Πετρούπολις. 1797. σ. 687.

10) *Migne* t. 160 σ. 210.

11) ***αὐτόθι*** t. 156 σ. 818. 1055. — Ὁ Αἰνείας Σίλβιος σημειοῖ ὅτι «ὁ διαδεξάμενος αὐτὸν (Ἰ. Παλαιολόγον) Κωνσταντῖνος εἴτε ἐξαπατηθεὶς εἴτ' οὖν καὶ ἑκὼν ἐκμανείς, ἥκιστα συνᾴδων τῇ ἑνώσει ἐφαίνετο. Καὶ γὰρ καὶ ***Γρηγόριον***, τὸν μετὰ τὸν προπατριαρχεύσαντα, ***ἀπήλασε τοῦ οἴκου....» (Ζοιρνικαβίου*** ἔνθα ἀνωτέρω). Ὁ συγγραφεὺς τῆς πολ. ἱστορ. Κ/πολεως (*Turcogr.*, σ. 5), ὁ ἀνώνυμος τοῦ ἀρχαιοτέρου μετὰ τὴν ἅλωσιν χρονικοῦ (***Ὀρθοδοξία*** 1943 σ. 122) καὶ ὁ Κωδ. Ω. 38 φ. 186 τῆς Λαύρας (***Ρωμανὸς ὁ Μελῳδὸς*** περιοδ. ἐν Παρισίοις. 1932. σελ. 45) ἀναφέρουσι ***παραίτησιν*** τοῦ Γρηγορίου.

12) *Migne* 160 σ. 1210.

ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ **καὶ ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ἐπανελεύσεται ἐν τῷ θρόνῳ»**, κατὰ τὸν Δούκαν. 13) Πιθανότητα ἐπανόδου τοῦ Γρηγορίου δὲν ἀπέκλειε καὶ αὐτὸς ὁ Σχολάριος ἐν οἷς ἔγραφε, μετὰ τὴν εἰς Ρώμην ἀναχώρησιν ἐκείνου, πρὸς τὸν μέγαν δοῦκα Νοταρᾶν: «εἴτε τοίνυν **ὁ σχισματικὸς πατριάρχης μέλλοι ζῶν ποτὲ παραγίνεσθαι**, εἴτε τινὰ τοιοῦτον αὖθις ἐπὶ τὸν θρόνον συμπεύσαντες καθιεῖτε...» καὶ τῇ 12 Μαρτίου 1452 πρὸς τὸν βασιλέα, ὅτι ἀφικνεῖται πρέσβυς τοῦ πάπα προτιθέμενος νὰ ζητήσῃ σὺν ἄλλοις «**στέρξαι τὸν κὺρ Γρηγόριον** καὶ μνημονεῦσαι τὸν πάπαν». 14)

Ὁ πάπ. λεγάτος ἀφίχθη κατὰ 8/βριον 1452. Ἦτο ὁ ποτὲ μητροπολίτης Ρωσσίας καὶ εἶτα καρδινάλιος Ἰσίδωρος. Παρ' ὅλας τας ἐνεργείας τοῦ Σχολαρίου καὶ τὴν ἀπὸ Ν/βρίου 1452 ἔγγραφον δήλωσιν ἀρχιερέων καὶ ἄλλων κληρικῶν ὅτι «ἐὰν ὁ **ἅγιος πατριάρχης** πληροφορήσῃ ἡμᾶς ὅτι τὴν αὐτὴν ἔχει δόξαν μεθ' ἡμῶν καὶ πληροφορήσῃ οὕτως ὡς ἡμεῖς αὐτῷ ἀπαντήσομεν, εἰς ἱκανοποίησιν τῆς ἡμῶν συνειδήσεως, τότε συνελθόντες ὁμοῦ σκεψόμεθα περὶ οἰκονομίας», ἐπῆλθε συμφωνία μεταξὺ βασιλέως, λεγάτου καὶ τῶν ἑνωτικῶν καὶ «ἐν τῇ συμφωνίᾳ αὐτῇ ἔστερξαν τοῦ γενέσθαι λειτουργίαν κοινὴν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, τελεσθεῖσαν παρ' ἰταλῶν καὶ γραικῶν, καὶ μνημονεύσαντες τὸν πάπαν Νικόλαον ἐν τοῖς διπτύχοις **καὶ τὸν ἐξόριστον πατριάρχην Γρηγόριον.»** Ἡ λειτουργία ἐτελέσθη τῇ 12 Δ/βρίου 1452, «ὅτε ἐτελειώθη ὁ δυστυχέστατος λατινισμὸς» κατὰ τὸν Σχολάριον. 15)

Καὶ οὕτω θεωρητικῶς, ἀρνουμένων τῶν ἀνθενωτικῶν, ἀποκατέστη εἰς τὸν θρόνον ὁ Γρηγόριος. Κωλυθεὶς ὅμως νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς βασιλεύουσαν διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἅλωσιν αὐτῆς (29 Μαΐου 1453) ἐξηκολούθει διαμένων ἐν Ρώμῃ, ἔνθα καὶ ἀπέθανε τῷ 1458, ἐνταφιασθεὶς ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐν Velabro. 16) Σώζεται δὲ καὶ ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα

---

13) ***αὐτόθι*** 157 σ. 1057.

14) ***Τὰ ἅπαντα*** κλπ. ὡς ἀνωτ. ΙΙΙ'. σ. 151. 152.—Ἡ πρὸς τὸν Μιχαὴλ Ραοὺλ Οἴσην ἐπιστολὴ τοῦ Σχολαρίου, ἐν ᾗ οὗτος ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Γρηγορίου ὡς ***νυνὶ πατριάρχου***, ἐγράφη πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ ἐκ Κ/πόλεως (IV'. σ. 479).

15) ***αὐτόθι*** ΙΙΙ'. σ. 152. 165. 166. 171. 192. — *Migne* 157 σ. 1060—***Βαφείδου*** ἐκκλ. ἱστ. ὡς ἀνωτ. σ. 232.

16) *Migne* 160 σ. 10. — ***Σκ. Βυζαντίου*** ἔνθ' ἀνωτ. σ. 527 — *Diction.* de la théologie catholique III, 1402, — Ὑπάρχουσιν οἱ φρονοῦντες ὅτι ἀπέθανε τῷ ***1459*** (***Τὰ ἅπαντα*** κλπ. III. σ. XLVII — ***Κρουμβάχερ*** ὡς ἀνωτ. Α'. σ. 234 —*Diction.* de la théologie catholique VI σ. 1863.— ***Βυζαντ.*** ὡς ἀνωτ. σ. 527 — ***Μαν. Γεδεὼν*** ὡς ἀνωτ. σ. 467. — ***Ἐπετηρὶς*** Βυζαντ. σπουδῶν, ἔτος Ε'. σ. 191). — Ὁ ***Σάθας*** (ὡς ἀνωτ. σ. 60) φρονεῖ ὅτι ἀπέθανεν ὀλίγον μετὰ τὴν ἅλωσιν. — ***Γεώργιος ὁ Τραπεζούντιος***, ὁμόφρων τῷ Γρηγορίῳ, σημειοῖ ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς: «ἰδοὺ γὰρ ὁ τῆς Κ/πόλεως θεῖος πατριάρχης, ὁ γρήγορος νοῦς,... ὁ τὴν ἐξορίαν καὶ τὰς ἐν τῇ ἐξορίᾳ δυστυχίας ὑπὲρ τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν ἑνώσεως ἀσπασάμενος, ἐν Ρώμῃ διάγει...» (*Migne* 161 σ. 864). — Ὁ ***Ἀλλάτιος*** ἐσημείωσεν ὡσαύτως ὑπὲρ τοῦ Γρηγορίου: «οὐκ ἄνευ δόξης ἁγιότητος καὶ δὴ καὶ λέγεται μετὰ θάνατον θαύμασιν ἐλλάμψαι» (Ἐπετηρὶς Βυζ. σπουδῶν Ε' 191.)

ἔχον ὡς ἑξῆς: 17)

«πατριαρχῶν ἑλλήνων τὸ μέγα κλέος ὧδε
«Γρηγόριος θεῖος δαιμόνιος ἐτάφη·
«εἰ δὲ τὸ συγγενὲς αὕτη δὴ καὶ πάτριος αἶα,
«ποίμνης τῆς αὐτοῦ γοῦν ἀπεληλαμένος.
«Ἐν ἔτει ,στπξζ´ ἰνδικτιῶνος ζ´. ».

* * *

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι τελευταῖος οἰκουμενικὸς πατριάρχης πρὸ τῆς ἁλώσεως ὑπῆρξεν ὁ παραιτηθεὶς τῷ 1451 Γρηγόριος Γ´. καὶ ὅτι ἔκτοτε διετέλει ὁ θρόνος χηρεύων, ἐφ᾽ ὅσον κλῆρος καὶ λαός, ἐν τῇ μεγίστῃ αὐτοῦ πλειοψηφίᾳ, δὲν ἀνεγνώρισε τὰ γενόμενα κατὰ τὴν 12 Δ/βρίου 1452. Τὸν Γρηγόριον ὑπενόουν ὅταν «εἶπαν αὐτοῦ (=τῷ Πορθητῇ, ὀλίγον μετὰ τὴν ἅλωσιν) οἱ κληρικοὶ ὅτι ἀπὸ πολὺν καιρὸν πατριάρχην δὲν ἔχομεν, ὅτι ***ὁ πατριάρχης*** ὅπου ***ἦτον, θεληματικῶς ζῶντος του ἀφῆκε τὸ σκαμνί του καὶ ἀπὸ τότε ἄλλον δὲν ἐκάναμε*** » (Μαλάξός) 18), ἡ δὲ πληροφορία τοῦ Φραντζῆ ὅτι ὁ Πορθητὴς «ὁμοίως προσέταξεν ἵνα ποιήσωσι καὶ πατριάρχην· ***ἦν γὰρ προαποθανὼν ὁ πατριάρχης*** » (*vetus* enim mortuus erat, κατὰ τὸ λατινικὸν κείμενον) 19 ἀναφέρεται ὡρισμένως εἰς τὸν πρὸ δέκα ἐτῶν θανόντα καὶ ἐν τῇ πόλει ταφέντα Μητροφάνην, δεδομένου ὅτι ὁ Γρηγόριος ὡς φυγὰς καὶ ἐξόριστος, ἐν ἐχθρικῷ ἐδάφει, ὡς πρὸς τὸν Πορθητήν, εὑρισκόμενος, δὲν ἦτο δυνατὸν οὔτε ἁπλῶς να μνημονευθῇ. Ἐξ ἄλλου δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Γεννάδιος Σχολάριος ἀφίνει πολὺ ἀργότερον σαφῶς νὰ νοηθῇ ὅτι διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον μετὰ τὴν ἅλωσιν τὸν Γρηγόριον, τελευταῖον πρὸ τῆς ἁλώσεως πατριάρχην, ***ἐφ᾽ ὅσον μετ᾽ αὐτὸν δὲν σημειοῖ ἄλλο ὄνομα***: «ὁ πρῶτος πατριάρχης Κ/πόλεως ἐπὶ Κωνσταντίνου Μητροφάνης ἦν καὶ ὁ τελευταῖος πατριάρχης, Μητροφάνης, ἀποθανὼν ἐν τῇ πόλει, ἔτι ἐλευθέρᾳ οὔσῃ· ὁ γὰρ Γρηγόριος ἀπῆλθεν εἰς Ρώμην, ὅπου καὶ ἐτελεύτησεν». 20) Εἰς ταῦτα προσθετέα καὶ ἡ ἐν χειρογράφῳ τῆς ἐν Καΐρῳ πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης φερομένη σημείωσις ὅτι «ἐτελεύτησεν ἡ τοιαύτη βασιλεία τῶν ρωμαίων ἐπὶ βασιλέως Κωνσταντίνου Παλαιολόγου τοῦ πορφυρογεννήτου καὶ ***Γρηγορίου πατριάρχου***, ὃς ἀπελθὼν ἐν τῇ Ρώμῃ καὶ ἐτελεύτησεν ἐκεῖ λατῖνος γενόμενος». 21)

17) Εὕρηται ἐν τῷ φ. 50α τοῦ ὑπ. ἀρ. κώδ. τῆς ἐν Μονάχῳ βιβλιοθήκης. (Νέος Ἑλληνομνήμων, περιοδ. ἐν Ἀθήναις, τόμ. Δ´. σ. 114). Πιθανῶς τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο νὰ εἶνε ἔργον Γεωργίου τοῦ Τραπεζουντίου.

18) *Turcogr.* σ. 5.

19) *Migne* 158 σ. 893.

20) ***Τὰ ἅπαντα*** κλπ. IV σ. 510.

21) ***Ἐπετηρὶς*** Βυζ. σπουδῶν τόμ. Δ´. σ. 148.

Συνεπῶς ἄλλος πατριάρχης μετὰ τὸν Γρηγόριον καὶ πρὸ τῆς ἁλώσεως, οἷος φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀθανάσιος Β΄., δὲν ὑπῆρξε.[22] Τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν δῆθεν ἐκλογὴν καὶ ἀνάδειξιν αὐτοῦ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀπὸ τῆς ἡγουμενείας τῆς μονῆς Περιβλέπτου βασίζονται ἐπὶ τῶν φερομένων **πρακτικῶν** τῆς οὕτω λεγομένης «ὑπάτης ἐν ἁγίᾳ Σοφίᾳ συνόδου.» Κατὰ τὰ ἐν λόγῳ πρακτικά, ἡ σύνοδος αὕτη, συγκληθεῖσα τῷ 1450, καθεῖλεν ἐν πρώτοις τὸν Γρηγόριον ὡς λατινόφρονα, ἐξέλεξεν εἶτα πατριάρχην τὸν ἡγούμενον τῆς Περιβλέπτου Ἀθανάσιον καὶ προέβη εἰς τὴν καταδίκην καὶ ἀποκήρυξιν τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου. Ἀλλ' εἶνε ἀποδεδειγμένον ἐξ ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν λόγων ὅτι τὰ πρακτικὰ ταῦτα δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἔγκυρα καὶ γνήσια καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἐπ' αὐτῶν βασιζομένη σύνοδος τοῦ 1450 δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὑπάρξασα.[23] Ἡ παντελὴς ἄγνοια τῆς συνόδου ταύτης ἀπὸ μέρους τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν Δούκα καὶ Φραντζῆ εἶνε ἀξία προσοχῆς μαρτυρία ἐναντίον αὐτῆς. Ἡ παντελὴς σιωπὴ τοῦ Σχολαρίου, ἔχοντος πᾶν συμφέρον νὰ ἐπικαλῆται ἑκάστοτε τὰς ὑπὲρ τῶν ἀπόψεων αὐτοῦ ἀποφάσεις τῆς ἐν λόγῳ συνόδου,[24] ἀποτελεῖ σοβαρὸν ἐπιχείρημα ἐναντίον τῆς ὑπάρξεως τοιαύτης συνόδου. Ἡ δὲ τῷ 1484 συνελθοῦσα ἐν τῷ ναῷ τῆς Παμμακαρίστου, ἥτις «**πρώτη** σὺν Θεῷ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ ἐκείνην παρανομωτάτην κατέβαλε καὶ ἀνέτρεψε σύνοδον», οὐδεμίαν καταλείπει ἀμφιβολίαν περὶ τῆς μὴ ὑπάρξεως συνόδου κατὰ τὸ 1450.[25]

† Ο ΣΑΡΔΕΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΣ

[22] *Μ. Ἡλιουπόλ. Γενναδίου*, ὑπῆρξεν ἢ ὄχι πατριάρχης Ἀθανάσιος ὀλίγον πρὸ τῆς ἁλώσεως; ἐν *Ὀρθοδοξίᾳ* 1943 σ. 117.

[23] Ἐμβριθῆ καὶ πειστικὴν μελέτην ἐναντίον τῆς γνησιότητος τῶν πρακτικῶν ἐδημοσίευσε τμηματικῶς καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει ὁ ἀείμνηστος διευθυντὴς τοῦ Α΄. Πατρ. Γραφείου *Χρῆστος Παπαϊωάννου* (*Ἐκκλ. Ἀλήθ.* ΙΕ΄. σ. 237. καὶ ἑξ ΙΣΤ΄. σ. 40 ἑξ.). Ὅρα καὶ ἡμέτερα σχετικὰ ἐν *Ὀρθοδοξίᾳ* ἔτους 1939 σ. 110. — Πλήρη ἔκδοσιν τῶν πρακτικῶν τῆς ἐν λόγῳ συνόδου ὅρα: ἐν τόμῳ καταλλαγῆς *Δοσιθέου Ἱεροσολύμων* σ. 454. πρβλ. καὶ *Μελετίου Ἀθηνῶν* ἔνθ.ἀνωτ. σ. 302.

[24] *Τὰ ἅπαντα* κλπ. ΙΙΙ΄. σ. 167. 169. 173. 191. 192 καὶ ἀλλαχοῦ.

[25] *Ἐπαμ. Σταματιάδου* ἐκκλ/κὰ σύλλεκτα. Σάμος. 1891 σ. 26. — *Δοσιθέου Ἱεροσ.* Τόμος ἀγάπης, σ. 658 — *Ράλλη - Ποτλῆ* σύνταγμα ἱ. κανόνων Ε΄. σ. 113 — *Μ. Γεδεὼν* καν. διατάξεις Β΄. σ. 65.

Η ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΑΡΓΙΑ ΚΑΙ Ο ΚΑΘΑΓΙΑΣΜΟΣ ΑΥΤΗΣ

Ἓξ ἡμέρας ἐργᾷ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου. τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου (Ἔξοδ. 20, 8—10).

Ὁ ἄνθρωπος, θνητὸς ὢν καὶ εἰς φθορὰν ὑποκείμενος, ἀδήριτον ἠσθάνθη ἀνέκαθεν τὴν ἀνάγκην τῆς ἑβδομαδιαίας ἀναπαύσεως ἐκ τῶν καθ' ἅπασαν τὴν ἑβδομάδα σωματικῶν ἢ πνευματικῶν ἀσχολιῶν αὐτοῦ. Τοῦτο εἶνε ἀπαίτησις αὐτῆς τῆς φυσιολογικῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ. Ὃν τρόπον δηλονότι μία μηχανὴ ἐργαζομένη συνεχῶς καὶ ἄνευ διαλείμματος καὶ προσοχῆς τινος ἐπὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἐπιτελουμένης φθορᾶς, συντόμως καταστρέφεται καὶ περιέρχεται εἰς ἀχρηστίαν, ἐνῷ ἀντιθέτως, ὅταν κατὰ περιόδους τυγχάνῃ αὕτη τῆς δεούσης ἐπισκευῆς ἢ ἀνανεώσεως τῶν ἑκάστοτε φθειρομένων στοιχείων αὐτῆς, ἐπὶ μήκιστον παρατείνει τὴν λειτουργίαν αὐτῆς, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ ἀνθρώπινος ὀργανισμὸς ἐργαζόμενος συνεχῶς καὶ ἄνευ διαλειμμάτων ἀναψυχῆς καὶ ἀναπαύσεώς τινος πληροῦται ἐξ ὑπερκοπώσεως δηλητηριωδῶν τοξινῶν καὶ συνεπῶς ταχέως φθειρόμενος ἐπιταχύνει τὸ τέρμα τῆς διαβιώσεως αὐτοῦ, ἐνῷ, ὅταν ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος ἀναπαύηται, ἀποβάλλει τὰς δηλητηριώδεις τοξίνας, ἃς ἐκ τῆς κοπώσεως τῆς ἑβδομάδος ὅλης συνεσώρευσεν, ἀνανεώνει ἑκάστοτε τὰς σωματικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις αὐτοῦ καὶ οὕτως ἐπὶ μακρὸν παρατείνει τὴν ζωὴν αὐτοῦ.

Ὁ Μέγας πολιτικὸς καὶ σοφὸς Ἄγγλος Γλάδστων ἔλεγε: Τὴν πλήρη ὑγείαν μου καὶ τὸ μακρόβιον τῆς ζωῆς μου ὀφείλω εἰς τὸν σώφρονα βίον μου καὶ εἰς τὴν ἑβδομαδιαίαν ἀργίαν τῆς Κυριακῆς.

Τὸ ἔθιμον τῆς ἑβδομαδιαιας ἀργίας ἀνάγεται εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους, διατελοῦν ἐν χρήσει εἰς διάφορα ἔθνη καὶ λαούς, ὡς μαρτυροῦσι διάφοροι σφηνοειδεῖς ἐπιγραφαὶ τῶν ἀρχαίων πόλεων, Βαβυλῶνος, Νινευί καὶ ἄλλων. Τὸ ἔθιμον τοῦτο βλέπομεν εἶτα ἐν γενικῇ χρήσει καὶ εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους, ὡς διάφοροι νεώτεροι ἱστορικοὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουσιν. Οὕτως ὁ ἱστορικὸς Σουΐδας λέγει: «Σάββατον ἑβδόμη ἡμέρα ἐτύγχανε τοῦ κυκλικοῦ διαστήματος τῆς ἑβδομάδος· ἀργίαν δὲ εἶχε τὸ Σάββατον.»

Καὶ σήμερον, ὡς γνωστόν, ἅπαντα τὰ πεπολιτισμένα κράτη διὰ νόμου ἐπιβάλλουσι τὴν ἑβδομαδιαίαν ἀργίαν.

* * *

Πλὴν ὁ ἄνθρωπος, ***ἀείποτε θρησκεύων,*** ὅπως, ὡς ***θνητὸς καὶ φθαρτός,*** ᾐσθάνθη τὴν φυσικὴν ἀνάγκην, ἵνα ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος ἀναπαύῃ τὸ σαρκίον καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐκ τῶν ἔργων τῆς ἑβδομαδιαίας τύρβης, οὕτως ἐπιτακτικὴν ἀνέκαθεν ᾐσθάνθη καὶ τὴν ψυχικὴν ἀνάγκην, ἵνα τὴν ἡμέραν τῆς ἑβδομαδιαίας ἀργίας ἀπομακρυνόμενος τῆς κοινωνικῆς τύρβης, ἐξυψοῖ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν πρὸς τὸν Κύριον καὶ οὕτως ἐπικοινωνῶν μετ' Αὐτοῦ, ἀφιεροῖ αὐτὴν Αὐτῷ καὶ ἁγιάζῃ αὐτήν. Τὸν θεσμὸν τοῦτον βλέπομεν ἀνέκαθεν διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐπικρατοῦντα εἰς ἅπαντα τὰ θρησκεύοντα ἔθνη καὶ λαούς.

Οὕτως ὁ Πάνσοφος Δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος Κύριος ἀπ' αὐτῶν ἤδη τῶν χρόνων τῆς Δημιουργίας τοῦ κόσμου ὁρίζει τῷ Ἰσραηλιτικῷ λαῷ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, ἤτοι τὸ Σάββατον, ὡς ἡμέραν ἀργίας ἅμα καὶ ἑορτῆς αὐτοῦ, διότι, ὡς λέγει, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ἐτερμάτισε τὸ ἔργον τῆς Δημιουργίας. Οὕτως ἐν τῇ Γενέσει λέγεται: «Καὶ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων Αὐτοῦ, ὧν ἐποίησε. Καὶ ηὐλόγησεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν.» (Γεν. II, 2—3). Καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀναφέρεται: «Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου τοῦ ἁγιάζειν αὐτήν». «Ἓξ ἡμέρας ἐργᾷ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ Σάββατα [1]) Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου». «Ἐν γὰρ ἓξ ἡμέραις ἐποίησε Κύριος τὰ πάντα καὶ κατέπαυσεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ· διὰ τοῦτο ηὐλόγησε Κύριος τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτὴν» (Ἔξοδ. κεφ. 20, 8 — 12). Ὁ Μωσαϊκὸς νόμος διὰ φοβερῶν ἀπειλῶν ἐπιβάλλει τὴν ἀργίαν καὶ τὸν καθαγιασμὸν τοῦ Σαββάτου καὶ σοβαρὰς ἐπισείει ποινὰς κατὰ παντὸς παραβάτου τῆς ἐντολῆς ταύτης. Οὕτως ἐν τῇ Ἐξόδῳ λέγεται: «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν λέγων: «Καὶ φυλάξασθε τὸ Σάββατον, ὅτι ἅγιόν ἐστιν ὑμῖν· ὁ βεβηλῶν αὐτὸ θανάτῳ θανατωθήσεται» (Ἔξοδ. κεφ. 34, 14—15).

Διὸ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἔκτοτε συνῳδὰ τῇ θείᾳ ταύτῃ ἐντολῇ αὐστηρῶς ἐτήρουν τὴν ἀργίαν καὶ τὸν καθαγιασμὸν τοῦ Σαββάτου. Πάντες τὸ Σάββατον ἐπαύοντο πάσης ἀσχολίας τῆς ἑβδομάδος καὶ ἀθρόοι προσήρχοντο εἰς τὴν Συναγωγήν, ὅπου κοινῇ προσηύχοντο καὶ ὅπου οἱ Προφῆται καὶ οἱ Λευῖται ἡρμήνευον αὐτοῖς τὰς Ἁγίας Γραφάς. Τὸ Σάββατον ὡσαύτως ἐτέλουν οὗτοι κατ' οἶκον θρησκευτικὰς συνελεύσεις, προέβαινον εἰς ἐξαιρετικὰς πρὸς τὸν Ἰεχωβᾶ θυσίας καὶ ἐδαπανῶντο ἐν γένει εἰς ἔργα θεάρεστα φιλανθρωπίας καὶ ἐλεημοσύνης.

Καὶ ὁ ἱστορικὸς Ἰώσηπος ἀναφέρει: «Καὶ ἡμεῖς σχολὴν ἀπὸ τῶν

---

[1]) Ἡ λέξις Σάββατον καὶ κατὰ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο' εἰς πληθυντικὸν Σάββατα εἶνε ἑβραϊκὴ καὶ σημαίνει ἀνάπαυσιν.

πόνων κατὰ ταύτην ἄγομεν τὴν ἡμέραν προσαγορεύοντες αὐτὴν Σάββατα, **ἀλλὰ τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν πολλαπλασίονα ἐπιτελοῦμεν**» (Ἰώσ. Ἀπολ. Α'. Βιβλ. α'., Ι).

Οἱ Φαρισαῖοι αὐστηρῶς ἐχόμενοι τοῦ γράμματος τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ἐδίδασκον τοὺς Ἰουδαίους, «ὅτι οὐκ ἔξεστι τοῖς σάββασι θεραπεύειν» καὶ ἐπέβαλλον οὕτω τὴν ἀπόλυτον ἀργίαν κατὰ τὸ Σάββατον, ἤτοι τὴν ἀποχὴν οὐ μόνον ἀπὸ παντὸς κοινοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πάσης πνευματικῆς ζωῆς ἢ ἀγαθοεργίας, ὡς ἁμαρτωλοῦ δῆθεν πράξεως ἐπὶ παραβάσει τῆς θείας ἐντολῆς. Τὴν σφαλερὰν ταύτην διδασκαλίαν ἀνέτρεψεν ὁ Ἰησοῦς, ἀντιθέτως διδάξας, ὅτι «ἔξεστι τοῖς σάββασι καλῶς ποιεῖν» καὶ ὅτι σκοπὸς τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου εἶνε μὲν ἡ ἀποχὴ δι' ἀνάπαυσιν τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος ἀπὸ τῶν τῆς ἑβδομάδος ἔργων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνύψωσις ἅμα τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας πρὸς τὸν Θεὸν διά τε τῆς προσευχῆς καὶ τῶν ἀγαθῶν ἔργων. Τοῦτο δ' ἐπεβεβαίωσεν Οὗτος καὶ διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος, τὰ πλεῖστα τῶν θεαρέστων ἔργων καὶ τῶν θαυμάτων Αὐτοῦ ἐπιτελέσας τὸ Σάββατον, ὡς λ. χ. τὴν θεραπείαν τῆς συγκυπτούσης γυναικὸς (Λουκ. ΙΓ.' 10—17), τοῦ τὴν ξηρὰν ἔχοντος τὴν χεῖρα ἀνθρώπου (Ματθ. ΙΒ.' 1—13) καὶ ἄλλα.

Σήμερον, ὡς γνωστόν, πάντες οἱ θρησκεύοντες Ἰσραηλῖται τιμῶσι τὴν ἀργίαν καὶ τὸν καθαγιασμὸν τοῦ Σαββάτου.

* * *

Καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι, δι' οὓς ἀνωτέρω εἴπομεν λόγους, θείᾳ ἐντολῇ (Γεν. κεφ. Β'. 3—4) ὡς ἡμέραν ἑβδομαδιαίας ἀργίας καὶ καθαγιασμοῦ αὐτῆς ἐτίμων τὸ Σάββατον, οἱ χριστιανοὶ ὅμως ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη χρόνων τοῦ χριστιανισμοῦ ἀντικατέστησαν τοῦτο διὰ τῆς Κυριακῆς, διότι ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ ἀνέστη ὁ Κύριος ἐκ νεκρῶν, ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ ἐπεφάνη Οὗτος τοῖς μαθηταῖς Αὐτοῦ καὶ ἐνεφύσησεν αὐτοῖς Πνεῦμα Ἅγιον, ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ ἐγένετο τοῖς μαθηταῖς ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τέλος ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ ἐγένετο τῷ Εὐαγγελιστῇ Ἰωάννῃ ἡ Ἀποκάλυψις «Ἐγενόμην ἐν πνεύματι, λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, **ἐν τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ** καὶ ἤκουσα ὀπίσω μου φωνὴν μεγάλην ὡς σάλπιγγος» (Ἀποκάλ. Ἰωάν. Α.', 10).

Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ὠνόμαζον τὴν Κυριακὴν καὶ ἡμέραν τοῦ Ἡλίου ἢ ἡμέραν τῆς ἐξ ὕψους Ἀνατολῆς, διότι ὁ Ἰησοῦς τὴν Κυριακὴν ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ἐξεικονίζει τὸν Ἥλιον, τὸν διαχύσαντα τὸ ἄπλετον φῶς καὶ τὴν ζωὴν εἰς τὸν τότε νεκρὸν καὶ ἐν σκότει διατελοῦντα κόσμον.

Καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς μὲν τοῦ χριστιανισμοῦ οἱ ἐξ Ἰουδαίων χριστι-

ανοὶ ἐξηκολούθουν νὰ τιμῶσιν ὡς ἡμέραν ἑβδομαδιαίας ἀργίας καὶ ἑορτῆς τὸ Σάββατον, οἱ δ᾽ ἐξ ἐθνικῶν τοιοῦτοι τὴν Κυριακήν. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ὅμως τοῦ Β΄. αἰῶνος τοῦ χριστιανισμοῦ γενικῶς ἐπεκράτησε παρ᾽ ἅπασι τοῖς χριστιανοῖς ἡ ἑβδομαδιαία ἀργία καὶ ὁ καθαγιασμὸς τῆς Κυριακῆς. Τοῦτο δ᾽ εἶτα κατωχύρωσεν ἡ μὲν Ἐκκλησία δι᾽ ἐπὶ τούτῳ κανόνων, ἡ δὲ Πολιτεία διὰ νομοδιαταγμάτων.

Οὕτως ἡ Α.΄ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῷ 325 δι᾽ ἐπὶ τούτῳ ἀποφάσεως ἐθέσπισε τὴν ἀργίαν καὶ τὸν καθαγιασμὸν τῆς Κυριακῆς.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας διὰ νόμου ἐθέσπισε τὴν ἀργίαν καὶ τὸ ἑορτάσιμον τῆς Κυριακῆς, ἀπηγόρευσεν κατὰ τὴν Κυριακὴν τὴν λειτουργίαν τῶν Δικαστηρίων καὶ διέτασσεν, ὅπως τὴν Κυριακὴν οἱ στρατιῶται σχολάζωσι, καὶ οἱ μὲν χριστιανοὶ προσέρχωνται εἰς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς εἰς κοινὴν προσευχήν, οἱ δ᾽ ἐθνικοὶ εὔχωνται εἰς τοὺς στρατωνισμοὺς ὑπὲρ ὑγείας τοῦ Αὐτοκράτορος αὐτῶν.

Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ Μικρὸς τὰ αὐτὰ ὡσαύτως διὰ νόμου ἐθέσπισε τῷ 386, ἀπαγορεύσας ἅμα κατὰ τὴν Κυριακὴν καὶ τοὺς θεαματικοὺς ἀγῶνας. Οὗτος μάλιστα, ἵνα περισσότερον ἐξάρῃ τὴν σημασίαν τῆς ἀργίας καὶ τοῦ καθαγιασμοῦ τῆς Κυριακῆς, τῆς ἑορτῆς τῶν γενεθλίων αὐτοῦ συμπιπτούσης ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, μετέθηκε ταύτην εἰς ἄλλην ἡμέραν, ἵνα οὕτω παραμένῃ ἀμείωτος ἡ ἀργία καὶ ὁ καθαγιασμὸς τῆς Κυριακῆς.

Οὕτω δέ, προτροπῇ ἅμα καὶ ἐντολῇ τῆς τε Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι τὸ Σάββατον, οὕτω καὶ οἱ Χριστιανοὶ τὴν Κυριακὴν ὤφειλον νὰ δαπανῶσιν εἰς προσευχὴν καὶ εἰς ἔργα ἐν γένει θεάρεστα φιλανθρωπίας καὶ ἐλεημοσύνης. Ὁ θεηγόρος Παῦλος παραγγέλλει τοῖς Κορινθίοις νὰ δαπανῶσι τὴν Κυριακὴν εἰς πνευματικὴν καὶ φιλανθρωπικὴν δρᾶσιν, ***ἐν Κυριακῇ ἡμέρᾳ*** συλλέγοντες καὶ τὴν λογίαν, ἣν διέθετον ὑπὲρ τῶν ἐνδεῶν (Α΄. Κορινθ. ΙΣΤ.΄ 1—2).

* * *

Καὶ νῦν διερωτώμεθα : Ἀποδίδομεν ἆρά γε σήμερον καὶ ἡμεῖς τὴν δέουσαν σημασίαν εἰς τὴν ἀργίαν καὶ τὸν καθαγιασμὸν τῆς Κυριακῆς καὶ διαθέτομεν αὐτὴν εἰς προσευχὴν καὶ εἰς ἔργα θεάρεστα ;

Ἀτυχῶς μετὰ λύπης δέον νὰ τονισθῇ ὅτι, ἐξαιρέσει ἐλαχίστων ναῶν τῆς πόλεως ἡμῶν, εἰς τοὺς πλείονας τούτων κατὰ τὰς Κυριακὰς τὸ ἐκκλησίασμα εἶνε ἀραιότατον.

Θέλεις, λέγει σοφός τις, νὰ κρίνῃς ἕνα χριστιανὸν ὁποῖος εἶνε ; Θὰ

τὸν κρίνῃς ἐκ τοῦ βίου του κατὰ τὴν Κυριακήν. Ἂν οὗτος τακτικῶς ἐκκλησιάζηται κατὰ πᾶσαν Κυριακήν, τοῦτο σημαίνει, ὅτι διάγει οὗτος βίον ἠθικὸν καὶ ἐνάρετον, ἄλλως ζῇ οὗτος μακρὰν τῆς ὁδοῦ τοῦ Κυρίου.

Πολλοὶ ἀτυχῶς φρονοῦσιν, ὅτι ἡ Κυριακὴ εἶνε ἡμέρα ῥαστώνης ἢ οἱασδήποτε εὐωχίας καὶ διασκεδάσεως καὶ οὐχὶ ἡμέρα πνευματικῆς ζωῆς καὶ θεαρέστων ἔργων. Διὰ τοῦτο παρατηρεῖται, ὅτι συνήθως τὰ πλείονα τῶν ἐγκλημάτων συμβαίνουσι τὴν Κυριακήν. Ὅσα ἐγκλήματα δὲν ἐγένοντο ὅλην τὴν ἑβδομάδα, ταῦτα γίνονται πολλάκις κατὰ τὴν Κυριακὴν καὶ μόνην.

Καὶ ταῦτα πάντα εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ ἀνθρωπότης σύμπασα λόγῳ τοῦ μαινομένου παγκοσμίου πολέμου εἶνε ἀνάστατος, εἰς διηνεκῆ εὑρίσκεται ἀγωνίαν, εἰς ποταμοὺς αἱμάτων πλέει καὶ πάντοθεν ἔχει διαπιστώσῃ τὴν ἀλήθειαν τοῦ διαγγέλματος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ὅτι «σήμερον οὐδὲν ἕτερον ὄνομά ἐστιν ὑπὸ τὸν οὐρανόν, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς, εἰμὴ τὸ ὄνομα Ἰησοῦς Χριστός». [1]).

Ὅθεν δέον ὁ χριστιανὸς σήμερον εἴπερ ποτέ τὴν Κυριακὴν αὐτοῦ νὰ ἐκδαπανᾷ κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου εἰς πλοῦτον προσευχῆς καὶ θεαρέστων ἔργων καὶ τότε θαρρούντως κατὰ τὰς μετ' Αὐτοῦ ἐντεύξεις τῆς Κυριακῆς θερμῶς νὰ δέηται Αὐτοῦ, ὅπως Αὐτός, ὁ διὰ τὰ πολλὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν τρώσας ἡμᾶς, οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων μακρόθυμος καὶ πολυέλεος ὢν ἰάσηται ἡμᾶς, καὶ οὐκ εἰς μακρὸν σημάνῃ τὸν χαρμόσυνον κώδωνα τῆς ποθητῆς σύμπαντος τοῦ κόσμου εἰρήνης.

† Ο ΠΡΟΥΣΗΣ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ

[1]) Πράξεις, δ' 12.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΧΑΛΚΗΔΟΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΕΠΙΣΚΟΠΙΚΟΣ ΑΥΤΗΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Α

Εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Αὐγούστου τῆς «Ὀρθοδοξίας» ἐδημοσίευσα μελέτην περὶ τῶν προνομίων τῶν ἀρχιερέων τῆς Ἐπαρχίας Χαλκηδόνος ἐξ ἀφορμῆς ἐπιγραφῆς ἀνακαλυφθείσης ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας τῆς πανευφήμου Εὐφημίας τῆς κειμένης παρὰ τὸν Ἱππόδρομον. Εἶχον δὲ ὑποσημειώσῃ ὅτι θὰ συνέτασσον πληρέστερον παρὰ τοὺς προηγουμένους κατάλογον τῶν ἱεραρχῶν τῆς παλαιφάτου Μητροπόλεως Χαλκηδόνος. Ἑτοιμάσας τὴν ἐργασίαν ταύτην προβαίνω εἰς τὴν δημοσίευσιν ἀφ' οὗ προηγουμένως προτάξω ὀλίγας γραμμὰς περὶ τῆς Χαλκηδόνος καὶ τῆς φερούσης τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐπισκοπῆς καὶ κατόπιν μητροπόλεως καὶ καθόλου περὶ τῆς παλαιφάτου ταύτης ἐπαρχίας.

α) Ἡ Χαλκηδὼν τῆς Βιθυνίας λέγεται καὶ Καλχηδὼν καὶ ἐνίοτε συγχέεται μὲ τὴν Χαλκηδόνα τῆς Συρίας [1]) Ὁ ἱστορικὸς Θουκυδίδης ἀναφέρει ὅτι ἡ Χαλκηδὼν ὑπῆρξεν ἀποικία τῶν Μεγαρέων. «Αὐτὸς ὁ (Λάμαχος), γράφει «καὶ ἡ στρατιὰ πεζῇ διὰ Βιθυνῶν Θρᾳκῶν οἵ εἰσι πέραν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἀφικνεῖται εἰς ***Καλχηδόνα*** τὴν ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ Πόντου ***Μεγαρέων ἀποικίαν***» (4.75,) Παρὰ τὸν λιμένα τῆς Χαλκηδόνος εἶχε κτισθῆ καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης, ὁ ὁποῖος ἐφημίζετο καθὼς καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἡ ἐπαρχία, ὡς εἴδομεν, ἐν τῇ ὁποίᾳ εὑρίσκεται ἡ Χαλκηδὼν καὶ ἡ περιοχή αὐτῆς ὀνομάζεται Βιθυνία· ἐντεῦθεν καὶ ὁ τίτλος τῶν μητροπολιτῶν Χαλκηδόνος «ἔξαρχοι πάσης Βιθυνίας.» Ὅτε ὁ βασιλεὺς τῆς Βιθυνίας Νικομήδης ὁ Α^{ος} βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 278 ἕως 250 πρὸ Χριστοῦ, ἢ μᾶλλον ὁ πατήρ του ἔκτισεν τὴν ὁμώνυμον πόλιν Νικομήδειαν, πρωτεύουσαν τῆς εἰρημένης ἐπαρχίας, ἡ Χαλκηδών, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἔχασε τὴν προτέραν της θέσιν. Ἡ περιοχὴ αὕτη ἀπὸ τοῦ ἔτους 74

---

[1]) Εἰς τὸ λάθος αὐτὸ ὑπέπεσε καὶ ὁ ἀείμνηστος μητροπολίτης πρώην Ἀμασείας Ἄνθιμος Ἀλεξούδης, ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω. Βλέπε μελέτην I. Pargoire, «les premiers évêques de Chalcédoine» Echos d'Orient Τόμ. IV σ. 108. — Ὁ Θουκυδίδης, ὡς σημειώνω ὀλίγον κατωτέρω, ὁμιλεῖ περὶ «Βιθυνῶν Θρᾳκῶν». Οἱ Βιθυνοὶ ἦσαν Θρᾷκες μεταναστεύσαντες εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Μεταξὺ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῶν χωρίων τῆς ἐπαρχίας Νικομηδείας — Κατιρλί, Ἀρβανιτοχῶρι, Ἀρμουτλῆ κ. ἄ.—καὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς περιφερείας Σαράντα—Ἐκκλησιῶν π. δ. χ. ὑπάρχει μεγάλη ὁμοιότης. Βλέπε καὶ Μ. Κλεωνύμου καὶ Χ. Παπαδοπούλου, «Βιθυνικά» Κπολις 1867 σ. 2.

π. Χ. εἶχε κηρυχθῇ ρωμαϊκὴ ἐπαρχία (provincia romana). Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διοκλητιανοῦ, βασιλεύσαντος ἀπὸ τοῦ 284—305 μ. χ., εἶχε γίνῃ, ὡς γνωστόν, διοργάνωσις τῶν ἐπαρχιῶν. Κατὰ τὴν διοργάνωσιν ταύτην, ἡ Νικομήδεια, ἔνθα ἥδρευε καὶ αὐτὸς ὁ Διοκλητιανός, ἔμεινε καὶ πάλιν ὡς πρωτεύουσα τῆς Βιθυνίας ἀποκτήσασα καὶ πληθυσμὸν πολύν, διὰ συνοικισμοῦ ἐκ τῶν πέριξ πόλεων καὶ κωμοπόλεων καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Χαλκηδόνος, καὶ αἴγλην οὐχὶ μικράν. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος πρὸς στιγμὴν ἐσκέφθη ὅπως τὴν Νικομήδειαν ἀνακηρύξῃ ὡς πρωτεύουσαν τοῦ ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Ἄλλως τε πολλάκις ἐκεῖ διέμενεν καὶ ἐκεῖ εἴς τι χωρίον ἀπέθανε.

Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ διαιρέσεις—μητροπόλεων καὶ ἐπισκοπῶν—ἠκολούθησαν ἐν πολλοῖς τὰς πολιτικὰς τοιαύτας, ἡ Νικομήδεια ἐγκαίρως, ὡς κυριωτέρα πόλις (μητρόπολις) τῆς ἐπαρχίας Βιθυνίας ἀνεκηρύχθη εἰς μητρόπολιν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὑπήχθη καὶ ἡ Χαλκηδὼν μετὰ τῆς περιφερείας της ὡς ἐπισκοπή.

Ὁ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Ἰουστινιανοῦ ἀκμάσας βυζαντινὸς συγγραφεὺς Ἱεροκλῆς εἰς τὸν Συνέκδημον αὐτοῦ σημειώνει δέκα καὶ ἓξ πόλεις ὑπαγομένας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ποντικῆς α΄. ὑπὸ Κονσουλάριον· «Χαλκηδών, Νικομήδεια, Πρίνετος, Ἑλενούπολις, Νίκαια, Βασιλεινούπολις, Κίος. Ἀπάμεια, Προῦσα, Καισάρεια, Ἀπολλωνιάς, Δάσκυλον, Νεοκαισάρεια, Ἀδριανοί, Ρεγέτα, Ρετούριες [2].» Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστουνιανοῦ ἡ ἐπαρχία Χαλκηδόνος ἦτο πλέον μητρόπολις καὶ ἐπειδὴ ἡ Νικομήδεια εἶχεν ὑποστῇ πολλὰς καὶ ποικίλας καταστροφὰς ἡ Χαλκηδὼν εἶχε καταλάβῃ τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας ἐκείνης πρωτευούσης τῆς Βιθυνίας. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ προαγωγὴ τῆς Χαλκηδόνος ἤρχισεν ἀπὸ τῆς Δ΄. οἰκουμενικῆς συνόδου συγκροτηθείσης ἐν τῇ εἰρημένῃ πόλει κατὰ τὸ ἔτος 451. Κατὰ τὴν ἐν Ἐφέσῳ (431) τρίτην οἰκουμενικὴν σύνοδον ὁ ἱεράρχης τῆς Χαλκηδόνος ἦτο ἐπίσκοπος ὑπαγόμενος ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Νικομηδείας. Ὁ ἀποθανὼν Ernest Gerland εἰργάσθη πολὺ πρὸς σύνταξιν τῶν συνοδικῶν καταλόγων (καταλόγων τῶν κατὰ τὰς διαφόρους συνόδους παραστάντων ἀρχιερέων), τὴν συνέχειαν δὲ τῆς ἐργασίας ταύτης ἀνέλαβεν ὁ γνωστὸς assomptioniste V. Laurent, ὁ ὁποῖος καὶ ἐξέδωκε τὸ δεύτερον τεῦχος τῆς ἐργασίας ταύτης [3].

---

[2]) Gust. Parthey, Hieroclis Synecdemus et Notitiae Graecae Episcopatum Βερολῖνον σ. 33 1866.

[3]) Τὸ πρῶτον τεῦχος ἐξεδόθη γερμανιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Corpus notitiarum episcopatuun Ecclesiae Orientalis Graecae I Band. die Genesis der notitia episcopatuum., Βερολῖνον 1931. Ὁ γενικὸς τίτλος τῆς σειρᾶς τῶν ἔργων τούτων τὰ ὁποῖα ἐκδίδουν οἱ Ἀτομεσομπσιονισταὶ εἶναι «Le Patriarcat Byzantin, Recherches de diplomatique κ.τ.λ Σειρὰ πρώτη (Série I) εἶναι τὰ διάφορα ἔγγραφα τῶν Πατριαρχῶν»

Εἰς τὴν σελίδα 72 τοῦ σπουδαίου τούτου ἔργου, ἀντιπροσωπεύοντος τὴν συστηματικωτέραν ἐργασίαν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ, ἀναγινώσκομεν τὰ ἀκόλουθα στηριζόμενα ἐπὶ ἀσφαλῶν πηγῶν:

7 Μητρόπολις Νικομηδείας
(Bithynie)

108	1	ὁ	ΚΙΟΥ	110	4	ὁ	ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΔΟΣ
109	2	ὁ	ΠΡΟΥΣΗΣ	111	5	ὁ	ΑΠΑΜΕΙΑΣ
109 bis	3	3	BASILINUPOLEOS ep.	112	6		CHALCEDONAE ep.

Ὁ ἱεράρχης Χαλκηδόνος, τῆς Βιθυνίας, ἀνεκηρύχθη εἰς μητροπολίτην πρῶτον διότι ἡ Χαλκηδὼν ἦτο ἡ γενέτειρα τῆς μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας, τῆς ὁποίας καὶ τὸ λείψανον ἐναπέκειτο ἐκεῖ, καὶ δεύτερον διότι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κατὰ τὸ ἔτος 451 συνεκροτήθη, ὡς προεσημειώθη, ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Μαρκιανοῦ καὶ Πουλχερίας ἡ τετάρτη Οἰκουμενικὴ σύνοδος. Ἐπειδὴ δέ, καθὼς ὀρθῶς, νομίζω, παρατηρεῖ καὶ ὁ κ. Γεράσιμος Κονιδάρης, «ἀπὸ τοῦ πέμπτου αἰῶνος πιθανώτατα ἤρχισε νὰ σχηματίζηται ἐν τῷ πατριαρχικῷ ἀρχείῳ ὁ ἀρχικὸς κατάλογος τῶν μητροπόλεων, τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκοπῶν καὶ τῶν ἐπισκοπῶν»,[4] δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰ ὑπάρχοντα τακτικὰ ἐπισκοπὴ Χαλκηδόνος, ἀφ' οὗ τὸ μὲν ἀρχαιότερον τακτικὸν χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἕκτου αἰῶνος (περὶ τὸ δεύτερον ἥμισυ), ἡ δὲ ἐπαρχία Χαλκηδόνος ἀπὸ τοῦ 451 εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς μητροπόλεως. Κατὰ τὸ 458 ὁ Λέων αὐτοκράτωρ ἀναφέρει ταύτην ὑπὸ τὸν τίτλον μητροπόλεως (Mansi VII 523. Échos d'Orient 1908 σ. 347. μελέτη τῶν Gr. Vailhé ὑπὸ τὸν τίτλον Les métropolites de Chalcédoine).

Εἰς τὴν στ.' πρᾶξιν τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου καταχωρίζονται τὰ ἑξῆς σχετικὰ πρὸς τὴν παραχώρησιν τοῦ τιμητικοῦ τίτλου τῆς μητροπόλεως εἰς τὴν Χαλκηδόνα· «ὁ θειότατος καὶ εὐσεβέστατος ἡμῶν δεσπότης πρὸς τὴν ἁγίαν σύνοδον εἶπεν εἰς τιμὴν τῆς τε ἁγίας μάρτυρος Εὐφημίας καὶ τῆς ὑμετέρας Ὁσιότητος, τὴν Χαλκηδονέων πόλιν, ἐν ᾗ περὶ τῆς ἁγίας πίστεως σύνοδος συνεκροτήθη» ***μητρόπολεως*** ἔχειν πρεσ-

---

δευτέρα, ἡ ἐργασία ἡ σχετικὴ πρὸς τοὺς ἐπισκοπικοὺς καταλόγους καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ Gerland ἐξεδόθη τῷ 1931 ζῶντος τοῦ σοφοῦ τούτου Γερμανοῦ, τὸ δεύτερον τὸ 1936 ὑπὸ τοῦ V. Laurent.

[4]) Τὸ ἔργον τοῦ κ. Κονιδάρη φέρει τὸν τίτλον «αἱ μητροπόλεις καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ τάξις αὐτῶν», Ἀθῆναι 1934. Ἡ ἐργασία αὐτὴ στηρίζεται ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ μνημονευθέντος ἤδη ἔργου τὰ Gerland (α^ον^ τεῦχος). Ἐνδιατρίβει πολὺ εἰς τὸ τακτικὸν τοῦ Παρισινοῦ κώδικος 1555 Α. Εἰς τὸν ὁρισμὸν «αὐτοκέφαλοι ἀρχιεπισκοπαὶ» μοὶ φαίνεται ὅτι σφάλλει ὁ συγγραφεύς. Πρόκειται περὶ ἀρχιερατικῶν περιφερειῶν μὴ ἐχουσῶν ἐπισκοπάς. Αὐτοκεφάλους ἀρχιεπισκοπὰς ὀνομάζομεν τὰς ἀρχιεπισκοπὰς Κύπρου, Ἀθηνῶν καὶ τὰς παρομοίους.

βεῖα ἐθεσπίσαμεν, ὀνόματι μόνον ταύτην τιμήσαντες, σωζομένου δηλαδὴ τῇ Νικομηδέων μητροπόλει τοῦ ἰδίου ἀξιώματος·» ταῦτα ἀναφέρει ὁ Ζωναρᾶς καὶ ἡ στ.' πρᾶξις τῆς Δ.' Συνόδου 5).

Ἡ πραγματικὴ (facto καὶ jure) ἀνάδειξις τῆς ἐπαρχίας Χαλκηδόνος εἰς μητρόπολιν καὶ ἑπομένως ἡ ὁριστικὴ ἀπόσπασις αὐτῆς ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Νικομηδείας ἐγένετο μεταξὺ τῶν μέσων τοῦ πέμπτου αἰῶνος καὶ τοῦ τέλους τοῦ ἕκτου, τοῦ χρόνου δ. λ. δ. τῆς συντάξεως τῆς λεγομένης ἐκθέσεως τοῦ Ἐπιφανίου ἐν τῇ ὁποίᾳ συγκαταριθμεῖται ὁ ἱεράρχης τῆς ἐπαρχίας Χαλκηδόνος ὡς θ.' ἀνεξάρτητος μητροπολίτης 6).

Εἰς ὅλα τὰ τακτικὰ (μητροπολιτικοὺς καταλόγους) τὰ συνταχθέντα πρὸ τῆς ἐκθέσεως — τακτικοῦ — τοῦ μνημονευθέντος Παρισινοῦ κώδικος ἡ θέσις τοῦ μητροπολίτου Χαλκηδόνος ἐν τῷ συνταγματίῳ ἦτο ἡ ἐνάτη. Κατὰ τὴν ἐποχὴν Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, ὁπότε συνετάχθη τὸ τακτικὸν τοῦ παρισινοῦ κώδικος διὰ τῆς παρεμβολῆς τῶν μητροπόλεων Κύπρου — ὡς τρίτης — Κρήτης καὶ Θεσσαλονίκης, ἡ τοῦ Χαλκηδόνος θέσις ἦτο δωδεκάτη.7) Βραδύτερον τοῦ μὲν θρόνου τῆς Ἀγκύρας ὑποβιβασθέντος, τοῦ δὲ θρόνου τῆς ἐπαρχίας Σάρδεων ἐκλιπόντος κατὰ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα, τοῦ θρόνου δὲ τῆς Κύπρου προσωρινῶς μόνον καταλαβόντος θέσιν — συνεπείᾳ καιρικῶν περιστάσεων — ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἱεραρχῶν τοῦ Οἰκ. θρόνου, τοῦ δὲ Θεσσαλονίκης ὑποβιβασθέντος, ἡ μητρόπολις Χαλκηδόνος κατέλαβε τὴν ζ.' θέσιν ἐν τῷ συνταγματίῳ ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ μένει μέχρι τῆς σήμερον. Κατὰ τὸ 1744 ἐπὶ τῆς τρίτης πατριαρχείας τοῦ Παϊσίου τοῦ Β.' ἐξ ἀφορμῆς τῶν προσωπικῶν προσόντων τοῦ τότε Δέρκων Σαμουήλ, τοῦ κατόπιν οἰκ. πατριάρχου, καὶ τῆς προσωπικῆς πρὸς αὐτὸν ἐκτιμήσεως τοῦ Παϊσίου, ἡ μητρόπολις Δέρκων κατέλαβε θέσιν μετὰ τὴν τῆς Χαλκηδόνος ἤτοι τὴν ὀγδόην8).

Καθὼς ἀναφέρουν ῥητῶς τὰ προειρημένα τακτικά, « τῇ Χαλκηδόνι

---

5) Ζωναρᾶ Βιβλίον ΙΓ'. Σπ. Μήλια, Δαψιλεστάτη Συλλογὴ τῶν Συνόδων, τόμ. Β.' σ. 165—166 τέλος τῆς στ' πράξεως, Mansi τόμ. VII στ. 177.

6) Ern. Gerland, ἔνθ. ἄνω σ. 8 Parthey, σύγγραμμα μνημονευθέν. Gelzer, «Ungedrück» κλπ. σ. 534 Κ. Κονιδάρη μνημ. ἔργον πίναξ Α.

7) Parthey, μνημ. ἔργον σ. 107, 132, 142, 146, 162, 170, 185, 225, 248, 273 κ. ἄ. Γερ. Κονιδάρη, μνημ. ἔργον σ. 40.

8) Ἰδοὺ τί γράφει ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ Α. Κ. Ὑψηλάντης «Σαμουὴλ ὁ Δέρκων διὰ τὴν εἰς τὰς ἐπιστήμας προκοπήν του, διὰ τὴν καλὴν εἰς ὅλους ὑπόληψίν του καὶ τὸ ἀξιόχρεον ψήφῳ καὶ δοκιμασίᾳ τῆς συνόδου ἀναβιβάζεται κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς μητροπόλεώς του καὶ διορίζεται τὸ νὰ προκάθηται καὶ νὰ προϋπογράφῃ τοῦ Θεσσαλονίκης, καὶ συνοδικῷ γράμματι κυροῦται αὐτὸς ὁ προβιβασμός του, ὁ ὁποῖος φυλάττεται καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτὸν μητροπολίτας τῆς μητροπόλεως Δέρκων ἀπαρασαλεύτως καὶ ἀμεταθέτως».

τῆς Βιθυνίας θρόνος ὑποκείμενος οὐκ ἔστι», ἢ 9) «ὁ Χαλκηδόνος τῆς Βιθυνίας ἐπισκοπὰς οὐκ εἶχεν,» «θρόνος ὁ συμπαρακείμενος οὐκ ἔστι». Ὑπαγομένη, ὡς εἴδομεν, εἰς τὴν μητρόπολιν Νικομηδείας ὡς ἐπισκοπή, περιελάμβανε κατ᾽ἀρχὰς—ὡς τοῦτο συνέβη διὰ πολλὰς περιπτώσεις τῶν τριῶν πρώτων κυρίως αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ—μόνον τὴν πόλιν τῆς Χαλκηδόνος. Βραδύτερον προσηρτήθησάν καί τινες κωμοπόλεις καὶ μερικὰ χωρία, τὰ ὁποῖα ἤκμαζον μὲν οἰκονομικῶς κατὰ πολλὰς περιόδους, ἀλλ᾽ οὐδέποτε ἦσαν πολλὰ κατὰ τὸν ἀριθμόν. Ἄλλως τε ἀπὸ τοῦ δεκάτου τετάρτου καὶ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος χωρία τινὰ τῆς περιφερείας ἀπεσπάσθησαν λόγῳ ἀλλαξοπιστίας. Τὸ τοιοῦτον συνέβη καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ἐπαρχίας Νικαίας καὶ ἀλλαχοῦ. Εἰς τὴν συλλογὴν τῶν Πατριαρχικῶν ἐγγράφων M. Miklosich ἐδημοσιεύθησαν ἔγγραφα σχετικὰ πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, ὡς ἤδη ἀνέφερα εἰς τὰς σημειώσεις μου τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου 10). Κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα κυρίως ἡ ἐπαρχία Χαλκηδόνος περιωρίσθη εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε κατὰ τὸ 1315—16 εἰς τὸν τότε μητροπολίτην Χαλκηδόνος Θεόδουλον διὰ τὴν συντήρησίν του ἐδόθη καὶ ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Μαρωνείας. Ὡσαύτως καὶ ἔκ τινος ἐγγράφου τοῦ πατριάρχου Ἡσαΐου ἀπολυθέντος κατὰ τὸ 1324 καταφαίνεται ἡ πενιχρὰ καὶ ἀξιοθρήνητος κατάστασις τῆς παλαιφάτου ταύτης μητροπόλεως. Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον ἐπὶ πατριάρχου Νείλου ὁπότε κατὰ τὸ 1387 δὲν ἀπαντᾷ πλέον μητροπολίτης Χαλκηδόνος· «τῆς γὰρ πόλεως Χαλκηδόνος πρὸ **χρόνων πολλῶν** ἀφανισθείσης καὶ ὀλίγων ὄντων τῶν **ἐποίκων αὐτῆς** ὡς μηδὲ ἐπισκόπου χρείαν ἔχειν αὐτούς, καί τι παρεμπίπτον **καιρικὸν ἐμπόδιον**, τὴν χειροτονίαν ἐκώλυεν 11). Λόγῳ ἐπιδόσεως τὴν μητρόπολιν Χαλκηδόνος ἔλαβε τότε ὁ Κυζίκου Ματθαῖος. Τὸ αὐτὸ προηγουμένως κατὰ τὸ 1369 ἔγινε καὶ διὰ τὴν μητρόπολιν Σάρδεων προσκολληθεῖσαν διὰ τὸν αὐτὸν λόγον εἰς τὴν τῆς Φιλαδελφείας 12). Ἡ μὲν

9) Parthey, ἔνθ. ἀν. σ. 107, 248. Ράλλη καὶ Ποτλῆ «Σύνταγμα κανόνων Ε σ. 478 «Τὰ μετὰ τὴν Ἅλωσιν» σ. 353. Gelzer, μνημ. ἔργον σ. «538 καὶ 539 ἔνθα ἀναφέρεται ὁ κῶδιξ τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης 555 Ἀθηνῶν ἐκ τῶν 171 μὲ τὴν καταχώρισιν» ὁ Χαλκηδόνος τῆς Βιθυνίας «οὐκ εἶχεν.»

10) Βλέπε Ὀρθοδοξίαν ἔτους 1941.

11) «Ἐμὸν ἄρθρον» μία ἐπιγραφὴ ἀναφερομένη εἰς τὸν Χαλκηδόνος Στέφανον καὶ τὰ παλαιὰ προνόμια τῶν ἀρχιερέων Χαλκηδόνος. «Ὀρθοδοξία» Αὐγούστου 1943 σ. 183—186. Βλέπε ἐκεῖ καὶ τὰς σχετικὰς πηγάς.

12) Μ. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ Πίνακες σ. 434. Acta Patriarchatus τόμ. Α.′ σ. 509. «Ὁ τὰ πάντα μεταποιῶν χρόνος καὶ ἀμείβων καὶ εἰς τὸ μὴ ὂν χωρεῖν παρασκευάζων τὰ καλῶς ἔχοντα καὶ τὴν τῶν Σάρδεων μεγάλην ταύτην μητρόπολιν... εἰς τοιοῦτο νῦν ἀμορφίας προήνεγκε τὴν ἐνορίαν πᾶσαν τῶν Σάρδεων... ἐκείνην ὑπὸ τὴν ἁγιωτάτην μητρόπολιν Φιλαδελφείας».

μητρόπολις Σάρδεων δὲν ἐπανῆλθε πλέον εἰς τὴν ζωήν, τοὐναντίον συνέβη εὐτυχῶς διὰ τὴν μητρόπολιν Χαλκηδόνος.

Ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς ἁλώσεως διελύθη ἡ ἐπαρχία Κλαυδιουπόλεως ἢ Κλαυδιουπόλεως-Ὀνωριάδος ἐπὶ τοῦ Πόντου. Ἐπισκοπαὶ ὑπαγόμεναι εἰς τὴν ἐν λόγῳ μητρόπολιν ἀναφέρονται α) Ἡρακλείας Πόντου β) Προυσιάδος, γ) Τίου δ) Κρατίας καὶ ε) Ἀδριανουπόλεως [13]. Ἡ Ποντοηράκλεια ἀπετέλεσε μέρος τῆς ἐπαρχίας Χαλκηδόνος, ὁμοίως καὶ ἡ Τίος, κειμένη ἀνατολικῶς τοῦ Ζογκουλδάκ. Ἴσως ἡ Τίος νὰ ἦτο τὸ Ζουγκουλδὰκ ἢ πόλις κειμένη πλησίον τῆς κωμοπόλεως ταύτης. Πάντως καὶ ἐν τῇ διαμορφώσει τῆς ἐπαρχίας Χαλκηδόνος ὑπὸ τὴν μορφὴν ἣν εἶχε πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν συνέβη ὅ,τι καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐξέλιξιν πολλῶν ἄλλων ἀρχαίων μητροπολιτικῶν περιφερειῶν, ἕως ὅτου διὰ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου mutatis mutandis ἔφθασεν εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν. Πρὸ τῆς προμνησθείσης ἀνταλλαγῆς ἡ μητρόπολις Χαλκηδόνος ἐκτὸς τῆς πόλεως Χαλκηδόνος (Καδίκιοϊ) καὶ τῶν τεσσάρων νήσων (ἄγνωστον ἐπὶ τοῦ παρόντος πότε αἱ πριγκηπόνησοι προσηρτήθησαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Χαλκηδόνος) περιεῖχεν 24 χωρία καὶ κωμοπόλεις [14]. Εἰς τὸ βιβλίον τῶν Μ. Κλεωνύμου καὶ Χρ. Παπαδοπούλου «Βιθυνικά», τὸ ὁποῖον ἤδη ἀνέφερα καὶ τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη κατὰ τὸ ἔτος 1867 δὲν ἀναφέρονται τὰ χωρία Κοζλοῦ, Ζουγκουλδάκ, Ἀσχγηλήκιογι, Λεβέντκιογι καὶ Καντάρκιογι. Ἀναφέρεται ὅμως τὸ ὄνομα Φουντουκλιά, τὸ ὁποῖον ἴσως νὰ ἦναι τὸ αὐτὸ μὲ κανὲν τουρκιστὶ μόνον ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ι. Χλωροῦ χωρίον. Τὰ χωρία καὶ αἱ κωμοπόλεις τῆς ἐπαρχίας Χαλκηδόνος ἀναφέρονται εἰς τὰς σελίδας 153—155 τῶν Βιθυνικῶν. Σημειώνεται δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁμογενῶν οἰκογενειῶν μιᾶς ἑκάστης κωμοπόλεως καὶ κώμης. Ἡ Χαλκηδὼν π.δ.χ. κατὰ τὸ 1867 ἠρίθμει 150 οἰκογενείας ὁμογενῶν, ὅλη δὲ ἡ ἐπαρχία περὶ τὰς 25 χιλιάδας ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

Ἄλλως τε, ὡς προσθέτουν οἱ αὐτοὶ συγγραφεῖς τῶν Βιθυνικῶν, «μετὰ

[13]) Parthey, ἔνθ. ἀν. σ. 65, 110, 173, 188, 250. Gelzer, μνημ. ἔργον, σ. 535, 554.

[14]) Κωμοπόλεις καὶ χωρία τῆς ἐπαρχίας Χαλκηδόνος κατὰ τὸ 1900 καταχωρισθέντα ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ι. Χλωροῦ εἰς τὸν δεύτερον τόμον τοῦ τουρκοελληνικοῦ Λεξικοῦ του ἦσαν: 1) Σκούταρι, Χρυσούπολις—2) Κουζγουντζοῦκι, Ἑρμολιαναὶ—3) Τσενγκέλκιόγι, Χρυσοκέραμος—4) Κανδιλλὺ—5) Πασᾶ Βαγτσὲ—6) Βεΐκοζ—7) Ἀλβανιτοχώριον—8) Χηλὴ ἢ Χηλαὶ—9) Ἄνω Νεοχώριον—10) Κάτω Νεοχώριον—11) Ποντοηράκλεια, Ἔρεγλη—12) Κοζλοῦ—13) Ζουγκουλτάκ, Τίος ἢ Τίον ἢ Τήϊον—14) Μάλτεπες, Βρύας τὸ παρ' αὐτῷ φρούριον Πελεκάνος—15) Μικρὸν Βακάλκιογι—16) Μέγα Βακάλκιογι—17) Πασάκιογι 18) Χαρταλιμὴν (Χαρταλιμνὴ) — 19) Παντείχιον, Πεντατείχιον — 20) Τούζλα-Ἀκρήτας — 21) Ρύσιον Ἀρετσοῦ (Δάριτζα τουρκιστὶ)—22) Ἀπαλίκιογι 23) Λεβέντκιογι—24) Καντάρκιογι.

τὴν ἅλωσιν ἐρημωθεῖσα ἀπέβη ἀσήμαντος, σχηματίζουσα μικρὰν κώμην κατοικουμένην ὑπὸ ὀλίγων χριστιανῶν καὶ Ὀθωμανῶν (σ. 84)». Ὁ Σ. Βυζάντιος (Κ/πολις Β. σ. 263) πέντε ἔτη προηγουμένως γράψας ἀναφέρει τὰ ἴδια· «τὸ διαδεξάμενον τὴν ποτὲ Χαλκηδόνα **μικρὸν κωμύδριον.**» Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ Χαλκηδὼν ὠνομάσθη «Καδίκιογι» ὀλίγον μετὰ τὴν Ἅλωσιν ἔκ τινος Μολλᾶ ἢ Καδῆ ἐπὶ τοῦ πορθητοῦ Μωάμεθ τοῦ Β.′ (Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Χάμμερ καὶ εἰς τὰ Βιθυνικὰ σ. 135).

β′) Ποία ἦτο ἡ ἕδρα τῆς μητροπόλεως Χαλκηδόνος; Βεβαίως ἡ πόλις τῇ Χαλκηδόνος ὑπῆρξεν ἡ ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ἐπισκοπῆς καὶ κατόπιν μητροπόλεως. Αἱ περιστάσεις ὅμως, «ἡ ψυχὴ αὐτὴ τῶν πραγμάτων» ὅπως ἀποκαλεῖ τοὺς καιροὺς πατριαρχικὸν ἔγγραφον τοῦ 1250, ἐπηρεάζον ἐνίοτε κατὰ τρόπον τοιοῦτον τὴν πόλιν Χαλκηδόνος ὥστε καθίστατο ἀδύνατος ἡ παραμονὴ ἀρχιερέως ἢ καὶ κατοίκων ἀκόμη ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ. Πολλάκις ἐγένετο ἡ πόλις αὐτὴ τῶν Μεγαρέων παρανάλωμα τοῦ πυρὸς καὶ πολλάκις θῦμα πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν μεταβολῶν.

Ὁ Σκ. Βυζάντιος περὶ τῆς ἕδρας τοῦ μητροπολίτου Χαλκηδόνος ἀναφέρει τὰ ἑξῆς· «ἐδῶ (ἐν Κουζκουντζουκίῳ) κατοικεῖ ἀπό τινων ἐτῶν ὁ κατὰ καιρὸν ἀρχιερεὺς Χαλκηδόνος» (Β. 240). Οἱ συγγραφεῖς τῶν «Βιθυνικῶν» (σ. 154) σημειώνουν περὶ Κουζκουντζουκίου τὰ ἑξῆς. «Κουζκουντζούκιον 300 οἰκίας ... ἐν αὐτῷ ὑπάρχει **μητρόπολις** μετὰ ἑλληνικῆς καὶ δημοτικῆς σχολῆς καὶ παρθεναγωγείου.» Ἀλλὰ εἰς τὴν σελίδα 155 καταχωρίζοντες τὴν Χηλὴν προσθέτουν, «ὑπάρχει ἐν αὐτῇ **μητρόπολις** μετὰ ἑλληνικῆς καὶ δημοτικῆς σχολῆς.» Βεβαίως καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας ὑπῆρχον εἰς διαφόρους πόλεις καὶ κωμοπόλεις μητροπολιτικὰ μέγαρα πρὸς διαμονὴν τῶν οἰκείων μητροπολιτῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως κατὰ τὴν ὁποίαν ἔγραφεν ὁ Σ. Βυζάντιος ὁ μητροπολίτης Χαλκηδόνος ἥδρευεν ἐν Κουζκουντζουκίῳ διότι ἡ πυρκαϊὰ τοῦ 1855 ἀπετέφρωσε τὴν πόλιν Χαλκηδόνος. Ὁ Σκ. Βυζάντιος (Β.′ σ. 269) γράφει τὰ ἑξῆς σχετικὰ πρὸς τὴν πυρκαϊὰν ἐκείνην. «πυρποληθὲν» (τὸ Καδίκιογι) δὲ πρό τινων ἐτῶν ***σχεδὸν καθ᾽ὁλοκληρίαν***, ἀνεγείρεται ἐπὶ νέου κανονικοῦ σχεδίου ρυμοτομηθὲν κατ᾽ εὐθυγραμίαν».

Τὸ ἔτος τῆς πυρκαϊᾶς καθορίζεται (1855) εἰς τὰ Βιθυνικὰ (σ. 136.) Οἱ αὐτοὶ συγγραφεῖς τῶν Βιθυνικῶν (σ. 84) γράφουν· «ἐν αὐτῇ (ἐν Χαλκηδόνι) ἑδρεύει ὁ κατὰ καιρὸν μητροπολίτης.» Φαίνεται ὅτι κατὰ τὸ 1855 εἶχεν ἐγκατασταθῇ ὁ μητροπολίτης Χαλκηδόνος ***ἀποκλειστικῶς*** ἐν Κουζκουντζουκίῳ, ἐπανελθὼν εἰς Χαλκηδόνα μετὰ τὸ 1862 καὶ πρὸ τοῦ 1867 ὅτε συνεγράφησαν τὰ «Βιθυνικὰ» καὶ εἶχεν ἀνοικοδομηθῇ ἡ πόλις τῆς Χαλκηδόνος. Ἄλλως τε καθ᾽ ἣν ἐποχὴν ἐξεδόθησαν «τὰ Βιθυνικὰ», ἡ μὲν Χαλκηδὼν εἶχεν 150 οἰκογενείας, τὸ δὲ Κουζκουντζοῦκι 300 οἰκογενείας ὁμο-

γενεῖς. Ἕνα καὶ ἥμισυν περίπου αἰῶνα πρὸ τοῦ 1855 ἀπαντῶμεν τὸ Κουζκουντζούκι ὡς ἕδραν τοῦ μητροπολίτου Χαλκηδόνος. Ἐκ γράμματος τοῦ Μ. Λογοθέτου Δ. Ἰουλιανοῦ γραφέντος τῇ 17 Ἰουνίου 1714 καὶ ἀπευθυνομένου πρὸς τὸν Ἱεροσολύμων Χρύσανθον, πληροφορούμεθα ὅτι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἕδρα τοῦ μητροπολίτου Χαλκηδόνος Κωνσταντίου ἦτο τὸ Κουζκουντζοῦκι, δλδ «αἱ Ἑρμολιαναί.» Ἰδοὺ τὶ γράφει ὁ Ἰουλιανός. «Διὰ τὸν ἅγιον Χακληδόνος ὅπου ὁρίζει πῶς δὲν ἀμφιβάλλει ὅτι θέλει συνδράμει εἰς αὐτὴν τὴν ὑπηρεσίαν της, ἔτζι ἤθελε κάμη ἀναμφίβολλα (sic)· πλὴν λογιάζω νὰ τὸ ἔμαθεν ἡ ἡμετέρα μακαριότης του ὅτι εἶναι μεμακρυσμένος ἡ πανιερότης του, καὶ ἡσυχάζει ***εἰς τὴν μητρόπολίν του, εἰς ταὶς*** Ἑρμολιαναῖς»[15].

Γράμμα πατριαρχικὸν ἀπολυθὲν πρὸ 250 περίπου ἐτῶν ἀποκαλεῖ τὸ χωρίον Κουζκουντζοῦκι «Ἑρμολιανοί.» Ὁ Μ. Γεδεὼν εἰς τὸ Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιόν του σ. 139 γράφει τὰ ἑξῆς σχετικά. «Ἑρμολάου ἱερομάρτυρος (σ. 26). Ἀναφέρω τὴν μνήμην Ἑρμολάου ἐνταῦθα, διότι φρονῶ ὅτι ναὸς αὐτοῦ ἠγείρετο κατὰ τὸ βοσπορινὸν προάστειον Κουζκουντζοῦκι, ὥστε τοῦ χωρίου τούτου ὀνομαζομένου χωρίου ***Ἑρμολιανῶν*** καὶ ἐκ παραφθορᾶς τοῦ ὀνόματος Ἑρμωνιανοῦ, ὡς ἐκαλεῖτο τὸ παρ' αὐτῇ ἀκρωτήριον, καὶ ἐκ τῆς ὑπάρξεως ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἑρμολάου».

Ἑλληνικὴ σχολὴ ἐν Χαλκηδόνι ἱδρύθη κατὰ τὸ 1830· ἐδίδαξεν ἐν αὐτῇ ἐπὶ 4 ἔτη ὁ ἱεροδιάκονος Λεόντιος ὁ Καμπάνης ὁ Ἄνδριος. Κατὰ τὸ 1840 οἰκοδομηθείσης ὡραιοτέρας σχολῆς ἐκλήθη ὡς διδάσκαλος αὐτῆς Ἱερόθεος ὁ Κρής. Τοῦτον διεδέχθη Χρύσανθος ὁ Βυζάντιος, προαχθεὶς βραδύτερον εἰς τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα. Μετὰ τὸν Μεθόδιον Καβάνον τὸν Χῖον, Ἰωάννην Βρανᾶν, Βενιαμὶν τὸν καὶ ἐξωμόσαντα (1848), Δωρόθεον Βυζάντιον τὸν Πράσινον (1848—1851) προαχθέντα εἰς μητροπολίτην Ρόδου, ἐδίδαξεν ὁ Ἰωάννης Καρατζᾶς ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ πρόμνημονευθεῖσα πυρκαϊὰ τοῦ 1855, ἡ ὁποία ἀπετέφρωσε καὶ τὸ κτίριον τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς. Κατὰ τὸ 1851 συνέστη ἐκ νέου ἑλληνικὴ σχολὴ διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ ἱεροδιδασκάλου Ἀμβροσίου Χριστίδου τοῦ Νικομηδέως[16].

† Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

(ἕπεται συνέχεια)

---

[15]) Documente privatoare κτλ. (Χουρμουζάκης) Τόμ. IV. μέρος Α'. 608.

[16]) «Βιθυνικά» σ. 135, 136 Καλλίφρονος «Ἐκπαιδευτικά» σ. 113. Ὁ Καλλίφρων κάμνει λόγον καὶ περὶ παρθεναγωγείου ἔχοντος δύο διδασκάλους καὶ μίαν διευθύντριαν (1862—1863) μετὰ 50 μαθητριῶν (ἔνθ. ἄνωτ. σ. 115). Περὶ τοῦ Παρθεναγωγείου τούτου τὰ Βιθυνικὰ σημειώνουν ὅτι συντηρεῖται παρὰ τῆς ἐν Χαλκηδόνι ἐλεήμονος Ἀδελφότητος. Διάδοχος αὐτῆς τυγχάνει ἡ τόσον κοινωφελῶς ἐργαζομένη ἐκεῖ φιλόπτωχος Ἀδελφότης τῶν κυριῶν.

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ;

Ἡ διδασκαλία εἰς τὸ Σχολεῖον γίνεται ἀναλόγως τῆς τάξεως καὶ τῆς διανοητικῆς καταστάσεως τῶν μαθητῶν. Ἕν καὶ τὸ αὐτὸ μάθημα διδάσκεται διαφορετικὰ εἰς ἀνωτέρας τάξεις καὶ τοὺς μᾶλλον ἀνεπτυγμένους φοιτητάς, παρὰ εἰς τοὺς μικροτέρους τῶν κατωτέρων τάξεων. Γάλα δίδεται εἰς τὰ νήπια καὶ τοὺς ἀσθενεῖς, στερεὰ δὲ τροφὴ ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς ὑγιαίνοντας μεγάλους. Ἡ παράβασις τοῦ κανόνος τούτου ἀποβαίνει ὀλεθρία. Συνῳδὰ τῷ κανόνι τούτῳ οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ τῆς Κορίνθου ἐποτίσθησαν μὲ τὸ γάλα τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, διότι, ὅπως τοὺς ἔγραφεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δεχθοῦν ἄλλην βρῶσιν. Λοιπὸν δὲν ὑφίσταται ἀντίφασις ἀλλὰ μόνον διαφορὰ διδασκαλίας, ἕνεκα διαφορᾶς τῶν διδασκομένων.

Εἰς τὸ σχολεῖον τῆς κοινωνίας ἀναλόγως τῶν ἀκροατῶν ὡμίλησαν ὁ Διδάσκαλος καὶ οἱ Μαθηταὶ Αὐτοῦ καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν Μαθητῶν καὶ οἱ συνεχισταὶ τῆς καρποφόρου διδασκαλίας Ἐκείνου. Εἰς μάτην ὁ νεοπλατωνικὸς Κέλσος τοῦ Γ´ αἰῶνος ἐζήτησε νὰ εὕρῃ ἀντιφάσεις μὲ σκοπὸν νὰ καταρρίψῃ διὰ τῶν ὅπλων τῆς τυπικῆς λογικῆς τὸ κῦρος τῆς θρησκείας. Δὲν εἶχε πνεῦμα Χριστοῦ καὶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐμβαθύνῃ· ἢ ἐνίοτε δὲν ἤθελε νὰ ἐννοήσῃ, ἐπειδὴ ἔτρεφε μῖσος, ἐπειδὴ δὲν ἠγάπα. Ὁ μισῶν δὲν ἀναγνωρίζει κανὲν προσὸν τοῦ μισουμένου προσώπου, ἐνῶ ὁ ἀγαπῶν δὲν βλέπει οὔτε τὰ πραγματικὰ ἐλαττώματα τοῦ ἀγαπωμένου, ἢ καὶ αὐτὰ τὰ ἐλαττώματά του φαίνονται ὡς προσόντα. Διὰ νὰ ἐννοήσῃς πρέπει νὰ μὴ εἶσαι σκοτισμένος ἀπὸ τὸ μῖσος· διὰ νὰ ἐμβαθύνῃς πρέπει νὰ ἀγαπήσῃς, διὰ νὰ ἐννοήσῃς καλὰ τὸν συγγραφέα πρέπει νὰ τὸν ἀναγνώσῃς μὲ τὰ ὀμμάτια τῆς ἀγάπης. Τὸ αἴσθημα καὶ ἡ φαντασία δὲν εἶναι δευτερευούσης φύσεως παράγοντες εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν μελέτην. Ὅσοι δὲν ἠγαπήθησαν ὑπὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ δὲν κατανοοῦν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὰς διδασκαλίας, ἐπειδὴ δὲν Τὸν ἠγάπησαν. Ἀνακαλύπτουν ἀντιφάσεις! Ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας ηὐλογήθη καὶ ὁ οἶνος ἀκόμη τοῦ γάμου, ἐνῶ ἄλλοτε συνεστήθη ἡ ἐγκατάλειψις συζύγου τέκνων καὶ συγγενῶν. Πῶς συμβιβάζονται αὐτά; Ὁ Παῦλος ἀπαγορεύει τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ἢ τοῦ συζύγου καὶ χαρακτηρίζει ὡς μέγα τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, ἐνῶ ἀλλοῦ συνιστᾷ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὸν γάμον καὶ διατυπώνει τὴν γνώμην ὅτι καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι!

Ἂς διαφωτίσω τὸν περίεργον ἀναγνώστην τῶν γραμμῶν τούτων. Ἡ μεταβολὴ τοῦ ὕδατος εἰς οἶνον ἐν Κανᾷ εἶναι τὸ πρῶτον θαῦμα, τὸ πρῶτον σημεῖον ὃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς καὶ μεθ' ὃ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν οἱ Μαθηταί. Ὥστε σκοπὸς τοῦ γεγονότος ἦτο ἡ ἐνίσχυσις τῆς πίστεως εἰς τὸν Θεόν. Μήπως διαφορικὸς εἶναι καὶ ὁ σκοπὸς τῆς συνιστωμένης ἐγκαταλείψεως συζύγου καὶ τέκνων; Ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐπιλέγει. Ὥστε πάλιν χάριν τοῦ Θεοῦ ὁμιλῶν συνιστᾷ θυσίαν τῶν μικροτέρων ὑποχρεώσεων ἀπέναντι τῶν σπουδαιοτέρων. Μήπως καὶ ἡμεῖς, ἀνθρωπίνως σκεπτόμενοι, δικαιούμεθα νὰ κατακρίνωμεν τὸν σύζυγον ποὺ ἐγκατέλειψε προσωρινῶς τὸν οἶκον — σύζυγον καὶ τέκνα — διὰ νὰ εὑρεθῇ παρὰ τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην τῆς μητρός του; μήπως δὲν θαυμάζομεν τὸν νέον ποὺ ἀφῆκε προθύμως τὰ πάντα διὰ νὰ θυσιασθῇ ἐὰν ἀπαιτήσῃ τοῦτο ἡ σωτηρία τῆς πατρίδος; Ὁ κρατικὸς νόμος ἐνῶ ἀπαγορεύει τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς πιστῆς συζύγου ἐν καιρῷ εἰρήνης, τοὐναντίον ἐπιβάλλει ταύτην ἐν ὥρᾳ πολέμου· δὲν ἦσαν δὲ εἰρηνικοὶ οἱ πρῶτοι αἰῶνες καὶ ἡ ὑπόθεσις τοῦ γάμου ἔπρεπε νὰ τεθῇ ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ — παρὰ τὸ ῥηθὲν ὅτι τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστὶν — ἐπειδὴ προεξῆρχεν ἡ ἀνάγκη ἀμύνης τῶν γενικῶν γραμμῶν τῆς πίστεως.

Διατί ὁ Παῦλος ἐμποδίζει τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς συζύγου; Διὰ νὰ μὴ διαλυθῇ ἡ οἰκογένεια, ἡ κατ' οἶκον ἐκκλησία, ἔστω καὶ μὴ ὁμοιόμορφος οὖσα, δυνατὸν δὲ νὰ γίνῃ τοιαύτη. Σκοπὸς εἶνε ἡ συνοχὴ τῆς ζωῆς καὶ ὄχι ἡ διάλυσις. Ἀλλὰ ἀφ' ἑτέρου θεωρεῖ τὴν ἀγαμίαν καλλιτέραν τοῦ γάμου. Διατί; Διὰ νὰ ἐργασθῇ ἀπερισπάστως ὁ στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῆς συσπειρώσεως τῶν ἀνθρώπων πέριξ τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ ἐνισχυθῇ ἡ συνοχὴ τῆς χριστιανικῆς ζωῆς!

Καθημερινῶς εἰς τὴν ζωὴν ἐφαρμόζεται ὁ κανὼν τῆς θυσίας τοῦ μικροῦ χάριν τοῦ μεγαλυτέρου καὶ κατὰ τοῦτον τὸ Εὐαγγέλιον διδάσκει καὶ ἀπαιτεῖ θυσίαν τῶν ὑλικῶν ὑπὲρ κατακτήσεως τῶν πνευματικῶν, θυσίαν τῶν χαμηλῶν χάριν τῶν ὑψηλῶν, τοῦ ὑλικοῦ πλούτου διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἠθικοῦ κέρδους, τῶν κατωτέρων ἀπολαύσεων ἀποχήν, ἐὰν καὶ ἐφόσον ἐμποδίζουν τὰς ἀνωτέρας ἡδονάς, θυσίαν τῶν ἐπιγείων διὰ τὰ ἐπουράνια, τῶν ῥεόντων διὰ τὰ ἀΐδια, τῶν σκιῶν διὰ τὴν πραγματικότητα. Ὄνειρον ἡ ζωή, καπνὸς ἢ ἄνθος χλόης (ΙΘ'. ἠθ. στ. 9) καὶ ματαία ἡ ἐλπὶς νὰ εὕρωμεν ἀληθινὴν εὐδαιμονίαν ὑπὸ τὸν ἥλιον. Αἱ σκιαὶ μᾶς παρακολουθοῦν κατὰ φυσικὸν νόμον. Ἡ ζωὴ ταράσσεται καθημερινῶς εἰς τὸ πέλαγος τῆς βιοπάλης. Θλίψεις καὶ ἀνάγκαι ἐπιβαρύνουν τοὺς πάντας, ἐγγάμους τε καὶ ἀγάμους. Κυμαινόμεθα εἰς τὰς σκέψεις, παραπαίομεν εἰς τὴν ζωήν. Σταθερὰ ἵσταται μόνον ὁ βράχος καὶ ὁ στερεωθεὶς ἐν Κυρίῳ, τῇ πέτρᾳ τῆς πίστεως. Ἡ οἰκογένεια εἶναι λιμήν, ὄχι ὅμως πάντοτε

ἀσφαλής. Ἡ Μονὴ εἶναι ἐπίσης λιμήν, ἀλλὰ ἀνάγνωσον τὰ πρῶτα Ἠθικὰ ἔπη τοῦ Γρηγορίου καὶ φαντάσθητι ναυάγια. Διότι ἐνῶ «πάντες οὐ χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον» πάντες προχωροῦσιν, οἱ πλεῖστοι ἀσυλλόγιστα ἢ ὑστερόβουλα.

Ἀντιφάσεις ὡς ἀσθενῆ ὄντα ἔχομεν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἡ διδασκαλία ὅμως τοῦ Εὐαγγελίου καμμίαν. Τὸ κείμενον ἑρμηνευτέον ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς καλῆς πίστεως. Ἄνευ Χριστοῦ δὲν ἐξηγεῖται ὀρθὰ ὁ Νόμος Του. Ὁ συγγραφεὺς εἶναι ὁ ἀσφαλέστερος ἑρμηνευτὴς τῶν συγγραμμάτων του. Ὁ Ὅμηρος διὰ τοῦ Ὁμήρου, ὁ Θουκυδίδης διὰ τοῦ Θουκυδίδου καὶ ὁ Σωκράτης διὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ξενοφῶντος. Ὁ Διδάσκαλος ἑρμηνεύεται διὰ τῶν Μαθητῶν, ὁ Κύριος διὰ τοῦ Παύλου, ὁ Παῦλος, τὸ στόμα τοῦ Χριστοῦ, διὰ τῶν Πατέρων, τῶν Βασιλείων, τῶν Χρυσοστόμων, τῶν Γρηγορίων. Μεταξύ των δὲν ὑφίσταται ἀπολύτως οὐδεμία ἀντίφασις. Ὑφίσταται ἁπλῶς διαφορὰ σχολικῶν τάξεων καὶ κατ' ἀνάγκην διαφορὰ μορφῆς διδασκαλίας. Ποικίλαι νόσοι προσβάλλουν τὸ σῶμα τῆς κοινωνίας. Ὅπως κάθε ἡλικία ἔχει τὰς ἰδιαιτέρας νοσογόνους παθολογικὰς διαθέσεις, οὕτω καὶ ἑκάστη περίοδος τῆς Ἱστορίας παρουσιάζει τὴν ἀνάγκην εἰδικῶν φαρμάκων καὶ ἀναλόγου διαίτης.

Ἡ Κόρινθος τῶν Παυλικῶν περιοδειῶν ἤθελεν ἐνίσχυσιν τοῦ ἀτονήσαντος αἰσθήματος τῆς οἰκοδομούσης ἀγάπης εἰς βάρος ἢ μᾶλλον ἐπὶ παραμελήσει τῆς γνώσεως, (Α' Κορ. Κεφ. Η'), τῆς ξηρᾶς καὶ ψυχρᾶς γνώσεως, τῆς διανοητικῆς μορφώσεως ἡ ὁποία φυσιοῖ. Ὁ γνωρίσας τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ποίησιν τῶν ἀρχαίων Παῦλος συνίστα αἰσθήματα ἀντὶ λιπαρᾶς παιδείας· διότι μόρφωσις καὶ **σωρεία γνώσεων ἐντὸς παραπαίοντος ἐγκεφάλου** διακόψαντος πᾶσαν σχέσιν πρὸς τὴν καρδίαν, δὲν κέκτηται οὐδεμίαν ἀξίαν καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον ὁ ἐπιστολογραφῶν πρὸς Κορινθίους Ἀπόστολος ὅταν διετύπωσεν αἰωνίαν ἀλήθειαν, γράφων ὅτι ἡ γνῶσις ἄνευ τῆς ἀγάπης κάμνει τὸν σοφὸν ἀλαζόνα καὶ ἐπιβλαβῆ. Τοιαύτην ὅμως γνῶσιν δὲν εἶχεν ὁ σοφὸς Ἀπόστολος καὶ μόνον οἱ μωροὶ ἐνόμισαν ὅτι κατ' ἀρχὴν γνῶσις καὶ πίστις δὲν συμβιβάζονται, θύραθεν καὶ ἔσωθεν σοφία δὲν συμμαχοῦν. Ἡ θεοποίησις τῆς ἀγραμματωσύνης εἶναι οἰκτρὰ πλάνη ὅπως καὶ τὸ ἀντίθετον εἶναι εἶδος εἰδωλολατρείας τῶν γραμμάτων. Ἐὰν δὲ πᾶσα γνῶσις ἦτο ἀπορριπτέα, θὰ ὑφίστατο ἀντίφασις ἐντὸς τοῦ Παύλου καὶ ἀντίφασις μεταξὺ τῶν διαδόχων τῶν Μαθητῶν καὶ τοῦ Διδασκάλου, διδάξαντος ἀγραμμάτοις σοφίαν.

Ὥστε πᾶσα σοφία, γνῶσις καὶ μόρφωσις ὑπηρετοῦσα τὸν Χριστὸν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν εἶναι εὐλογημένη ἄνωθεν καὶ ὄχι μόνον δὲν ἀπαγορεύεται ἀλλὰ τοὐναντίον ἐπιβάλλεται. Ἡ ὑπηρεσία τοῦ Ἀγαθοῦ πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἀλάνθαστον μέτρον τῶν κανόνων καὶ τῶν διατάξεων.

Ἐὰν ὑπὸ τῶν Πατέρων θαυμάζεται ἡ ἀρχαία φιλοσοφία, θαυμάζεται διότι ὑπὸ τὸ φυσικὸν φῶς ἀνεκάλυψε τὰς πλάνας τῶν εἰδώλων καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀληθινῆς θρησκείας, ἐμμέσως ὑπηρετήσασα οὕτω τὴν πίστιν. Ἐὰν ὑπεχρεούμην νὰ θαυμάζω τὸν Ναζιανζηνόν, θὰ ἐδικαιολόγουν τὸ πρᾶγμα ἐκ τοῦ ὅτι παρέλαβε τὰ ὅπλα τῆς ἀρχαίας διανοήσεως καὶ λογοτεχνίας διὰ νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν πάντοτε ἐκ τῶν ξένων καὶ μὴ οἰκείων. Ὁ Ἰουλιανὸς μορφωθεὶς ἐν τῇ ἰδίᾳ Σχολῇ κατελήφθη ὑπὸ ἔρωτος πρὸς τὸν διανοούμενον κόσμον τῶν παλαιῶν καὶ ἐπολέμησε τὴν νέαν πίστιν, ἐνῶ οἱ συμμαθηταὶ Βασίλειος καὶ Γρηγόριος καταληφθέντες ἐπίσης ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐρωτικοῦ αἰσθήματος μετέφεραν τὴν ὡραίαν φιλολογίαν τῶν ἀρχαίων κοντὰ εἰς τοὺς πόδας τοῦ Χριστοῦ, ἐξεχριστιάνισαν οὕτως εἰπεῖν τὸν Δημοσθένην καὶ τὸν Πλάτωνα, ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Μεγάλου Ὠριγένους. Ὁ Ναζιανζηνὸς ἐπολλαπλασίασε τοὺς τοιούτους πιστοὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συνεργάτου καὶ συσπουδαστοῦ· ἐξεχριστιάνισε τὸν Ὅμηρον καὶ τοὺς ἄλλους ποιητάς, ἔκαμε σύμμαχόν του τὸν ἀνήσυχον Εὐριπίδην, ἐπωφελήθη ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις καὶ τὰς ἀπὸ σκηνῆς φιλοσοφίας, ἐμιμήθη ἀπαράμιλλα τὸ ὕφος καὶ τὴν εὐριπίδειον φρασεολογίαν, ὅπως ὁ Βιργίλιος τὸν Ὅμηρον. Ἀπήντησεν εἰς ἀπορίας τοῦ τραγῳδοῦ ὁ Θεολόγος καὶ ἴσως θὰ ἐπτερύγιζεν ὁ δαιμόνιος ποιητὴς τῆς Μηδείας καὶ τοῦ Ἱππολύτου ἐντὸς τοῦ κηπαρίου παρὰ τὴν μικρὰν πηγὴν κοντὰ εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ναζιανζηνὸς κύκνος ἐτραγῳδοῦσε τὸν «Χριστὸν πάσχοντα» καὶ ἔψαλλεν ἐμμέτρως τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου, τὰ μίση τῶν ἀδελφῶν, τὰς ἀδυναμίας τῶν ἀνθρώπων, τὰ λάθη, τὰς νόσους καὶ τὴν ἀνάγκην θεραπευτικῶν φαρμάκων. Ἔθεσε τὴν γνῶσιν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς πίστεως εἰς τὸν Θεὸν τῆς Ἀγάπης. Ἔγραφεν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου:

Ἑλλὰς ἐμή, νεότης τε φίλη καὶ ὅσσα πέπασμαι
Καὶ δέμας, ὡς Χριστῷ εἴξατε προφρονέως!
Εἰ δ' ἱερῆα φίλον με Θεῷ θέτο μητέρος εὐχὴ
Καὶ πατρὸς παλάμη, τίς φθόνος; ἀλλὰ Μάκαρ
Σοῖς με Χριστὲ χοροῖσι δέχου καὶ κῦδος ὀπάζοις
Υἱέϊ Γρηγορίου, σῷ λάτρι Γρηγορίῳ! (Εἰς ἑαυτὸν 94ον ἰστ. ἐπ.)

Ὅ ἐστιν: Ὦ κλασική μου παίδευσι, ὢ νεότης μου καὶ ὅσα κατέχω καὶ σὺ τὸ σῶμα μου, πόσον προθύμως ὑπετάγητε εἰς τὸν Χριστόν! Ἐὰν δὲ ἡ μητέρα μου μὲ ἔταξε καὶ ἡ παλάμη τοῦ πατρὸς μὲ ἐχειροτόνησεν ἱερέα φίλον τῷ Θεῷ, τίς φθόνος δικαιολογεῖται; Ἀλλὰ Μάκαρ Χριστὲ δέξαι με εἰς τοὺς χοροὺς τῶν ὑμνῳδῶν σου καὶ δόξασε τὸν λάτρην σου Γρηγόριον, υἱὸν τοῦ Γρηγορίου!

† ὁ ΚΥΔΩΝΙΩΝ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΝ ΠΕΡΙΚΟΠΗΝ

ΤΗΣ ΑΙΜΟΡΡΟΟΥΣΗΣ

Η ΑΙΜΟΡΡΟΟΥΣΑ ΤΟΥ Ι. ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ ΚΑΙ Η ΔΟΚΙΜΑΖΟΜΕΝΗ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΣ

Ἐν τῷ προσώπῳ τῆς αἱμορροούσης γυναικὸς τοῦ ἱ. Εὐαγγελίου, ἡ ὁποία προσηνάλωσε μὲν ὅλον τὸν βίον αὐτῆς εἰς τοὺς ἰατροὺς καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἴσχυσε νὰ θεραπευθῇ, εὐθὺς δὲ ὡς προσῆλθε καὶ ἤγγισε τὰ κράσπεδα τοῦ ἱματίου τοῦ Κυρίου ἡμῶν, παραχρῆμα ἰάθη ἐκ τοῦ πάθους αὐτῆς, εἰκονιζόμεθα ὅλοι οἱ χριστιανοί, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἐν τῷ Χριστῷ καὶ μόνον ἐν τῷ Χριστῷ εἶναι δυνατὸν νὰ εὕρωμεν τὴν λύτρωσιν ἐκ τῶν φοβερῶν δεινῶν ἐκ τῶν ὁποίων δοκιμαζόμεθα.

Σήμερον μάλιστα, ὁπότε ἡ ταλαιπωρία καὶ ἡ δυστυχία τείνει νὰ καλύψῃ ὑπὸ τὰ μελανὰ πτερὰ αὐτῆς ὁλόκληρον τὴν γῆν καὶ αἱ φωναὶ τῶν ἀνθρωπίνων κλαυθμῶν ἔφθασαν μέχρι τοῦ οὐρανοῦ, ἡ παρομοίωσις τῆς βαρέως δοκιμαζομένης ἀνθρωπότητος πρὸς τὴν ἀσθενοῦσαν γυναῖκα τοῦ ἱ. Εὐαγγελίου, εὑρίσκω ὅτι, εἶναι ἰδιαιτέρως ἐπίκαιρος, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὸ σημεῖον ὅτι εἰς τὰς παρομοίας καταστάσεις τὰ θεραπευτικὰ μέσα καὶ αἱ μέθοδοι τῆς γῆς ἀποδεικνύονται ἀνεπαρκῆ καὶ τοῦτ' αὐτὸ χρεωκοποῦσι, μοναδικὴ δὲ εἰς ἀποτελεσματικότητα καὶ δύναμιν θεραπευτικὴν εἶναι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία μόνη δὲν καταισχύνει τοὺς προσφεύγοντας εἰς αὐτήν.

Τὸ ἱερὸν τοῦτο δίδαγμα, τὸ ὁποῖον ὡς συμπέρασμα φυσικὸν ἔχει τὸ περιστατικὸν τῆς αἱμορροούσης γυναικός, θὰ ἀναλύσωσιν αἱ ἐφεξῆς λιταὶ γραμμαί, διὰ νὰ προκύψῃ ἀνάγλυφος ἡ ἀλήθεια ὅτι, ἂν νοσῶμεν εἴτε ὡς ἄτομα, εἴτε ὡς οἰκογένεια χριστιανική, εἴτε ὡς κοινωνία ἀνθρωπίνη, τῆς νόσου ἡμῶν τὴν ἀσφαλῆ θεραπείαν δὲν ἔχομεν νὰ ἀναμείνωμεν εἰ μὴ μόνον ἀπὸ τὴν σώζουσαν δύναμιν καὶ χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς σωτηρίας ἡμῶν.

* * *

Εἶναι ἀδιαμφισβήτητον ὅτι τὰ βαθύτερα αἴτια τῆς μαστιζούσης τὸν κόσμον κακοδαιμονίας ὁ φιλοσοφῶν ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ κόσμου πρέπει νὰ ἀναζητήσῃ εἰς λόγους πρωτίστως θρησκευτικοὺς καὶ ἠθικούς· διότι τὰ δεινά, ἐκ τῶν ὁποίων ἑκάστοτε δοκιμάζονται καὶ τὰ ἄτομα καὶ αἱ κοινωνίαι, ἔχουσιν ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ἀδιαφορίαν καὶ τὴν ἠθικὴν κατάπτωσιν, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκουσιν αὐτὰ κατὰ καιρούς. Καὶ ὅσον αὗται κυριαρχοῦσιν, τοσοῦτον καὶ αἱ ταλαιπωρίαι τῶν ἀνθρώπων πολλαπλασιάζονται.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὑγιῶς φιλοσοφοῦσα σκέψις τοῦ ἀνθρώπου σκοπὸν καὶ τέλος αὐτῆς ἔχει τὴν ἠθικὴν πρὸ παντὸς διάπλασιν καὶ τελείωσιν αὐτοῦ, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνυπάρχει ἡ ἀνθρωπίνη εὐδαιμονία.

Θεία καὶ ἱερά, καθὼς εἶναι εἰς τὴν προέλευσιν αὐτῆς, κατ' ἐξοχὴν ἰδιαζόντως ἱερὰν ἔχει τὴν προοπτικὴν ταύτην ἡ ἁγία ἡμῶν Χριστιανικὴ Θρησκεία, ἡ ὁποία δὲν εἶναι κενὸν καὶ μάταιόν τι φιλοσοφικὸν σύστημα, ὡς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἦλθον καὶ παρῆλθον κατὰ καιρούς, ἀλλὰ πηγὴ ζῶσα ἠθικῆς δυνάμεως, πηγὴ ἀκένωτος οὐρανίας χάριτος, ἡ ὁποία ἀπεργάζεται τὸν ἄνθρωπον ἱκανὸν διὰ τὴν πρὸς τὸν οὐρανὸν πτῆσιν, τὴν τελείωσιν δηλονότι ἐν τῇ ἀρετῇ καὶ τὴν ἐξομοίωσιν πρὸς αὐτὸν τὸν Θεόν. Ἀρκεῖ μόνον ὁ χριστιανὸς νὰ αἰσθανθῇ καὶ νὰ οἰκειωθῇ ὅλην τὴν ἱερότητά της καὶ νὰ τηρήσῃ ἀδιάσπαστον τὸν σύνδεσμον αὐτοῦ πρὸς τὴν ζωντανὴν ταύτην πηγήν, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος λέγει πρὸς τὴν Σαμαρείτιδα: «Ὃς ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον» (Ἰωάν. δ' 14).

Ἰδοὺ καὶ ἡ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπόδειξις τούτου. Ρίψωμεν ἁπλοῦν βλέμμα εἰς ἱστορίαν τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπότητος. Ὑπάρχουσιν αἱ περίοδοι, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ χριστιανικὸν ἰδεῶδες ἀνθεῖ καὶ ὁ νόμος τοῦ ἱ. Εὐαγγελίου κυριαρχεῖ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι ἀκριβῶς αἱ περίοδοι αἱ πλέον ἤρεμοι καὶ εὐτυχεῖς, αἱ περίοδοι κατὰ τὰς ὁποίας ἡ γῆ ἐμφανίζεται μεταβεβλημένη εἰς τμῆμα τοῦ οὐρανοῦ. Ὅσον ἐπὶ μᾶλλον ἀσκεῖται ἡ χριστιανικὴ ἀρετή, τοσοῦτον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ βασιλεύει ἐν τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων.

Ἂν ἔρχωνται καὶ ἡμέραι σκοτειναί, εἶναι ἀναμφιβόλως αὗται, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ λόγος τοῦ Εὐαγγελίου σιγᾷ, αἱ ἀρχαὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης ἀργοῦσιν, αἱ δυνάμεις τοῦ σκότους διαστρέφουσι τὰς χριστιανικὰς συνειδήσεις, καὶ ἡ γῆ δίδει τὴν ὄψιν τῆς κολάσεως. Λύκοι ἄγριοι οἱ ἄν-

θρωποι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, κατὰ τὸν φιλοσοφικὸν ἐκεῖνον χαρακτηρισμὸν (Hobbes), γίνονται ὄργανα τοῦ Σατανᾶ καὶ ἡ δυστυχία ὑψώνει πανταχοῦ τὴν κεφαλήν της. Εἶναι ἀκριβῶς αἱ ἡμέραι κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἀνθρωπότης ἔχει ἐγκαταλείψῃ τὸν Χριστὸν καὶ ζῇ ἀποξενωμένη τῆς ζωογόνου πνοῆς Του, ἡμέραι, θὰ προέβαινέ τις νὰ εἴπῃ, οἷαι αὐταὶ τὰς ὁποίας καὶ σήμερον περίπου ζῇ ὁ κόσμος.

Μὴ καὶ σήμερον, ἂν ἀπὸ ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν γῆν ἄλλο ἀπὸ κοπετοὺς καὶ θρήνους δὲν ἀντηχῇ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὁμοῦ μὲ τῆς σκιᾶς τῶν κατὰ μυριάδας θυσιαζομένων ἀνθρώπων ὁλονὲν καὶ πυκνώνωνται αἱ φάλαγγες τῶν ἀπορφανιζομένων ὑπάρξεων καὶ ἡ ἀθλιότης ἔχῃ γίνῃ σύντροφος ἀχώριστος καὶ τῶν μικρῶν καὶ τῶν μεγάλων καὶ τῶν ἀδυνάτων καὶ τῶν ἰσχυρῶν, δὲν ὀφείλεται τοῦτο εἰς τὸν βαθύτερον λόγον ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἐγκατέλειψε τὴν ὁδὸν τοῦ εὐαγγελικοῦ φωτὸς καὶ διὰ τὴν ἀνομίαν τῶν πολλῶν ἐψύγη ἡ ἀγάπη καὶ τὸ μῖσος ἐρριζοβόλησεν εἰς τὰς ἀνθρωπίνας καρδίας;

Ἂν τὸ ὑλιστικὸν φρόνημα ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ κατακτᾷ ἔδαφος ἐν τῇ ζωῇ τῶν ἀτόμων καὶ τὰ διάφορα ἀντίθεα συστήματα, μὲ τὴν ἀπατηλὴν λάμψιν καὶ ἑλκυστικότητα τὴν ὁποίαν ἑκάστοτε ὑποδύεται ἡ κακία, κάμνωσι θραῦσιν καὶ συσσωρεύωσι καθ᾽ ἑκάστην θύματα ἐπὶ θυμάτων, ὁ λόγος δὲν εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀπεμάκρυναν ἑαυτοὺς ἀπὸ τὴν ζείδωρον πηγὴν τοῦ Χριστοῦ;

Ἂν ἡ οἰκογένεια ἡ χριστιανικὴ τείνῃ νὰ μείνῃ κατ᾽ ὄνομα μόνον χριστιανικὴ καὶ ἔπαυσεν ἐν πολλοῖς νὰ ἦναι ἡ ἑστία τῆς οἰκοδομῆς ἐν Χριστῷ καὶ τελειώσεως τῶν μελῶν αὐτῆς, ὁ λόγος δὲν εἶναι ὅτι δὲν ἐξακολουθεῖ, ὅπως ἄλλοτε, νὰ ζῇ αὐστηρῶς καὶ μόνον κάτω ἀπὸ τὸ φῶς καὶ μέσα εἰς τὴν θαλπωρὴν τοῦ χριστιανικοῦ ἰδεώδους;

Ἂν ἡ κοινωνία ἔχῃ μετατραπῇ εἰς στάδιον ἀλληλοσυγκρουομένων παθῶν καὶ κακιῶν καὶ εἰς πεδίον κατισχύσεως τοῦ ἰσχυροτέρου εἰς βάρος τοῦ ἀσθενεστέρου, παραγνωρίσεως τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν καὶ ἀθετήσεως καὶ αὐτῶν τῶν ἱερωτέρων πολλάκις ἀρχῶν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ὁ λόγος δὲν εἶναι ὅτι ἡ κοινωνία ἔχει ἀποξενωθῇ ἀπὸ τὸν Χριστὸν καὶ ἔπαυσε νὰ ἀντλῇ τὰς ἐμπνεύσεις αὐτῆς ἀπὸ τὰς αἰωνίας Αὐτοῦ ἀληθείας;

* * *

Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ζωὴ ἡμῶν, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν (Κολ. γ΄ 4), καὶ μόνον ἐπάνω εἰς τὴν ἀρραγῆ πέτραν τῶν ἁγίων Αὐτοῦ διδαγμάτων ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ οἰκοδομήσῃ τὸ οἰκοδόμημα τῆς ζωῆς, ἂν θέλῃ νὰ συνοδεύῃ πάντοτε ἡ γαλήνη τὴν ψυχήν του καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ τὰ ἔργα του.

Πρέπει νὰ ἐπανέλθωμεν λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸν Χριστόν. Ἐκεῖνος πρέπει νὰ ἦναι πάντοτε ὁ ἐμπνευστὴς τῶν σκέψεων, ὁ διδάσκαλος τῶν λόγων, ὁ χειραγωγὸς τῶν πράξεων ἡμῶν.

Ἐκεῖνος εἶναι «τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον» (Ἰωάν. α' 9), καὶ μακρὰν Του βασιλεύει σκότος πυκνόν, τὸ σκότος τῆς ἁμαρτίας. Ἐκεῖνος εἶναι «ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς» (Ἰωάν. ς' 51), καὶ χωρὶς τὸν ἄρτον τοῦτον ἡ ἀνθρωπότης εἶναι καταδεδικασμένη εἰς τὸν ἠθικὸν λιμόν. Ὁ λόγος ὁ ἰδικός Του εἶναι «ἡ ἀλήθεια» (Ἰωάν. ιζ' 17), καὶ αὐτὴ μόνη ἄγει εἰς τὴν πραγματικὴν εὐδαιμονίαν.

Ὁδοιπόροι, οἱ ἄνθρωποι, τῆς ζωῆς τοῦ παρόντος βίου τὸ αἰώνιον φῶς τῶν προσταγμάτων Του πρέπει νὰ ἔχωμεν ἀστέρα πολικόν, καθοδηγοῦντα τὰ βήματα ἡμῶν. Καὶ ἂν ἡ ὁδοιπορία τοῦ βίου ἔχει κουράσῃ τὴν ψυχήν μας καὶ συγκύπτωμεν ὑπὸ τὸ βάρος τῆς θλίψεως, ἡ ὁποία, ὡς οἱ κακοὶ λῃσταί, κατέλαβεν ἡμᾶς εἰς τὸν δρόμον τῆς ἁμαρτίας, εἰς Ἐκεῖνον θὰ ἀνοίξωμεν τὴν καρδίαν μας, εἰς Ἐκεῖνον θὰ ἐμπιστευθῶμεν τὰς πληγάς μας. Ἡ χάρις Του εἶναι ὁ καλλίτερος ἰατρὸς καὶ μόνον πλησίον Του θὰ εὕρωμεν τὴν λύτρωσιν καὶ τὴν γαλήνην, τὴν αἰωνίαν γαλήνην, τὴν ὁποίαν διψᾷ ἡ ψυχή μας.

† Ο ΠΕΡΓΑΜΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ

ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΕΛΕΥΘΕΡΊΑ, ΝΤΕΤΕΡΜΕΝΙΣΜΟΣ, ΘΕΙΑ ΠΡΟΝΟΙΑ, ΤΥΧΗ

Ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων,
ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς πνευματικῆς κρίσεως, τὴν ὁποίαν διερχόμεθα, σπουδαίαν τῷ ὄντι θέσιν κατέχει καὶ τὸ ζήτημα ἄν: «εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἀπόλυτος κύριος τῶν τυχῶν αὐτοῦ ἢ ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπίδρασιν καὶ τὴν ἐπέμβασιν ἐξωφυσικῶν δυνάμεων.» Γενικῶς σήμερον ἐπικρατεῖ ἡ ἰδέα, καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς ἐπιφανειακῶς φιλοσοφοῦντας νέους διανοουμένους μας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ὀφείλει νὰ δώσῃ οὐδεμίαν προσοχὴν εἰς τὰς ποικιλονόμως θρυλλουμένας ἐξωφυσικὰς δυνάμεις (Θεὸς—πεπρωμένον κτλ.), διότι τῇ συνεργασίᾳ τοῦ λογικοῦ του εἶναι ἀπόλυτος κύριος τῶν τυχῶν του. Κατὰ πόσον ὅμως εἶναι αὐτό ὀρθόν;

Παρακινούμενοι ἀπὸ μίαν μελέτην τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως κ. Γενναδίου «(Ὀρθοδοξία» τεῦχ. Β΄. Αὔγουστος 1943 « αἱ σημεριναὶ σκέψεις διασήμων ἀμερικανῶν θεολόγων σελ. 190), ἐν τῷ ὁποίῳ μεταξὺ ἄλλων λέγει: «ἡ θεία πρόνοια, τὴν ὁποίαν οἱ μὴ πιστεύοντες ὀνομάζουν τύχην ἢ σύμπτωσιν περιστάσεων, δὲν εἶναι ξένη εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ζωῆς τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ἐθνῶν,» θέλω προσπαθήσει ἐνταῦθα νὰ ἐρευνήσω αὐτὸ τὸ ζήτημα, ἐλέγχων τὰς ἀντιλήψεις τῶν προγόνων ἡμῶν διὰ μέσου των αἰώνων καὶ οὕτω καταλήγων εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχήν, διὰ τῆς συγκρίσεως νὰ ἐξαγάγω ἓν συμπέρασμα.

Καὶ πρῶτον ἐπιτρέψατέ μοι νὰ ἀρχίσω, τὸ φαντασιῶδες ταξείδιόν μου ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Ἂς φαντασθῶμεν τὸν ἑαυτόν μας ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ Σοφοκλέους νὰ μᾶς ἐρωτοῦν: « Τυγχάνει γὰρ θνητὸς ἄρχων ἑαυτοῦ; » Εἶναι ἡ ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπικρατεῖ τό πνεῦμα τῆς τριαδικῆς παραστάσεως τοῦ ἀλληλενδέτου μεταξὺ Θεοῦ, ἀνθρώπου καὶ φύσεως. Τὰ τρία στοιχεῖα εἶναι τόσον συνδεδεμένα, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ προσδιορισθοῦν τὰ ὅρια αὐτῶν. Παράδειγμα ἡ Μυθολογία. Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ζωή του θεωροῦνται ὑποτελεῖς εἰς τοὺς θυμοὺς καὶ τοὺς φθόνους τῶν Θεῶν. Μικρὰ μελέτη τῶν ἔργων τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους ἀρκεῖ διὰ νὰ μᾶς πείσῃ περὶ τούτου. Ἐν τῷ μέσῳ τοιαύτης ἐποχῆς μᾶς εἶναι ἀδύνατον βεβαίως νὰ ἀπαντήσωμεν καταφατικῶς εἰς τὴν ἄνω ἐρώτησιν.

Τὰ ἔτη παρέρχονται καὶ ὅμως τὰ πνεύματα παρά τινας μετατροπὰς δὲν ἀλλάζουν ριζικῶς. Ἀπόδειξις ἡ ἰσχὺς τῶν διαφόρων μαντείων καὶ ἡ ἀκράδαντος πίστις πρὸς τοὺς οἰωνοὺς κτλ.

Ἂς ἐξακολουθήσωμεν τὸ ταξείδιόν μας καὶ ἂς διέλθωμεν τὰς πύλας

τοῦ μυστηριώδους μεσαίωνος. Ἡ ἐρώτησις θὰ τύχῃ βεβαίως μικρᾶς παραλλαγῆς, διότι ἐδῶ ἀπαντῶμεν νέα πνεύματα. «Κρατεῖ ἄνθρωπος σὺν Θεῷ ἢ οὔ;» Ἡ ἐρώτησις θὰ περιλαμβάνει ἀναγκαστικῶς τὴν λέξιν Θεός, διότι εἶναι ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπικρατεῖ ἡ ἀπόλυτος θρησκευτικὴ ἀντίληψις δλδ. ἕνα σύστημα ὑπερφυσικόν, ἐφ' ὅσον ἐξηγεῖ ὅλας τὰς φάσεις τῆς ζωῆς, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φύσεως ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς θρησκείας. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῶν θαυμάτων, τῆς ὑπερφυσικότητος, τῶν ἀποκαλύψεων. Βεβαίως κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἡ ἀπάντησις ἤθελε εἶναι «σὺν Θεῷ».

Ἐξακολουθοῦμεν τὴν πορείαν μας. Καὶ ἰδοὺ ἡμεῖς πρὸ τοῦ τέρματος τῆς ἐποχῆς μας. Κατὰ τὴν ἐποχήν μας γενικῶς ἐπικρατοῦν δύο ἀντιλήψεις, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται ἐν μεγάλῃ ἀντιφάσει. 1) ἡ χριστιανικὴ καὶ 2) ἡ ἐπιστημονικὴ μὲ τὰς διαφόρους ὑποδιαιρέσεις της [οὐχὶ ὅμως ἡ ἀκριβὴς εὐσυνείδητος ἐπιστημονικὴ διότι τελευταίως ἔχει ἀποδειχθεῖ ὅτι δύνανται νὰ συμβαδίσουν ἀλληλοσυμπληρούμεναι ἐπιστήμη καὶ θρησκεία]. Κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψιν ὁ ἄνθρωπος παρουσιάζει δύο ἀντιθέτους φύσεις. Μίαν φυσικήν, σύμφωνα τῆς ὁποίας ταξινομεῖται καὶ ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ καὶ μίαν πνευματικήν, ἀνωτέραν τῆς φυσικῆς, ἥτις καθιστᾷ αὐτὸν ὑπερφυσικὸν καὶ θεῖον, δλδ. ὁ ἄνθρωπος εὑρίσκεται μεταξὺ Θεοῦ καὶ φύσεως. Πλῆρες φῶς περὶ τῆς θέσεως τοῦ ἀνθρώπου μεταξὺ φύσεως καὶ Θεοῦ μᾶς ἐπιχέει ἡ πεῖρα περὶ χάριτος καὶ ἁμαρτίας. Ἡ ἁμαρτία μᾶς παρουσιάζει μίαν ἄλλην ὑποταγὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν φύσιν, ἀλλὰ ὑποταγὴν ἐσωτερικήν, ὡς ἀνταύγειαν τῆς ἑαυτοῦ θελήσεως. Ἀπὸ αὐτὴν πρέπει ὁ χριστιανὸς νὰ ἀπαλλαχθῇ. Ἐλεύθερος ἐν τῇ χριστιανικῇ θρησκείᾳ θεωρεῖται λοιπὸν ἐκεῖνος, ὅστις ἀπελευθεροῦται ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴν ὑποταγὴν καὶ ὑποτάσσεται εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ. Παραδέχεται λοιπὸν ἡ χριστιανικὴ θρησκεία μίαν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ σχετικὴν καὶ περιωρισμένην ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἐπιστημονικὴ τοὐναντίον ἀντίληψις διϊσχυρίζεται τὰ ἑξῆς: Ἡ σημερινὴ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης δὲν ἐπιτρέπει πλέον μίαν τοιαύτην πίστιν ὅπως ἡ χριστιανική. Καὶ οὕτω ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, ὅστις δὲν δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς ἀντίκρουσιν πρὸς τὴν ἐπιστήμην, ὀφείλει νὰ θυσιάσῃ αὐτὴν τὴν πίστιν, ἥτις δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ μία νεκρὰ παράδοσις. Ἔν τινι κόσμῳ, ἔνθα ὅλα ἐξηγοῦνται μηχανικῶς καὶ συμφώνως πρὸς προϋπολογισθέντας νόμους, δὲν μένει πλέον θέσις διὰ μίαν δημιουργίαν καὶ ἕναν δημιουργόν. Ἡ σύγχρονος θεωρία τῆς κληρονομικότητος καὶ τῆς ἐξελίξεως ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι προϊὸν φυσικῶν καὶ χημικῶν ζυμώσεων.

Ἀλλὰ οἱ ἐπιπολαίως διανοούμενοι νέοι μας, ὅταν μᾶς παραθέτουν αὐτὰ τὰ ἐπιχειρήματα, ὅπως ἀποκλείσουν κάθε ἐξωφυσικὴν ἐπέμβασιν καὶ καταστήσουν τὸν ἄνθρωπον ἄρχοντα πάντων, λησμονοῦν νὰ ἀναφέρουν ὅτι

ἐν τῷ κοπερνικίῳ συστήματι τὸ ἄτομον ἔχει χάσει κάθε πρωταρχικὴν θέσιν πρὸ τοῦ σύμπαντος καὶ ἔχει λάβει πλέον τὴν σημασίαν καὶ ἀξίαν μύρμηκος, ὅτι σύμφωνα μὲ τὰς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως καὶ κληρονομικότητος ὅλαι αἱ πνευματικαὶ καὶ φυσικαὶ ἱκανότητες τοῦ ἀνθρώπου εἶναι προϊόντα τῶν χρωμοσωμάτων καὶ ὅτι ὅλαι αἱ πράξεις του λαμβάνουν χώραν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν προγόνων του (ἴδε τὰ ἔργα τοῦ Ἴψεν) καὶ τελικῶς ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιολογίας ἀποκλείει κάθε ἐλευθέραν δρᾶσιν τοῦ ἀνθρώπου.

Οὕτω λοιπὸν καὶ κατ᾽ αὐτὴν τὴν ἐπιστημονικὴν ἄποψιν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἐλεύθερος παρὰ ὑποτάσσεται εἰς τὴν φύσιν.

Καὶ οἱ ἐκτὸς τοῦ χριστιανισμοῦ φιλοσοφοῦντες παραδέχονται μίαν Θείαν Πρόνοιαν, τὴν ὁποίαν καθὼς πολὺ ὀρθῶς λέγει ὁ σεβ. Ἡλιουπόλεως, ὀνομάζουν τύχην, σύμπτωσιν. Ὁ Goethe π. χ. λέγει κάπου: «ἡ δύναμις κακῶν πνευμάτων ἔχει ἀφεθεῖ ἄνωθεν ἡμῶν, οὕτως ὥστε ἐξασκοῦν τὴν κακοβουλίαν των ἐπὶ τῆς καταστροφῆς μας (Goetz von Berlichingen Akt. 5). Ὁ Schiller ἐν τῷ δράματι του Wallenstein (W. s Tod. I. 7) ἀναφωνεῖ: «Πάντοτε ἐπαληθεύει ἡ τύχη, ὁ δὲ Schopenhauer λέγει: «Ἡ τύχη εἶναι παντοδύναμος καὶ ὁ ἀγὼν κατ᾽ αὐτῆς θὰ ἦτο μία τῶν γελοιοδεστάτων αὐθαδειῶν.»

Ἡ περίφημος φράσις «ἐὰν ἦτο ἡ ρὶς τῆς Κλεοπάτρας μικροτέρα, ἄλλη θὰ ἦτο σήμερον ἡ μορφὴ τοῦ κόσμου» εἶναι τοῦ Pascal, ὅστις ἐφρόνει, ὅτι ἀσήμαντοι συμπτώσεις δύνανται νὰ ἔχουν τεραστίας συνεπείας. Δυνάμεθα ἀκόμη νὰ ἀναφέρωμεν μύρια ἄλλα παραδείγματα. Ἀλλ᾽ αὐτὰ μᾶς ἀρκοῦν.

Εἴμεθα λοιπὸν ὑποχρεωμένοι σύμφωνα μὲ τὰ ἄνω νὰ ἐξαγάγωμεν τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ ἀντιλήψεις διὰ μέσου τῶν αἰώνων εἰς ἓν καὶ μόνον σημεῖον συνταυτίζονται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀπόλυτος κύριος τῶν τυχῶν του.

Ἄρα λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ὡς χριστιανοὶ δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ ἀναφωνήσωμεν: «Ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει.»

Π. ΣΙΔΕΡΙΔΗΣ

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

† *Ὁ Μ. Χαρτοφύλαξ καὶ Χρονογράφος τῆς τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησίας Μ. Γεδεών.*

Γνωστοτάτη φυσιογνωμία ὄχι μόνον διὰ τὰς πολλὰς ἱστορικάς, ἀρχαιολογικὰς καὶ ἄλλας γνώσεις του ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἔμμεσον συμμετοχήν του ἐπὶ ἥμισειαν ἑκατονταετηρίδα εἰς τὴν διοικητικὴν ζωὴν τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου. Ὁ Μ. Γεδεὼν ἀπέθανεν ἐσχάτως ἐν Ἀθήναις ἄγων τὸ 92 ἔτος τῆς ἡλικίας του. Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεώς του (1851) καθορίζει ὁ ἴδιος εἰς τὰ «Ἀποσημειώματα Χρονογράφου» ἐν σελίδι 19 καὶ 25.

Ὁ Μ. Γεδεὼν δημοσίᾳ ἐνεφανίσθη ὡς χειριστὴς τοῦ καλάμου κατὰ τὸ 1870, ἤτοι δέκα ἐννέα ἐτῶν, γράψας ἐν τῇ ἐπιφυλλίδι τῆς ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ πολλῆς φήμης δημοσιογράφου ἀειμνήστου Βλασίου Γαβριηλίδου ἐκδιδομένης ἐφημερίδος «Ὁμονοίας». Ὁ μορφωμενος καὶ εὐφυὴς Γαβριηλίδης προεῖδε τὴν ἐν τοῖς γράμμασι σταδιοδρομίαν τοῦ τότε νεαροῦ Μ. Γεδεὼν συστήσας αὐτὸν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς ἐφημερίδος του μὲ τὰ ἑξῆς ἀξιοσημείωτα λόγια· «γλαφυρὸς τὸν κάλαμον καὶ λαμπρός, κατὰ συνέπειαν ὑπισχνούμενος ***μέλλον ἐν τῇ πνευματικῇ τῶν γραμμάτων δημοκρατίᾳ***».

Καὶ πράγματι ὁ Μ. Γεδεὼν καίπερ στερούμενος εὐρωπαϊκῆς μορφώσεως καὶ μὴ γνωρίζων ξένας τινὰς γλώσσας, χρησίμους διὰ τὸ εἶδος τῶν μελετῶν τὸ ὁποῖον ἐξέλεξε, κατώρθωσε νὰ γράψῃ πολλά, πλεῖστα, ἀναφερόμενα πρωτίστως εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τοῦ μακραίωνος βίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Μελετήσας τὰ ἀρχεῖα τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου, «ἀντλήσας ἀνεξαντλήτως, ὅπως ἔγραφεν ὁ μακαρίτης Β. Μυστακίδης, ἐκ τῆς ἀκενώτου Νομικῆς Συναγωγῆς τοῦ Δοσιθέου,» ἐρευνήσας παλαιὰ ἔγγραφα ἀποκείμενα ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐπέχυσε πολὺ φῶς ἐπὶ σημείων σκοτεινῶν κυρίως τῆς μετὰ τὴν Ἅλωσιν ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους. Ἡ σύνταξις τῶν Πατριαρχικῶν Πινάκων του—βιογραφικαὶ σημειώσεις ἀφορῶσαι τοὺς πατριάρχας Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀναγραφὴ τῶν κυριωτέρων κανονικῶν, μοναστηριακῶν καὶ ἄλλων πράξεων τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν — ἡ δημοσίευσις τῶν χρονικῶν τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ ναοῦ καὶ τῶν Χρονικῶν τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας, ἡ δημοσίευσις τῶν ἔργων του, «Βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι ἐξακριβούμεναι», «Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον» «Ἑορτολόγιον Κωνσταντινουπολίτου Προσκυνητοῦ», «Κανονικαὶ Διατάξεις» (δύο τόμοι) πλεῖστα ἄρθρα καταχωρισθέντα ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» καὶ οὐχὶ ὀλίγα ἐν τῇ Μ. Ε. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ καὶ σχέσιν ἔχοντα πρὸς γεγονότα τῆς βυζαντινῆς περιόδου, πολλαὶ μελέται του ἀρχαιολογικαὶ ἀφορῶσαι τοπωνυμίας ἀρχαίων μονῶν, πόλεων ἢ ἄλλου περιεχομένου ἀναγνωσθεῖσαι εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν τμῆμα τοῦ ἐνταῦθα Φιλολογικοῦ Συλλόγου, πάντα ταῦτα καὶ πολλὰ ἄλλα καταδεικνύουσιν ὅτι ὁ Μ. Γεδεὼν ἐμελέτησε καλῶς τοὺς Βυζαντινοὺς χρονογράφους καὶ πολλοὺς συγγραφεῖς ἐκδώσαντας κείμενα σχετιζόμενα πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κυρίως ζωὴν τῶν Βυζαντινῶν.

Ἐὰν ἐπιχειρήσῃ τις νὰ ἀναγράψῃ καὶ μόνους τοὺς τίτλους τῶν ἔργων, διατριβῶν, μελετῶν, ἄρθρων τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Μ. Χαρτοφύλακος θὰ γεμίσῃ ἀρκετὰς σελίδας. Τὰ ὑπ' αὐτοῦ δὲ ἐκδοθέντα ἀνέκδοτα ἔγγραφα δύνανται νὰ ἀποτελέσωσι

συλλογὴν ὁλόκληρον. Καρπὸς τῆς ἐργασίας ταύτης θὰ ἦτο ἡ συγγραφὴ τῆς ἱστορίας τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου. Ἀγνοῶ διὰ ποίους λόγους δὲν ἐπελήφθη τῆς συντάξεως ἑνὸς τοιούτου πλήρους καὶ συστηματικοῦ ἔργου. Τὰ ὑπ' αὐτοῦ πρὸ τοῦ πολέμου ἐκδοθέντα τεύχη (ἔχω ὑπ' ὄψιν 4 τεύχη) ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων» ἀφορῶσι μόνον τὴν μετὰ τὴν Ἅλωσιν ἱστορίαν καὶ δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς συστηματικὴ ἐπιστημονικὴ ἐργασία. Οὐδεὶς ὅμως θὰ δυνηθῇ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ δυσχερὲς τοῦτο ἔργον χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσῃ καταλλήλως τὸ ἄφθονον ὑλικὸν τὸ ὁποῖον ἀφῆκεν ὁ ἐκλιπὼν πολυγραφώτατος καὶ τοῦτ' αὐτὸ χαλκέντερος Μ. Γεδεών.

Ὁ μακαρίτης ἐτιμήθη καὶ ὑπὸ τῶν ξένων ὡς ἱστοριοδίφης ἀναδειχθεὶς μέλος τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς ἀρχαίας Ἀκαδημίας τῆς Ρουάν. Ἀναφέρεται δὲ ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων γραψάντων περὶ ζητημάτων ἀφορώντων τὸ οἰκ. πατριαρχεῖον καὶ τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν. Μετὰ τὴν ἀνακωχὴν ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἀθήναις ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν πανηγυρικῶς ἀναγνωρισθείσης οὕτω τῆς μεγάλης καὶ ὠφελίμου συγγραφικῆς του δράσεως.

Ὡς παράγων φαναριωτικὸς καὶ ὡς ἄρχων ὀφφικιάλος συμμετέχων οὕτως ἢ ἄλλως εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν τοῦ Φαναρίου δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν Ἰωάννην Ζυγομαλᾶν τῆς ἐποχῆς τοῦ κλεινοῦ Ἱερεμίου τοῦ Β', πρὸς τὸν πολὺν λόγιον Κρῆτα Μελέτιον τὸν Συρίγον τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, πρὸς τὸν προκάτοχόν του Σπανδωνὴν ἢ Σπαντωνὴν ἀκμάσαντα περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἑβδόμου καὶ ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος καὶ πρὸς τὸν Μ. Ἐκκλησιάρχην καὶ διδάσκαλον σύγχρονόν τοῦ Ἱερεμίου τοῦ Γ'. Νικόλαον Κριτίαν τοῦ Προυσαέα Τὸ ὑπὸ τοῦ Κριτίου συνταχθὲν ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα τοῦ Σπαντωνῆ ἠμπορῶ νὰ ἐφαρμόσω εἰς τὸν πολύκλαυστον Μ. Γεδεὼν μετατρέπων τὴν λέξιν τανῦν εἰς τὴν λέξιν γραμμάτων·

βαθὺ δ' ἐς γῆρας ἐλάσας μετὰ δόξης
γραμμάτων, μετέστη πρὸς μονὰς αἰωνίους.

Ὁ Γεδεὼν ὁμιλητικώτατος, εὐχάριστος διὰ τοὺς εὐφυεῖς ἀστεϊσμούς του, ἀπήγγελλε πολλάκις εἰς νυκτερινὰς συγκεντρώσεις λογίων φίλων εἰς τὸ Φανάρι διαφόρους περιγραφὰς προσώπων καὶ πραγμάτων, ὡς «τὸ κερὶ καὶ τὸ φανάρι» (ἀλλαξοπατριαρχεῖαι) ποὺ θὰ μείνουν ἀλησμόνητα ὡς ἀλησμόνητος θὰ εἶναι ὁ ἴδιος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Γραμμάτων. Αἰωνία του ἡ μνήμη.

† Ο ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ ΜΗΝΟΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

Πατριαρχικαὶ Χοροστασίαι.

Τῇ Κυριακῇ, 14ῃ τοῦ λήξαντος μηνός, ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ.

Συνοδικὴ Λειτουργία.

Τῇ 30ῇ τοῦ μηνὸς ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου, Ἱδρυτοῦ τῆς Ἁγιωτάτης Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐτελέσθη Συνοδικὴ Λειτουργία προεξάρχοντος τοῦ Α'. τῇ τάξει σεβ. Μητροπολίτου Χαλκηδόνος κ. Μαξίμου, συλλειτουργούντων τῶν σεβ. Μητροπολιτῶν Πριγκηποννήσων κ. Θωμᾶ, Θεοδωρουπόλεως κ. Λεοντίου, Χριστουπόλεως κ. Μελετίου, Φιλαδελφείας κ. Αἰμιλιανοῦ, ὡς καὶ τῶν πανιερ. Μητροπολιτῶν Προικοννήσου κ. Φιλοθέου, Κυδωνιῶν κ. Ἀγαθαγγέλου, Γάνου καὶ Χώρας κ. Παγκρατίου, Περγάμου κ. Ἀδαμαντίου καὶ Χαλδίας κ. Κυρίλλου.

Τὸν θεῖον λόγον ἐκήρυξεν ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Δωρόθεος. Τὸ σύμβολον τῆς πίστεως καὶ τὸ πάτερ ἡμῶν ἀπήγγειλεν ὁ ἐντιμολ. Μ. Ρήτωρ κ. Βλ. Μιρμίρογλου.

Ἱερὸς Ναὸς Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου Σταυροδρομίου.

Ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ μνήμῃ τοῦ ἱ. Ναοῦ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου Σταυροδρομίου, τῆς εἰθισμένης Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Λειτουργίας μὴ τελεσθείσης, τῆς θ. λειτουργίας, σεπτῇ ἐντολῇ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, προέστη ἐν αὐτῷ ὁ Α'. τῇ τάξει σεβ. Μητροπολίτης Χαλκηδόνος κ. Μάξιμος, συλλειτουργούντων τῶν σεβ. Μητροπολιτῶν Πριγκηποννήσων κ. Θωμᾶ, Εἰρηνουπόλεως κ. Κωνσταντίνου, καὶ τῶν πανιερ. Μητροπολιτῶν Περγάμου κ. Ἀδαμαντίου καὶ Χαλδίας κ. Κυρίλλου. Τὸν θ. λόγον κατ' αὐτὴν ἐκήρυξεν ὁ τακτικὸς ἱεροκήρυξ τοῦ ἱ. Ναοῦ ἱερολ. Διάκονος Ἀνδρέας Λαγοῦρος.

Πατριαρχικὸς Ναός.

— Τῇ 7ῃ τοῦ μηνὸς ἐτελέσθη ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τὸ καθιερωμένον μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Νεκροταφείῳ Ἐγρῆ-καποῦ εὐσεβῶς κεκοιμημένων ὀρθοδόξων χριστιανῶν, προεξάρχοντος τοῦ Προέδρου τῆς οἰκείας Ἐπιτροπῆς σεβ. Μητροπολίτου Προύσης κ. Πολυκάρπου. Κατάλληλον ἐπιμνημόσυνον λόγον ἐξεφώνησεν ὁ πανοσιολ. Δευτερεύων τῶν Πατριαρχικῶν Διακόνων κ. Ἰσίδωρος.

— Τῇ 28ῃ τοῦ μηνὸς τὴν θείαν λειτουργίαν ἐτέλεσεν ὁ πανιερ. Μητροπολίτης Περγάμου κ. Ἀδαμάντιος, κηρύξας καὶ τὸν θ. Λόγον.

— Κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν (8 τοῦ μ.), τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου (13), καὶ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου (21) ἐχοροστάτησεν ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μάξιμος.

Π. Κ. Ἐκκλ. Ἐπιτροπή.

— Εἰς τὴν διὰ τῆς παραιτήσεως τοῦ πανοσ. ἀρχιμ. κ. Κυρίλλου Ἀγαπίου κενωθεῖσαν θέσιν ἐφημερίου ἐν τῇ ἱ. Π/χικῇ καὶ Σταυροπηγιακῇ Μονῇ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ διωρίσθη ὁ ἱερατ. Προϊστάμενος Ἁγίου Νικολάου Τὸπ-καποῦ αἰδεσιμ. κ. Χρῆστος Τσανδάρης.

— Ἐνεκρίθη ἵνα, κατὰ μετάπεμψιν, ὁ πρὸς ἐκτέλεσιν ἱερατικῶν καθηκόντων ἐν τῇ Κοινότητι Ξηροκρήνης τῆς Ἁγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς χειροτονηθεὶς ἱερεὺς αἰδεσιμ. κ. Σπυρίδων Πεταρούδης χρησιμοποιηθῇ προσωρινῶς πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς χηρευούσης ἱερατικῆς θέσεως Κανδυλλὶ τῆς ἐπαρχίας Χαλκηδόνος.

— Εἰσηγήσει τῆς Π. Κ. Ἐκκλ. Ἐπιτροπῆς ἐνεκρίθη συνοδικῶς ἡ εἰς ἱερέα χειροτονία τοῦ ἐκ τῶν παλαιῶν διδασκάλων κ. Ἰωσὴφ Χατζοπούλου διὰ τὴν ἱερατικὴν θέσιν τῆς Κοινότητος Ξηροκρήνης. Ἡ εἰς διάκονον χειροτονία τοῦ εἰρημένου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Λαοδικείας κ. Δωροθέου τῇ 21ῃ τοῦ μηνὸς ἐν τῷ ἐν Ξηροκρήνῃ ἱ. ναῷ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Θεῖον κήρυγμα.

Κατὰ τὰς Κυριακὰς τῆς ἱερᾶς Νηστείας τῶν Χριστουγέννων ἐν τοῖς ἱεροῖς Ναοῖς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τὸν θεῖον λόγον ἐκήρυξαν οἱ λειτουργήσαντες ἢ χοροστατήσαντες ἐν αὐτοῖς ἅγιοι Ἀρχιερεῖς καὶ ἐκ τῶν ἱερατικῶς Προϊσταμένων οἱ θεολόγοι καὶ οἱ τὸ δικαίωμα τοῦ κηρύττειν τὸν θ. λόγον ἔχοντες, ἅμα δὲ καὶ οἱ τακτικοὶ ἱεροκήρυκες τῶν ἱ. Ναῶν. Ἐκτάκτως ὁρισθέντες ἐκήρυξαν: — ὁ πανοσιολ. Δευτερεύων κ. Ἰσίδωρος τῇ 21ῃ τοῦ μ. ἐν τῷ πανσέπτῳ Π/χικῷ Ναῷ, — ὁ πανοσιολ. Μ. Ἀρχιμ. κ. Καλλίνικος τῇ 21 τοῦ μ. ἐν τῷ ἱ. ναῷ Ἁγ. Νικολάου Τὸπ Καποῦ καὶ τῇ 28 ἐν τῷ ἱ. Ἁγιάσματι Βλαχερνῶν. — ὁ πανοσιολ. Πατρ. Ἐφημέριος ἀρχιμ. κ. Ἱερώνυμος τῇ 21ῃ μ. ἐν τῷ ἱ. Ἁγιάσματι Βλαχερνῶν καὶ τῇ 28ῃ ἐν τῷ ἱ. Ναῷ Ἁγίου Νικολάου Τὸπ-Καποῦ. — ὁ ἐφημέριος Ἁγ. Ἀποστόλων Φερίκιοϊ κ. Δημήτριος Παπαδόπουλος τῇ 28ῃ τοῦ μ. ἐν τῷ ἱ. Ναῷ Ἁγίου Δημητρίου Ξηροκρήνης καὶ ὁ ἐντιμολ. Ἄρχων Διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου κ. Ἰω Παναγιωτίδης τῇ 28ῃ τοῦ μ. ἐν τῷ ἱ. Ναῷ Ἁγίων Ἀποστόλων Φερίκιοϊ.

Ἀγγλικανικὴ Παροικία.

Κατόπιν εὐδοκίμου ὀκταετοῦς διακονίας παρὰ τῇ ἐνταῦθα Ἀγγλικανικῇ Παροικίᾳ, κληθεὶς εἰς ἀνάληψιν καθηκόντων ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀπῆλθεν ἐκ Κ/πόλεως κατὰ τὸν λήξαντα μῆνα ὁ ἐνταῦθα Ἀγγλικανὸς Πρωθιερεὺς αἰδεσιμολ. κ. Αὐγουστῖνος Ὄκλεϋ. Ἡ Α. Αἰδεσιμολογιότης ἐπὶ τούτῳ προσελθοῦσα εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἐγένετο δεκτὴ παρὰ τῇ Α. Θ. Παναγιότητι καὶ ἔλαβε τὰς εὐχὰς Αὐτῆς. Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἔδωκε τῇ Α. Αἰδεσιμολογιότητι εἰς εὐλογίαν ἐγκόλπιον σταυρόν.

Ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τὴν Α. Αἰδεσιμολογιότητα ἀπεχαιρέτησεν ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μάξιμος μετὰ τοῦ Διευθύνοντος τὴν Διερμηνείαν τῶν Πατριαρχείων κ. Ἀλ. Μελίδου.

Πατριαρχικὰ συγχαρητήρια.

Ἐπὶ ταῖς Ἐθνικαῖς Ἑορταῖς τῆς Πολωνίας (18 τοῦ μηνὸς) καὶ τῆς Ἀλβανίας (28 τοῦ μ.) τὰς συγχαρητηρίους εὐχὰς τῆς Α. Θ. Παναγιότητος διεβίβασεν ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος, μεταβὰς παρὰ τοῖς ἐνταῦθα οἰκείοις Γεν. Προξενείοις καὶ καταλιπὼν ἐπισκεπτήριον.

Ἐπισκέψεις.

Τῇ 11ῃ τοῦ μηνὸς ἐγένετο δεκτὸς παρὰ τῇ Α. Θ. Παναγιότητι καὶ ὑπέβαλε τὰ σέβη αὐτοῦ ὁ νέος ἐν Ἀγκύρᾳ Ναυτικὸς Ἀκόλουθος τῆς Ἑλλάδος ἐντιμ. κ. Θεοφάνης Βουτσαρᾶς. Ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τὴν Α. Ἐντιμότητα ἀντεπεσκέφθη ὁ πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Μελέτιος.

Θάνατος.

Τῇ 23ῃ τοῦ λήξαντος μηνὸς ἀπεβίωσε καὶ τῇ 25ῃ ἐκηδεύθη ἐν τῷ ἱ. Ναῷ Παναγίας Μουχλίου ὁ ἀείμνηστος πρεσβύτης Γεώργιος Γεωργιάδης, σεβαστὸς πατὴρ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Λαοδικείας κ. Δωροθέου.

Τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας προέστησαν οἱ σεβ. Μητροπολῖται Δέρκων κ. Ἰωακεὶμ καὶ Χριστουπόλεως κ. Μελέτιος καὶ ὁ πανιερ. Μητροπολίτης Περγάμου κ. Ἀδαμάντιος. Ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος παρέστη ὁ πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Μελέτιος. Παρέστησαν ὡσαύτως οἱ σεβ. Ἀρχιερεῖς, πλεῖστοι ἐκ τῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ὑπαλλήλων τῆς Πατρ. Αὐλῆς καὶ πολλοὶ τῶν ἐνταῦθα ἐγκρίτων ὁμογενῶν, τιμῶντες τὴν μνήμην τοῦ ἀειμνήστου.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Σάρδεων.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος, ἀναθεωροῦσα παλαιὰν σχετικὴν ἀπόφασιν τῆς Ἐκκλησίας, ὥρισεν ὅπως ἀρθῇ ἀπὸ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Σάρδεων κ. Γερμανοῦ πᾶσα πνευματικὴ εὐθύνη καὶ ἀρχιερατικὴ σχέσις πρὸς τὴν κατ' ἐπίδοσιν δοθεῖσαν αὐτῷ Μητρόπολιν Πισιδίας.

Εἰσηγηταὶ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων.

Κατόπιν σχετικῆς εἰσηγήσεως τῆς ἐπὶ τούτῳ καταρτισθείσης Συνοδικῆς ἐπιτροπῆς, ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος, καθορίζουσα τὰ ἐπὶ μέρους καθήκοντα τῶν πανιερ. Μητροπολιτῶν Περγάμου κ. Ἀδαμαντίου καὶ Χαλδίας κ. Κυρίλλου, ὡς Εἰσηγητῶν ἐπὶ τῶν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, ὥρισεν ὅπως οὗτοι :

Ἀποτελῶσι τακτικὰ μέλη τῆς ἐπὶ τῶν Γενικῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ζητημάτων Ἐπιτροπῆς, ὡς καὶ τῆς ἐπὶ τῶν Πανορθοδόξων Συνόδων καὶ Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Ἐπιτροπῆς, μελετῶντες καὶ ὑποβάλλοντες εἰσηγήσεις ἐπὶ ζητημάτων ὑπαγομένων τῇ ἁρμοδιότητι τῶν Ἐπιτροπῶν τούτων, ἀπὸ κοινοῦ ἐν ταῖς Ἐπιτροπαῖς ὁριζομένων.

Παρακολουθῶσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν καὶ τὴν θεολογικὴν κίνησιν πασῶν τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, ὑποβάλλοντες σχετικὰς ἑκάστοτε ἐκθέσεις.

Μεριμνήσωσι περὶ τοῦ ἀνακαταρτισμοῦ τῶν ἀποτεφρωθέντων φακέλλων κατὰ τὴν ἐπισυμβᾶσαν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις πυρκαϊάν.

Ἀναλάβωσιν, ἐν ἐπικοινωνίᾳ μετὰ τῶν οἰκείων Ἐπιτροπῶν, τὴν διοργάνωσιν τῶν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις Βιβλιοθηκῶν, τοῦ Κειμηλιοφυλακίου καὶ τοῦ τμήματος τῶν Ἀρχείων.

Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Κηρύγματος.

— Κριθέντος συνοδικῶς ἀναγκαίου ὅπως διοργανωθῇ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις εἰδικὸν τμῆμα ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Κηρύγματος, κατηρτίσθη ἐπὶ τούτῳ Ἐπιτροπὴ ἐκ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Λαοδικείας κ. Δωροθέου (Προέδρου), τῶν πανιερωτ. Μητροπολιτῶν Περγάμου κ. Ἀδαμαντίου καὶ Χαλδίας κ. Κυρίλλου καὶ τοῦ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου κ. Μαξίμου.

ΧΡΟΝΙΚΑ ΜΗΝΟΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

Ἡ λειτουργία τῶν Χριστουγέννων.

Τῆς νενομισμένης Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου Λειτουργίας ἐφέτος μὴ τελεσθείσης, ἡ μὲν Α. Θ. Παναγιότης παρέστη ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ, τῇ τελεσθείσῃ ἐν τῷ Ἰδιαιτέρῳ Πατριαρχικῷ Παρεκκλησίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου, λειτουργήσαντος τοῦ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου

κ. Μαξίμου, μετὰ τοῦ πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιακόνου κ. Μελετίου, ἐν δὲ τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, σεπτῇ Πατριαρχικῇ προτροπῇ, ἐλειτούργησεν ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Δωρόθεος μετὰ τῶν πανιερωτ. Μητροπολιτῶν Κυδωνιῶν κ. Ἀγαθαγγέλου, Γάνου καὶ Χώρας κ. Παγκρατίου καὶ Χαλδίας κ. Κυρίλλου. Τὴν ἐπὶ τῇ Ἑορτῇ Πατριαρχικὴν Ἀπόδειξιν ἀνέγνω ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ἀπὸ τοῦ ἱ. ἄμβωνος ὁ πανοσιολ. Μ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Καλλίνικος.

Πατριαρχικὸς Ναός.

Κατὰ τὸν μῆνα Δεκέμβριον ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ἐχοροστάτησαν: Τὴν πρὸ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως Κυριακὴν (19 τοῦ μ.) ὁ σεβ. Μητροπολίτης Ἴμβρου καὶ Τενέδου κ. Ἰάκωβος, τὴν Κυριακὴν μετὰ τὴν Χριστοῦ Γέννησιν (26 τοῦ μ.) ὁ σεβ. Μητροπολίτης Χριστουπόλεως κ. Μελέτιος, εἰς τὰς Μ. Ὥρας τῶν Χριστουγέννων, τὸν Ἑσπερινὸν καὶ τὴν θ. λειτουργίαν τοῦ Μ. Βασιλείου (24 τοῦ μ.) ὁ πανιερώτ. Μητροπολίτης Κυδωνιῶν κ. Ἀγαθάγγελος, κατὰ τὰς Κυριακὰς δὲ τῆς 5ης καὶ τῆς 12ης τοῦ μ., καθὼς καὶ τῇ 6ῃ ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μάξιμος.

Τρισάγια.

— Ἐπὶ τῇ ὀγδόῃ ἐπετείῳ τοῦ θανάτου τοῦ ἀοιδίμου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Φωτίου τοῦ Β′ (29 τοῦ μ.), Πατριαρχικῇ κελεύσει, μεταβὰς εἰς τὴν ἱ. Πατριαρχικὴν καὶ Σταυροπηγιακὴν Μονὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ, ἀνέγνω τρισάγιον ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου ὁ πανιερ. Μητροπολίτης Περγάμου κ. Ἀδαμάντιος.

— Ὡσαύτως, κελεύσει Πατριαρχικῇ, ἡ Α. Πανιερότης, ἀνέγνω τρισάγιον ἐπὶ τῶν τάφων τοῦ τε ἀοιδίμου Οἰκουμ. Πατριάρχου Βασιλείου τοῦ Γ′ καὶ τῶν λοιπῶν ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς Μονῆς ἀναπαυομένων ἀοιδίμων Οἰκουμ. Πατριαρχῶν καὶ ἀειμνήστων Ἀρχιερέων.

Θεῖον κήρυγμα.

Κατὰ τὸν μῆνα Δεκέμβριον, πρὸς τοῖς τακτικῶς ἐν τοῖς ἱ. Ναοῖς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς κηρύττουσι τὸν θεῖον λόγον, ἐκτάκτως ὁρισθέντες ἐκήρυξαν:

Ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τῇ Κυριακῇ 5ῃ τοῦ μηνὸς ὁ πανοσιολ. Μ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Καλλίνικος, τῇ Κυριακῇ τῶν Προπατόρων ὁ πανοσιολ. Τριτεύων κ Χρυσόστομος καὶ τῇ Κυριακῇ πρὸ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ὁ πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Μελέτιος.

Ἐν τῷ ἱ. Ναῷ τοῦ ἁγίου Φωκᾶ Μεσαχώρου τῇ 5ῃ τοῦ μ. ὁ Πατρ. Ἐφημέριος πανοσιολ. ἀρχιμ. κ. Νικόδημος, καὶ τῇ 19ῃ ὁ πανοσιολ. Μ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Καλλίνικος, ἐν τῷ ἱ. Ναῷ ἁγίου Νικολάου Τόπ-καποῦ τῇ 5ῃ ὁ Πατρ. Ἐφημέριος πανοσιολ. Ἀρχιμ. κ. Ἱερώνυμος, ἐν τῷ ἱ. Ναῷ ἁγίου Δημητρίου Ξηροκρήνης τῇ 6ῃ ὁ πανοσιολ. κ. Ἀλέξανδρος Καντώνης, ἐν δὲ τῷ ἱ. Ναῷ τῆς ἁγ. Τριάδος Σταυροδρομίου τῇ 5ῃ ὁ ἐντιμολ. ἄρχων Διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου κ. Ἰωάννης Παναγιωτίδης, ὁ αὐτὸς κηρύξας καὶ ἐν τῷ ἱ. Ναῷ Παναγίας Διπλοκιονίου τῇ 12ῃ καὶ ἐν τῷ ἱ. Ναῷ τῶν Εἰσοδίων Σταυροδρομίου τῇ 19ῃ τοῦ μηνός.

Χειροτονία ἱερέως.

Τῇ 5ῃ τοῦ μ. ἐγένετο ἐν τῷ ἱ. Ναῷ τοῦ ἁγίου Δημητρίου Ξηροκρήνης ὑπὸ τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Λαοδικείας κ. Δωροθέου ἡ εἰς πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ διακόνου κ. Ἰωσὴφ Χατζοπούλου, ὅστις ἀνέλαβεν ἱερατικὰ καθήκοντα παρὰ τῇ Κοινότητι Ξηροκρήνης.

Συγχαρητήρια—Εὐχαί.

— Ἐπὶ τῷ Κουρμπὰν Βαϊραμίῳ (8ῃ τοῦ μ.) τὰς συγχαρητηρίους εὐχὰς τῆς Α. Θ. Παναγιότητος πρὸς τὸν Ἐξοχ. Νομάρχην καὶ Δήμαρχον τῆς Πόλεως κ. Λουτφῆ Κιρδὰρ καὶ τὸν Διευθυντὴν τῆς

Ἀσφαλείας κ. Ντεμήρ, διεβίβασεν ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μάξιμος μεταβὰς ἐν συνοδείᾳ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Τουρκικοῦ Γραφείου τῶν Πατριαρχείων κ. Ε. Μαυρίδου καὶ ἀφεὶς ἐπισκεπτήρια. Καταλλήλως διεβιβάσθησαν αἱ Πατριαρχικαὶ εὐχαὶ καὶ τῷ Ὑποδιοικητῇ Φατίχ, ὥς καὶ ταῖς ἐν Φαναρίῳ ἀρχαῖς.

— Κατὰ τὴν ψαλεῖσαν ἐπὶ τῇ Ἐθνικῇ Ἑορτῇ τῆς Γιουγοσλαυΐας (1η τοῦ μ.) δοξολογίαν ἐν τῷ ἱ. ναῷ τοῦ ἐν Γαλατᾷ Ρωσσικοῦ Ἁγιορειτικοῦ Μετοχίου τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος παρέστη, διαβιβάσας τὰ συγχαρητήρια Αὐτῆς, ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος μετὰ τοῦ Διευθύνοντος τὴν Διερμηνείαν κ. Ἀλ. Μελίδου.

— Εἰς τὴν γενομένην κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον ἐν τῷ ἱ. ναῷ τῆς ἐνταῦθα Γερμανικῆς Παροικίας ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατονταετίας ἀπὸ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Ναοῦ καὶ τῆς συστάσεως τῆς παροικίας τελετήν, ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος παρέστη ὁ πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Μελέτιος μετὰ τοῦ Διευθύνοντος τὴν Διερμηνείαν κ. Α. Μελίδου.

Ἀγγλικανικὴ Παροικία

Ἐν τῇ τελεσθείσῃ ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Χριστουγέννων ἐν τῷ ἐνταῦθα Ἀγγλικανικῷ ναῷ ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικανοῦ Πρωθιερέως αἰδεσιμολ. Canon Charles Walsham Hutchinson λειτουργίᾳ, ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος παρέστη ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μάξιμος μετὰ τοῦ Διευθύνοντος τὴν Διερμηνείαν τοῦ Πατριαρχείου κ. Ἀλ. Μελίδου καὶ τοῦ ἀγγλομαθοῦς κ. Δ. Κίκη, διαβιβάσας τὰς Πατριαρχικὰς εὐχὰς πρὸς τὴν εὐσεβῆ Ἀγγλικαγικὴν παροικίαν τῆς Πόλεως

Ἐπισκέψεις.

Κατὰ τὸν μῆνα Δεκέμβριον προσῆλθον εἰς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ ἐγένοντο δεκτοὶ παρὰ τῇ Α. Θ. Παναγιότητι:

— Τῇ 1η τοῦ μ. ὁ νέος πρωθιερεὺς τῆς ἐνταῦθα Ἀγγλικανικῆς Παροικίας αἰδεσιμολ. Canon Charles W. Hutchinson, διερμηνεύοντος τοῦ ἀγγλομαθοῦς κ. Δ. Κίκη.

— Αὐθημερὸν ὁ ἐντιμ. κ. Ἰωσὴφ Φερνανδὲζ Ραμόν, Πρόξενος ἐνταῦθα τῆς Ἀργεντινῆς.

Τόν τε αἰδεσιμολ. Ἀγγλικανὸν πρωθιερέα καὶ τὸν ἐντιμ. Πρόξενον τῆς Ἀργεντινῆς ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἀντεπεσκέφθη ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μάξιμος μετὰ τοῦ Διευθ. τὴν Διερμηνείαν κ. Ἀλ. Μελίδου.

— Τῇ 7η ὁ ἐντιμ. κ. Γ. Μπένσης, ὑποπρόξενος τῆς Ἑλλάδος, ἐπὶ τῇ ἐντεῦθεν ἀναχωρήσει αὐτοῦ.

Ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τὴν αὐτοῦ ἐντιμότητα ἀπεχαιρέτησεν ὁ πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιάκονος κ. Μελέτιος.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

Συνοδικαὶ Συνεδρίαι

— Κατὰ τὸν παρόντα μῆνα ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος συνῆλθεν εἰς τὰς τακτικὰς αὐτῆς συνεδρίας, ἀσχοληθεῖσα μὲ διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα γενικοῦ καὶ εἰδικοῦ χαρακτῆρος.

— Ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῶν ἁγ. ἑορτῶν τοῦ Δωδεκαημέρου, διακοπεισῶν τῶν συνοδικῶν συνεδριῶν τῇ 21η Δεκεμβρίου, ἡ Α. Θ. Παναγιότης ηὐχήθη τοῖς σεβ. ἁγίοις Συνοδικοῖς τὰ εἰκότα, ἀπὸ μέρους δὲ αὐτῶν ἀπήντησεν εὐχαριστῶν καὶ ἀντευχόμενος ὁ Α΄. τῇ τάξει σεβ. Μητροπολίτης Χαλκηδόνος κ. Μάξιμος.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΙΗ΄ ΕΤΟΥΣ

† *Ἐλαίας* καὶ εἶτα *Κυδωνιῶν Ἀγαθάγγελος*

† *Ἡλιουπόλεως Γεννάδιος*

Ἐκκλησίαι Ὀρθ. Αὐτοκέφαλοι καὶ Ξέναι